

Total No. of Questions: 6]

SEAT No. :

P6788

[Total No. of Pages : 2

[5808]-1003

T.Y. B.A.

SEC 2D (32620) : SKILL DEVELOPMENT IN MUSIC

राग संगीत गायन

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36214)

(या संचातील राग संगीत गायन, तबला, सतार या तीन पैकी तुमच्या विषयाची कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सहापैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
2) सर्व प्रश्नांना प्रत्येकी 5 याप्रमाणे समान गुण.
3) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1) रागेश्री रागाच्या मध्यलय बंदिशीचे स्वरलेखन करा अथवा रागेश्री रागाची माहिती लिहा. [5]
- प्रश्न 2) दरबारी कानडा रागाची विस्तृत शास्त्रोक्त माहिती लिहा. [5]
- प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही एका तालाचा माहितीसह ठेका लिहा. [5]
अ) चौताल ब) अब्दा त्रिताल क) एकताल
- प्रश्न 4) व्याख्या लिहा. [5]
अ) औडव जाती ब) षाडव जाती क) संपूर्ण जाती ड) आरोह इ) पकड
- प्रश्न 5) चरित्र लिहा. (कोणतेही एक) [5]
अ) उस्ताद अब्दुल करीम खां ब) पं. शिवकुमार शर्मा क) बैजू बावरा
- प्रश्न 6) निबंध लिहा. (कोणताही एक) [5]
अ) मैफिल सादरीकरणाचे तंत्र ब) संगीत ग्रंथांचे महत्व क) कंठ साधनेचे महत्व

P.T.O.

Total No. of Questions: 6]

P6788

[5808]-1003

T.Y. B.A.

SEC 2D (32620) : SKILL DEVELOPMENT IN MUSIC

तबला

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36214)

(या संचातील राग संगीत गायन, तबला, सतार या तीन पैकी तुमच्या विषयाची कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सहापैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
2) सर्व प्रश्नांना प्रत्येकी 5 याप्रमाणे समान गुण.
3) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1) कायदा याविषयी लिहा. [5]
- प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही एका तालाचा माहितीसह ठेका लिहा. [5]
अ) तीनताल ब) आडाचौताल क) एकताल
- प्रश्न 3) साथ संगतीचे तंत्र याविषयी लिहा. [5]
- प्रश्न 4) दिल्ली बाज विषयी लिहा. [5]
- प्रश्न 5) निबंध लिहा. (कोणताही एक) [5]
अ) संगीत गुरुमुखी विद्या ब) संगीत सभांचे महत्व क) लोकसंगीत
- प्रश्न 6) जीवनचरित्र लिहा. (कोणतेही एक) [5]
अ) पं. सामता प्रसाद ब) उस्ताद झाकीर हुसैन क) अहमदजान थिरकवा

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4443

[Total No. of Pages : 4

[5808]-1004

T.Y. B.A.

ANTHROPOLOGY

CC - 1F : Movements and Social Reforms in Maharashtra
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36193)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Write short notes on following (Any Three) :

[15]

- a) V. D. Savarkar - Revolutionary Movement.
- b) Social Reforms Movement.
- c) Contribution of Maharshi Karve's in Educational Movement.
- d) Protest Movement
- e) Survey Research Method.

Q2) Answer any three of the following questions in 50 words each.

[15]

- a) What is Educational Movement?
- b) Explain the contribution of Savitribai Phule in Educational Field.
- c) Describe the Ek Gaon Ek Panvatha Movement.
- d) Discuss the contribution of tribals in Political Movement.
- e) What is Research Design?

P.T.O.

Q3) Answer any two of the following question in 200 words each. [20]

- a) Explain the contribution of Maharshi Shinde in Social Reforms Movement.
- b) Elaborate the contribution of Gopal Krushna Ghokhale in Political Movement.
- c) Explain the Contribution of Karmaveer Bhaurao Patil in Educational Field.
- d) Describe the function of Godatai Parulekar for warli tribes.

Q4) Answer any one of the following question in 300 words : [20]

- a) Explain the Quantitative and Qualitative Research Method in details.
- b) Describe the work of Social reforms of Baba Saheb Ambedkar and Mahatma Phule.

Total No. of Questions : 4]

P4443

[5808]-1004

T.Y. B.A.

ANTHROPOLOGY

CC - 1F : Movements and Social Reforms in Maharashtra
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36193)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) ऊजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही तीन) : [15]

- अ) वि. दा. सावरकर - क्रांतीकारी चळवळ.
ब) सामाजिक सुधारणा चळवळ.
क) महर्षी कर्वे यांचे शैक्षणिक चळवळीतील योगदान.
ड) प्रतिकार चळवळ.
य) सर्वेक्षण संशोधन पद्धत.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [15]

- अ) शैक्षणिक चळवळ म्हणजे काय ?
ब) सावित्रीबाई फूले यांचे शैक्षणिक क्षेत्रातील योगदान स्पष्ट करा.
क) एकगाव-एक पाणवठा चळवळीचे वर्णन करा.
ड) राजकिय चळवळीतील आदिवासींच्या योगदानाची चर्चा करा.
य) संशोधन आराखडा म्हणजे काय ?

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- अ) महर्षी शिंदे यांचे सामाजिक सुधारणा चळवळीतील योगदान स्पष्ट करा.
- ब) राजकिय चळवळीतील गोपाळ कृष्ण गोखले यांचे योगदान विशद करा.
- क) कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे शैक्षणिक क्षेत्रातील योगदान स्पष्ट करा.
- ड) गोदाताई परुळेकरांचे वारली जमातीसाठीचे कार्य वर्णन करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांचे उत्तरे 300 शब्दांत लिहा (कोणतेही एक) : [20]

- अ) संख्यात्मक व गुणत्मक संशोधन पद्धत सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि म. फुले यांच्या सामाजिक कार्यांचे सविस्तर वर्णन करा

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4391

[Total No. of Pages : 4

[5808]-1005

T.Y. B.A.

HISTORY OF CIVILIZATION

CC - 1F : World Civilization and Heritage Part - II

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36253)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following question in 300 words (any one) : **[15]**

- a) Discuss on the Social, Economical & Cultural life of Greek Civilization.

OR

- b) Explain the importance of Renaissance Period.

Q2) Answer the following question in 300 words (any one) : **[15]**

- a) Define contribution of Arabs to world philosophy.

OR

- b) Narrate the contribution of Heritage sites in world Heritage.

Q3) Answer the following question in 200 words (any two) : **[20]**

- a) Explain the term 'calipha' in Arab civilization.
- b) Discuss on Renaissance period.

P.T.O.

- c) Write down the importance of church.
- d) Write down the World Heritage sites.

Q4) Short Notes (any four) :

[20]

- a) Religious Life of Greek
- b) Roman Literature.
- c) Feudalism.
- d) Taj Mahal - India.
- e) Great Pyramid of Giza : Egypt.
- f) Petra : Jordan.

Total No. of Questions: 4]

P4391

[5808]-1005

T.Y. B.A.

HISTORY OF CIVILIZATION

CC - 1F : World Civilization and Heritage Part - II

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36253)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
- 2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नाचे 300 शब्दात उत्तर द्या. (कोणताही एक) [15]

अ) ग्रीक संस्कृतीतील सामाजिक, आर्थिक व सांस्कृतिक जीवनावर चर्चा करा.

किंवा

ब) प्रबोधन काळाचे महत्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नाचे 300 शब्दात उत्तर द्या. (कोणताही एक) [15]

अ) अरबांचे जागतिक तत्व ज्ञानातील योगदान स्पष्ट करा.

किंवा

ब) जागतिक पर्यटनातील 'पर्यटन स्थळांचे' योगदान लिहा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांचे 200 शब्दात उत्तर द्या. (कोणतेही दोन) [20]

अ) अरब संस्कृतीतील 'खलिफा' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

ब) प्रबोधन काळाची चर्चा करा.

- क) युरोपियन संस्कृतीतील चर्चचे महत्व लिहा.
ड) जागतिक पर्यटन स्थळांची माहिती लिहा.

प्रश्न 4) टिपा लिहा. (कोणतेही चार)

[20]

- अ) ग्रीकांचे धार्मिक जीवन
ब) रोमन साहित्य
क) सरंजामशाही
ड) ताजमहल-इंडिया
इ) ग्रेट पिरॅमिड गिझा-इजिप्त
फ) पेट्रा-जॉर्डन

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P6794

[Total No. of Pages : 4

[5808]-1006
T.Y. B.A.
COMMERCE G - III
CC - 1F : Business Management
(2019 Pattern) (Semester - VI) (36293) (CBCS)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) A) Fill in the blanks by selecting proper words from brackets. [7]

- i) Planning process begins_____.
[Setting objectives, identity alternatives, developing planning premise, selecting alternatives]
- ii) Management applies to_____.
[Business unit, Family, Government, All]
- iii) Effective control depends on_____.
[Organisation structure, proper direction, Flow of communication, All]
- iv) The heart of management is_____.
[Planning, organisation, controlling, co-ordinative]
- v) Which of the following is not a function of management?
[Planning, staffing, co-operation, controlling]
- vi) Management is_____function.
[Dynamic, controlling, directing, planning]
- vii) Planning is_____.
[All inclusive, futuristic, continuous, All of the above]

B) State the following statement are true of false. [7]

- i) Managers who are able to earn the respect and co-operation of employees are know as leaders.
- ii) A business plan helps entrepreneurs see the risks and responsibilities involved in starting a business.
- iii) Leadership is the ability to influence people and groups to cooperatively achieve organizational goals.
- iv) Management is considered as a process as it comprises of a sequence of activities.

P.T.O.

- v) Organization is not the work of management.
- vi) Managers should ignore the personal problems of employees, because they will not affect the employee's work.
- vii) Successful entrepreneurs usually find it unnecessary to obtain work experience in the types of businesses they start.

Q2) Answer the following questions one or two sentences. **[14]**

- a) Define Recruitment.
- b) State any two functions of manager.
- c) State any two objectives of management.
- d) What is organising?
- e) What is planning?
- f) What is staffing?
- g) What are the three levels of management.

Q3) a) What is management and explain the various type of management. **[14]**

OR

- b) Explain the organisation process in details.

Q4) Write short notes on (Any two). **[14]**

- a) Total quality management.
- b) Functions of leader.
- c) Control.
- d) Performance management.

[14]

Q5) a) Explain the need of management.

OR

- b) Define decision making and explain the steps involved in decision making.

Total No. of Questions : 5]

P6794

[5808]-1006

T.Y. B.A.

COMMERCE G - III

CC - 1F : Business Management

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36293) (CBCS)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) अ) खालील रिकाम्या जागा भरा.

[7]

- i) नियोजन प्रक्रिया पासून सुरू होते.
(उद्दिष्टे निश्चित करणे, ओळख पर्याय, नियोजन परिसर विकसित करणे, पर्याय निवडणे)
- ii) व्यवस्थापन लागू होते.
(व्यवसाय युनिट, कुटुंब, सरकार, सर्व)
- iii) प्रभावी नियंत्रण यावर अवलंबून असते.
(संघटना संरचना, योग्य दिशा, संवादाचा प्रवाह, सर्व)
- iv) व्यवस्थापनाचे हृदय आहे.
(नियोजन, संघटना, नियंत्रण, समन्वय साधणे)
- v) खालीलपैकी कोणते व्यवस्थापनाचे कार्य नाही?
(नियोजन, कर्मचारीभरती, सहकार्य, नियंत्रण)
- vi) व्यवस्थापन हे कार्य आहे.
(गतिमान, नियंत्रण, दिग्दर्शन, नियोजन)
- vii) नियोजन हे असते.
(सर्वसमावेशक, भविष्यकालीन, सातत्यपूर्ण, वरीलपैकी सर्व)

ब) खालील विधाने चूक किंवा बरोबर आहेत ते सांगा.

[7]

- i) व्यवस्थापक कर्मचाऱ्यांचा आदर आणि सहकार्य मिळवू शकतात त्यांना नेते म्हणून ओळखले जाते.
- ii) व्यवसाय योजना उद्योजकांना व्यवसाय सुरू करताना जोखीम आणि जबाबदाऱ्या पाहण्यास मदत करते.
- iii) नेतृत्व म्हणजे संघटनात्मक उद्दिष्ट्ये साध्य करण्यासाठी सहकार्यांने लोक आणि गटांवर प्रभाव टाकण्याची क्षमता.

- iv) व्यवस्थापन ही एक प्रक्रिया मानली जाते कारण त्यात क्रियाकलापांचा क्रम असतो.
- v) संघटन हे व्यवस्थापनाचे काम नाही.
- vi) व्यवस्थापकांनी कर्मचाऱ्यांच्या वैयक्तिक समस्यांकडे दूर्लक्ष केले पाहिजे, कारण त्यांचा कर्मचाऱ्यांच्या कामावर परिणाम होणार नाही.
- vii) यशस्वी उद्योजकांना सहसा त्यांनी सुरू केलेल्या व्यवसायांमध्ये कामाचा अनुभव येणे अनावश्यक वाटते.

प्र.2) एक किंवा दोन वाक्यात उत्तरे लिहा.

[14]

- अ) 'नोकर भरती' ची व्याख्या द्या.
- ब) व्यवस्थापकाची कोणतीही दोन कार्ये सांगा.
- क) व्यवस्थापनाची कोणतीही दोन उद्दिष्टे सांगा.
- ड) संघटन म्हणजे काय?
- इ) नियोजन म्हणजे काय?
- फ) कर्मचारी भरती म्हणजे काय?
- य) त्रिस्तरीय व्यवस्थापन म्हणजे काय?

प्र.3) अ) व्यवस्थापन म्हणजे काय आणि व्यवस्थापनाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

[14]

किंवा

- ब) संघटन प्रक्रियेचे सविस्तर वर्णन करा.

प्र.4) टीपा लिहा. (कोणतेही दोन)

[14]

- अ) गुणवत्ता व्यवस्थापन
- ब) नेत्याची कार्ये
- क) नियंत्रण
- ड) व्यवस्थापन कामगिरी

प्र.5) अ) व्यवस्थापनाची गरज स्पष्ट करा.

[14]

किंवा

- ब) निर्णयाची व्याख्या द्या. आणि निर्णय प्रक्रियेत समाविष्ट असणाऱ्या पायऱ्या स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P6799

[Total No. of Pages : 2

[5808]-1007

T.Y. B.A. (Semester - VI)

CC-1F : MATHEMATICS

MG-6 : Ring Theory

(2019 Pattern) (36313)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt any five of the following :

[10]

- a) Is the set of all purely imaginary numbers closed under multiplication? Justify.
- b) Is the ring $\mathbb{Z} \times \mathbb{Z}$, under usual operations, an integral domain? Justify.
- c) State whether the following statement is true or false?
“Every subring of a ring R, is an ideal of R”.
- d) List all the units of the ring $(\mathbb{Z}, +, \cdot)$.
- e) Define primitive polynomial.
- f) Define prime element of an integral domain.
- g) Determine whether the polynomial $f(x) = x^2 - 2$ is irreducible in $\mathbb{Q}[x]$? Justify.

Q2) Attempt any four of the following :

[20]

- a) Find quotient $q(x)$ and remainder $r(x)$, when the polynomial $f(x) = x^6 + 3x^5 + 4x^2 - 3x + 2$ is divided by $g(x) = x^2 + 3x - 4$, in $\mathbb{Z}_7[x]$.
- b) Prove that every finite integral domain is a field.
- c) Using Fermat's theorem, find the remainder when 8^{102} is divided by 11.

P.T.O.

- d) If R is a ring with unity 1 , then prove that R has characteristic $n > 0$ if and only if 'n' is the smallest positive integer such that $n \cdot 1 = 0$.
- e) Is the factor ring $\mathbb{Z}_5[x]/\langle x^3 + 3x + 2 \rangle$ a field? Justify.
- f) Prove that ring of integer \mathbb{Z} is a PID.

Q3) Attempt any Four of the following : [20]

- a) If N is an ideal of a ring R , then prove that, the map $f: R \rightarrow R/N$, given by $f(a) = a + N$, is a homomorphism.
- b) Define Evaluation homomorphism. Let $\phi_2: \mathbb{Q}[x] \rightarrow \mathbb{R}$ is an evaluation homomorphism. Is the polynomial $x^2 + x - 6$ is in $\ker \phi_2$? Justify.
- c) Prove that every non zero, non-unit element of a PID is product of irreducibles.
- d) Show that '3' is irreducible element of $\mathbb{Z}[\sqrt{-5}]$.
- e) Determine whether $\mathbb{Z}[\sqrt{-5}]$ is UFD? Justify.
- f) Determine whether the map $f: \mathbb{Z}_{12} \rightarrow \mathbb{Z}_{30}$, defined by $f(x) = 15x$, is a homomorphism? Why?

Q4) Attempt any Two of the following : [20]

- a) If R is a commutative ring with unity and M is an ideal of R , then prove that R/M is a field if and only if M is maximal ideal.
- b) State and prove division algorithm theorem for polynomial ring $F[x]$, where F is a field.
- c) Prove that $\mathbb{Z}[i] = \{a + ib \mid a, b \in \mathbb{Z}\}$ is an Euclidean domain.
- d) Using Euclidean algorithm find g.c.d. (greatest common divisor) of $\alpha = 8 + 6i$ and $\beta = 5 - 15i$ in $\mathbb{Z}[i]$.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P6786

[Total No. of Pages : 3

[5808]-1008

T.Y. B.A.

MATHEMATICS

CC-2F, AMG-6 : Real Analysis - II

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36321)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt any Five of the following.

[10]

- a) Define a set of measure zero.
- b) If $f(x) = x, 0 \leq x \leq 1$ and $\sigma = \left\{0, \frac{1}{4}, \frac{2}{4}, \frac{3}{4}, 1\right\}$ is a subdivision of $[0,1]$ then find $L[f; \sigma]$.
- c) Prove that any constant function on closed and bounded interval is Riemann integrable.
- d) Test for convergence the following improper integral: $\int_1^{\infty} \frac{\sin x}{x^2} dx$.
- e) By using the integral test prove that the series $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^2}$ is convergent.
- f) Define pointwise convergence of sequence of real functions.
- g) Define uniform convergence of series of real functions.

Q2) Attempt any Four of the following.

[20]

- a) If each of the sets E_1, E_2, E_3, \dots of \mathbb{R} is of measure zero then prove that $\bigcup_{n=1}^{\infty} E_n$ is also of measure zero.

P.T.O.

- b) Consider $f(x) = x, (0 \leq x \leq 1)$ and a subdivision $\sigma_n = \left\{0, \frac{1}{n}, \frac{2}{n}, \dots, \frac{n}{n}\right\}$ of $[0,1]$. Find $\lim_{n \rightarrow \infty} U[f; \sigma_n]$.
- c) If $f \in \mathcal{R}[a,b], g \in \mathcal{R}[a,b]$ then prove that $f+g \in \mathcal{R}[a,b]$ and $\int_a^b f + g = \int_a^b f + \int_a^b g$.
- d) If $0 \leq x \leq 1$ then prove that $\frac{1}{3\sqrt{2}} \leq \int_0^1 \frac{x^2}{\sqrt{1+x}} dx \leq \frac{1}{3}$.
- e) If f is continuous on the closed and bounded interval $[a,b]$, and if $F(x) = \int_a^x f(t) dt$ ($a \leq x \leq b$) then prove that $F'(x) = f(x), (a \leq x \leq b)$.
- f) Evaluate: $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{n} \left[\sin\left(\frac{\pi}{n}\right) + \sin\left(\frac{2\pi}{n}\right) + \dots + \sin\left(\frac{n\pi}{n}\right) \right]$.

Q3) Attempt any Four of the following.

[20]

- a) Show that the integral $\int_0^2 \frac{1}{x\sqrt{2-x}}$ is convergent and converges to π .
- b) Prove that the improper integral $\int_a^b \frac{dx}{(x-a)^\mu}$ converges if and only if $\mu < 1$.
- c) Examine the convergence of $\int_0^{\frac{\pi}{2}} \log(\sin x) dx$.
- d) Prove that the integral $\int_0^1 \frac{x^{p-1}}{1+x} dx$ is convergent if and only if $p > 0$.
- e) Let $f_n(x) = \frac{x^n}{n}, (0 \leq x \leq 1)$ then prove that $f_n(x)$ converges uniformly to 0 on $[0,1]$.

f) Consider the function

$$\chi(x) = \begin{cases} 1, & -n \leq x \leq n; \\ 0, & \text{otherwise.} \end{cases}$$

Prove that $\lim_{n \rightarrow \infty} \chi(x) = 1$

Q4) Attempt any Two of the following.

[20]

a) Let $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ be a sequence of real valued functions on a set E . Prove that $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ converges uniformly to a function F on E if and only if given $\epsilon > 0$ there exists a natural number N such that $|f_m(x) - f_n(x)| < \epsilon, \forall m, n \geq N; x \in E$.

b) State and prove Weierstrass M-test for uniform convergence of the series of functions. Hence prove that the series $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{\sin nx}{n^2}$ converges uniformly on $(-\infty, \infty)$.

c) Let $\sum_{k=1}^{\infty} u_k$ be a series of real valued functions in $\mathcal{R}[a, b]$ which converges to f uniformly on $[a, b]$. Then prove that $f \in \mathcal{R}[a, b]$ and $\int_a^b f(x) dx = \sum_{k=1}^{\infty} \int_a^b u_k(x) dx$.

d) Let f be a bounded function on closed and bounded interval $[a, b]$. Prove that $f \in \mathcal{R}[a, b]$ if and only if for each $\epsilon > 0$ there exists a subdivision σ of $[a, b]$ such that $U[f; \sigma] - L[f; \sigma] < \epsilon$.

Total No. of Questions 4]

SEAT No. :

P4444

[5808]-1009

[Total No. of Pages : 3

T.Y.B.A.

MATHEMATICS

CC-2F, AMG-6 : Real Analysis-II

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester-VI) (36321)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five of the following. **[10]**

- a) If A is a set of measure zero then prove that any subset of A is also of measure zero.
- b) If $f(x) = x, 0 \leq x \leq 1$ and $\sigma = \left\{0, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}, 1\right\}$ is a subdivision of $[0,1]$ then find $U[f; \sigma]$.
- c) If A is not of measure zero, $B \subseteq A$ and B is of measure zero then prove that $A - B$ is not of measure zero.
- d) Show that the improper integral $\int_0^1 \frac{1}{\sqrt{1-x^2}} dx$ is convergent.
- e) Define absolutely convergent improper integral.
- f) Let $f_n(x) = \frac{x}{n}, 0 \leq x \leq 1, n = 1, 2, \dots$. Prove that $\{f_n(x)\}$ is pointwise convergent on $[0,1]$.
- g) Define uniform convergence of series of real functions.

Q2) Attempt any Four of the following. **[20]**

- a) If each of the sets E_1, E_2, E_3, \dots of \mathbb{R} is of measure zero then prove that $\bigcup_{n=1}^{\infty} E_n$ is also of measure zero.
- b) Consider $f(x) = x^2, (0 \leq x \leq 1)$ and a subdivision $\sigma_n = \left\{0, \frac{1}{n}, \frac{2}{n}, \dots, \frac{n}{n}\right\}$ of $[0,1]$. Find $\lim_{n \rightarrow \infty} U[f; \sigma_n]$.

P.T.O.

- c) If $f \in \mathcal{R}[a,b]$ and $\lambda \geq 0$ is any real number then prove that $\lambda f \in \mathcal{R}[a,b]$ also prove that $\int_a^b \lambda f = \lambda \int_a^b f$.
- d) If f is continuous on the closed and bounded interval $[a,b]$ and if $F(x) = \int_a^x f(t)dt$ ($a \leq x \leq b$) then prove that $F'(x) = f(x)$, ($a \leq x \leq b$).
- e) Evaluate: $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{1}{n} \left[\left(\frac{1}{n} \right)^2 + \left(\frac{2}{n} \right)^2 + \dots + \left(\frac{n}{n} \right)^2 \right]$.
- f) If $0 \leq x \leq 1$ then prove that $\frac{1}{3\sqrt{2}} \leq \int_0^1 \frac{x^2}{\sqrt{1+x}} dx \leq \frac{1}{3}$.

Q3) Attempt any Four of the following.

[20]

- a) Show that the integral $\int_{-2}^3 \frac{1}{(x-1)^3}$ is divergent.
- b) Prove that the improper integral $\int_a^\infty \frac{dx}{x^\mu}$, where $a > 0$ converges if and only if $\mu > 1$.
- c) Prove that the integral $\int_0^1 \frac{x^{p-1}}{1+x} dx$ is convergent and only if $p > 0$.
- d) By using the integral test prove that the series $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^2+1}$ is convergent.
- e) Consider the function $X(x) = \begin{cases} 1, & -n \leq x \leq n; \\ 0, & \text{otherwise.} \end{cases}$

Prove that $\lim_{x \rightarrow \infty} X(x) = 1$.

- f) Let $f_n(x) = \frac{x}{1+nx}$, ($0 \leq x < \infty$) then prove that $f_n(x)$ converges uniformly to 0 on $[0, \infty)$.

Q4) Attempt any Two of the following.

[20]

- a) Let f be a bounded function on closed and bounded interval $[a, b]$. Prove that $f \in \mathcal{R}[a, b]$ if and only if for each $\epsilon > 0$ there exists a subdivision σ of $[a, b]$ such that $U[f; \sigma] - L[f; \sigma] < \epsilon$.
- b) A function $f(x)$ is defined on $[1, \infty)$ by $f(x) = \frac{(-1)^n}{n}$ for $n \leq x \leq n+1$, ($n=1, 2, \dots$). Show that $\int_1^{\infty} f(x) dx$ is convergent and also show that $\int_1^{\infty} |f(x)| dx$ is divergent.
- c) State and prove Weierstrass M-test for uniform convergence of the series of functions Hence Prove that the series $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{\cos x}{n^2 + x^2}$ converges uniformly on $[0, \infty)$.
- d) Let $\sum_{k=1}^{\infty} u_k$ be a series of real valued functions in $\mathcal{R}[a, b]$ which converges to f uniformly on $[a, b]$. Then prove that $f \in \mathcal{R}[a, b]$ and $\int_a^b f(x) dx = \sum_{k=1}^{\infty} \int_a^b u_k(x) dx$.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4445

[Total No. of Pages : 4

[5808]-1014

T.Y. B.A.

STATISTICS (General-III)

**CC-1F/ST -33876 : Operations Research
(CBCS 2019 Pattern) (Semester - VI) (36385)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Use of Scientific calculators and Statistical tables is allowed.*
- 4) *Symbols and abbreviations have their usual meaning.*
- 5) *Graph paper will be provided on request.*

Q1) Attempt the following.

A) Choose the correct alternative of the following:

[5×1=5]

- a) Number of basic cells in Transportation problem with 3 origins and 4 destinations is:
 - i) 7
 - ii) 5
 - iii) 6
 - iv) 8
- b) LPP is solved by graphical method if number of decision variable are:
 - i) more than one
 - ii) more than two
 - iii) Less than three
 - iv) exactly two
- c) If primal problem has an infeasible solution, then solution of dual problem is
 - i) Infeasible
 - ii) degenerate
 - iii) unbounded
 - iv) feasible
- d) In Transportations problem (T.P.), the least cost method is used.
 - i) to remove degeneracy
 - ii) to find the optimum solution
 - iii) to find alternative solution
 - iv) to find initial basic feasible solution
- e) Number of jobs and machines in Balanced Assignment problem is:
 - i) unequal
 - ii) equal
 - iii) one
 - iv) lesser

P.T.O.

- B) State whether the following statements are true or false. [5×1=5]
- The region satisfying all constraints given in LPP is known as feasible region.
 - Critical path method (CPM) is deterministic in nature.
 - Simplex method is used to solve LPP with only two variables.
 - Hungarian method is used to solve assignment problem of minimization type.
 - Balanced Transportation Problem has total demand and total capacity equal.

Q2) Attempt any four of the following: [4×5=20]

- a) Obtain the graphical solution to the following LLP.

Maximize $Z=5x_1+10x_2$

Subject to :

$$x_1 + x_2 \leq 20$$

$$2x_1 + 3x_2 \geq 12$$

$$x_1, x_2 \geq 0$$

- Discuss the relationship between primal LLP and dual LLP by giving an illustration.
- Explain the term Balanced and Unbalanced related to Assignments problem by giving separate illustration.
- Obtain initial basic feasible solution of following transportation problem by using North-west Corner Method.

Destination	D ₁	D ₂	D ₃	D ₄	Capacity
S ₁	19	30	50	10	7
S ₂	70	30	40	60	9
S ₃	40	8	70	20	18
Demand	5	8	7	14	

- Explain the terms Slack and surplus variables used in L.L.P.
- Describe Monte Carlo method of solving simulation problems.

Q3) Attempt any four of the following.

[4×5=20]

- Describe the procedure of simplex method to solve LPP.
- Write the dual of following LPP.

$$\text{Min. } Z=2x+3y$$

Subject to,

$$2x+y \geq 6,$$

$$x+2y \geq 4,$$

$$x+y \geq 5,$$

$$x \geq 0; y \geq 0.$$

- Define a LPP. State canonical form and standard form of a LPP.
- Write a note on float with different its types in critical path method (CPM).
- Describe the method of model sampling from uniform distributions.
- Obtain an optimal assignment for the following problem.

Jobs	Machines			
	M ₁	M ₂	M ₃	M ₄
J ₁	1	4	3	2
J ₂	4	3	2	1
J ₃	3	2	2	1
J ₄	2	1	4	3

Q4) Attempt any two of the following:

[2×10=20]

- A project has following time schedule.

Activities	1-2	1-3	2-4	3-4	3-5	4-9	5-6	5-7	6-8	7-8	8-9	8-10	9-10
Time in weeks	4	1	1	1	6	5	4	8	1	2	1	8	7

- Construct a network diagram.
- Compute earliest & latest time at each event.
- Obtain critical path and find minimum time required to complete project.

- b) Obtain the optimal solution to the following LPP by using simplex method.

$$\text{Maximize } Z=45X+80Y$$

Subject to:

$$5X + 20Y \leq 400$$

$$10 X + 15 Y \leq 450$$

$$X > 0 \text{ and } Y \geq 0$$

- c) A bakery keeps stock of a popular brand of a cake. The past experience shows the daily demand for the popular brand of a cake as below.

Daily Demand	0	10	20	30	40	50
Probability	0.01	0.2	0.15	0.5	0.12	0.02

Simulate the demand for next ten days by using random numbers 25, 39, 65, 76, 12, 05, 73, 89, 19, 49. Also, estimate the average daily demand and variance for the popular brand of cakes.

- d) The following is a T.P. with initial solution provided in circles and the costs per unit of transportation.

Origin	Destination				Availability
	D ₁	D ₂	D ₃	D ₄	
O ₁	(22)		(6)		28
	5	8	3	6	
O ₂	(10)	(40)			50
	4	5	7	4	
O ₃			(14)	(10)	24
	6	2	4	6	
Requirement	32	40	20	10	

Is the above solution optimal? If not, obtain an optimal solution with minimum cost of transportation.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P4364

[Total No. of Pages : 3

[5808]-901

T.Y. B.A.

CC : COMPULSORY ENGLISH

(Exploring New Horizons)

(2019 Pattern) (Credit System) (Semester - VI) (36001)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) a) Answer the following questions in a sentence each (6 out of 9) : [6]

- i) What is the name of Shakespeare's imaginary sister in Virginia Woolf's 'Shakespeare's Sister'?
- ii) What was Judith's ambition when she left home?
- iii) Who is the author of the essay 'Shakespeare's sister'?
- iv) Who is the author of the story 'After Twenty Years'?
- v) Where did the two best friends grow in the story?
- vi) Why were the streets empty of people in the story?
- vii) Who is the author 'of the story' 'The Conjuror's Revenge'?
- viii) What is meant by 'Quick Man'?
- ix) What does the word 'Conjuror' refer to in the story, 'The Conjuror's Revenge'?

b) Answer the following questions (Any 2 out of 3) : [14]

- i) What is the main concern of Virginia Woolf in the essay, 'Shakespeare's Sister'?
- ii) What is the climax of the story 'After Twenty Years'?
- iii) What happens in the famous Japanese trick in the story, 'The Conjuror's Revenge'?

P.T.O.

- Q2) a)** Answer the following questions in a sentence each (6 out of 9) : [6]
- i) What, according to Thomas Campion, makes one's heart free?
 - ii) According to Thomas Campion, what cannot delude the upright man?
 - iii) What is described as the upright man's only friends?
 - iv) Who is the poet of the poem, 'Money Madness'?
 - v) According to D.H. Lawrence Who are mad for money?
 - vi) Do you think that all the people are equally mad for money or does the degree of madness vary from person to person?
 - vii) Identify the figures of speech used in the line "To comfort his sad heart".
 - viii) Who is the poet of the poem, 'The Toys'?
 - ix) What are the main themes of the poem, 'The Toys'?
- b) Attempt the following questions (Any 2 out of 3) : [14]
- i) What is the message of the poem, 'The Man of Life Upright'?
 - ii) Why is money referred to as our collective madness?
 - iii) What is the significance of the 'Toys' in the poem 'The Toys'?

Q3) Do as directed : [10]

- a) Change the following sentences into 'Yes-no' questions. (Any 3 out of 5) [3]
- i) They were playing football.
 - ii) This is made of iron.
 - iii) Rahul will need to pay the fine.
 - iv) It has been raining for a long time.
 - v) They believe in God.
- b) Frame 'Wh-questions' to elicit the underlined information in the following sentences. (Any 3 out of 5) [3]
- i) The cucumber tasted bitter.
 - ii) Abhishek has two pet cats.
 - iii) Lata is singing a song.
 - iv) Nashik is 211 Kilometres from Pune.
 - v) Rekha met Jui's Parents after a long time.

- c) Change the following sentences into 'negative sentences'. (Any 4 out of 6) [4]
- i) Take care of your children.
 - ii) Look at this.
 - iii) Make your opinion count.
 - iv) Run very fast.
 - v) Open the window, please.
 - vi) Come to the office.

Q4) Answer the following questions in brief (Any 2 out of 3) : [10]

- a) You are proprietor of Seema Soap Industries, MIDC, Bengaluru and M/S Joshi Agency Jalgaon has not cleared your amount of Rs. 50,000/- to your company. So write a reminder email to seemasoapindustries@gmail.com asking for your quick payment.
- b) Write a short note on 'use of charts'.
- c) Write a dialogue between a railway ticket clerk and a customer making an enquiry of trains to Jammu.

Q5) Answer the following questions in brief (Any 2 out of 3) : [10]

- a) Describe strategies useful for developing adaptability skills.
- b) What are some of the common mistakes people make while trying to handle stress?
- c) Discuss some of the points which help to develop a positive attitude towards life.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4365

[Total No. of Pages : 2

[5808]-902

T.Y. B.A.

मराठी (MARATHI)

DSE - 1D : मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा स्थूल इतिहास

(इ.स. 1601 ते इ.स. 1817)

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36021)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दांत लिहा. [10]

- अ) शिवकालीन कालखंडाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी थोडक्यात विशद करा.
ब) पेशवेकालीन सामाजिक पार्श्वभूमीचा थोडक्यात आढावा घ्या.
क) 'शिवदिग्विजय' बखरीचा थोडक्यात परिचय करून द्या.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा. [20]

- अ) संत तुकारामांच्या अभंगांच्या आधारे सामाजिक जीवन चित्रणांचा सविस्तर आढावा घ्या.
ब) संत रामदासांच्या वाङ्मयनिर्मितीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
क) पेशवेकालीन सांस्कृतिक परिस्थितीचे वर्णन करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांपर्यंत लिहा. [20]

- अ) पंडिती वाङ्मयाची वैशिष्ट्ये सविस्तर विशद करा.
ब) 'मुक्तेश्वरांच्या वाङ्मयीन कर्तृत्वाचा आढावा घेऊन त्यांच्या काव्याच्या वैशिष्ट्यांचा आढावा घ्या.
क) 'अनंत फंदी' व 'परशुराम' यांच्या वाङ्मयाचा परिचय करून द्या.

P.T.O.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांपर्यंत लिहा.

[20]

- अ) बखर वाङ्मयाचे स्वरूप स्पष्ट करून, बखर वाङ्मयाची वैशिष्ट्ये लिहा.
- ब) 'पानिपत'च्या बखरीचा सविस्तर परिचय करून द्या.
- क) 'रामचंद्रपंत अमात्य'लिखित 'आज्ञापत्र' या ग्रंथाची वैशिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करा.

[5808]-903

T.Y. B.A. (Semester - VI)

MARATHI (मराठी)

DSE-2D : विशेषस्तर अभ्यासपत्रिका

वर्णनात्मक भाषाविज्ञान भाग - 2

(2019 Pattern) (36022)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत लिहा. [10]
- अ) 'मुक्त रूपिका' आणि 'बद्ध रूपिका' या संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) वाक्याचे 'उद्देश्य' व 'विधेय' या संकल्पना स्पष्ट करा.
क) 'परावर्तित अर्थ' म्हणजे काय? सोदाहरण स्पष्ट करा.
- प्रश्न 2)** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांपर्यंत लिहा. [20]
- अ) रूपिका, रूपिम, रूपिकांतर या संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) 'आशयसूचक रूपिम' आणि 'कार्यसूचक रूपिम' या दोन प्रकारांचा परिचय करून द्या.
क) विनियोग संकल्पनेचा परिचय करून द्या.
- प्रश्न 3)** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांपर्यंत लिहा. [20]
- अ) वाक्यविन्यासाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
ब) 'प्रथमोपस्थित संघटक' ही संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा.
क) वाक्यांचे रचनांवरून होणारे प्रकार स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांपर्यंत लिहा.

[20]

- अ) 'अर्थ' म्हणजे काय हे सांगून अर्थाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- ब) अर्थाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.
- क) अर्थविन्यासाची व्याप्ती स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4367

[Total No. of Pages : 2

[5808]-904

T.Y. B.A.

मराठी (MARATHI)

निवड आधारित श्रेयांक पद्धत

(2019 Pattern) (Semester - VI) (CBCS) [CC - 1F] (36023)

नियमित अभ्यासक्रम : सामान्यस्तर अभ्यासपत्रिका

भाषिक कौशल्यविकास आणि आधुनिक मराठी साहित्यप्रकार : कविता

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- अभ्यासक्रम: 1) मराठी साहित्य, भाषिक कौशल्यविकास आणि शासनव्यवहार.
2) कविता : साहित्यप्रकार, तात्विक विवेचन.
3) रूप कवितेचे : (संपादित पुस्तक)

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत लिहा. [15]

- अ) राज्यघटनेतील भाषा विषयक तरतूदी लिहा.
ब) राज्यमराठी विकास संस्थेचा परिचय करून द्या.
क) महाराष्ट्र शासनाचे राजभाषा मराठी भाषाविषयक धोरण.
ड) आधुनिक मराठी कवितेच्या प्रेरणा विशद करा.
इ) अर्वाचिन मराठी कवितेची वैशिष्ट्ये थोडक्यात लिहा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांपर्यंत लिहा. [20]

- अ) आधुनिक मराठी कवितेची वाटचाल स्पष्ट करा.
ब) मराठी भाषेचे कार्य करणाऱ्या शासकीय संस्थांचा परिचय करून द्या.
क) आधुनिक मराठी कवितेचे स्वरूप विशद करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांपर्यंत लिहा. [20]

- अ) कवी सौमित्र यांच्या 'रूप कवितेचे' या पाठयपुस्तकातील कवितांचा परिचय करून द्या.
- ब) कवी प्रज्ञा दया पवार यांच्या 'रूप कवितेचे' या पाठयपुस्तकातील कवितांचे रसग्रहण करा.
- क) कवी संतोष पवार यांच्या 'रूप कवितेचे' या पाठयपुस्तकातील कवितांचा आशय स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांपर्यंत लिहा. [15]

- अ) 'रूप कवितेचे' या पाठयपुस्तकातील कवींचा परिचय करून द्या.
- ब) 'रूप कवितेचे' या पाठयपुस्तकातील कवितांचे आशयसौंदर्य स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4368

[Total No. of Pages : 2

[5808]-905

T.Y. B.A.

मराठी (MARATHI)

व्यावहारिक व उपयोगित मराठी-भाग 6 (CC-1 F)

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36024)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) पुढील 6 पैकी कोणत्याही 4 प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [20]

- अ) वृत्तपत्राच्या जाहिरातीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
ब) संकेत स्थळाची गरज व महत्त्व सांगा.
क) फेसबुकचे फायदे कोणते ते लिहा.
ड) ब्लॉग (अनुदिनी) लेखनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
इ) जाहिरातीची माध्यमे कोणती आहेत?
फ) इंटरनेटचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) पुढील तीन पैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [20]

- अ) लघुपट ही संकल्पना स्पष्ट करून त्याचे प्रकार सांगा.
ब) परीक्षण म्हणजे काय ते सांगून त्याचे स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये लिहा.
क) एकांकिका म्हणजे काय ते सांगून त्यासाठी आवश्यक असणाऱ्या घटकांची माहिती लिहा.

P.T.O.

प्रश्न 3) पुढील तीन पैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे सविस्तर लिहा. [20]

- अ) प्रसारमाध्यमे व जाहिरात यांचे अनुबंध स्पष्ट करा.
- ब) नवसमाज माध्यमाचे समाज जीवनावर होणारे सकारात्मक व नकारात्मक परिणाम लिहा.
- क) ई-वृत्तपत्राचे महत्त्व व स्वरूप स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) पुढील दोन पैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर सविस्तर लिहा. [10]

- अ) नवसमाजमाध्यमाचे स्वरूप व प्रकार लिहा.
- ब) साहित्य आणि चित्रपट यांचा परस्परसंबंध स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P4369

[Total No. of Pages : 1

[5808]-906

T.Y. B.A.

मराठी (MARATHI)

SEC - 2 D (2) (36025)

कार्यक्रम संयोजनातील भाषिक कौशल्ये : भाग 2
(2019 Pattern) (Semester - VI) (CBCS)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. [10]

- अ) महाराष्ट्र दिनानिमित्त गुगलमीटवर संपन्न झालेल्या कार्यक्रमाचे अहवाल लेखन करा.
ब) महाविद्यालयात भरविलेल्या पुस्तक प्रदर्शनाची वृत्तपत्रासाठी बातमी तयार करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. [10]

- अ) मराठी भाषा दिन कार्यक्रमाच्या संयोजनाविषयी सविस्तर माहिती लिहा.
ब) गुगल मीटअपवर आभासी पद्धतीमे व्याख्यान आयोजनासाठी कोणती कृती कराल? ते क्रमशः लिहा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. [5]

- अ) महाविद्यालयात संपन्न होणाऱ्या पारितोषिक वितरण कार्यक्रमास उपस्थित राहण्याविषयी प्रमुख अतिथींना निमंत्रणपत्र पाठवा.
ब) आभासी (ऑनलाईन) कार्यक्रम संयोजन व प्रत्यक्ष (ऑफलाईन) कार्यक्रम संयोजन, तुलना करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P6384

[Total No. of Pages : 3

[5808]-907

T.Y.B.A.

FRENCH

**CC-1F: Upper Intermediate French
(2019 Pattern) (Semester-VI) (36033)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Q.1] Lisez le texte suivant et répondez aux questions ci-dessous : (10)

Comment est élu le Président de la République ?

Il est élu au suffrage universel direct, c'est-à-dire que tous les citoyens peuvent voter pour l'un des candidats qui se présente. Pour être élu au premier tour, le candidat doit obtenir 50 % des voix, ce que l'on appelle la « majorité absolue ». Les deux candidats arrivés en tête au premier tour se qualifient pour le deuxième tour, et celui qui obtient le plus de voix, l'emporte.

Tous les citoyens peuvent voter ?

Il faut être de nationalité française, avoir 18 ans révolus avant le premier tour, jouir de ses droits civils et politiques, et être inscrit sur les listes électorales.

Le jour du vote, tu dois te présenter au bureau de vote avec une pièce d'identité et ta carte d'électeur.

Où et quand voter ?

Ton bureau de vote est précisé sur ta carte d'électeur ; théoriquement le plus proche de chez toi. En 2017, les bureaux de vote sont ouverts de 8 heures à 19 heures, voir 20 heures pour les plus grandes villes. Voter prend à peine un quart d'heure. Les dates sont communiquées par tous les médias plusieurs jours avant le jour J.

Si tu n'es pas chez toi au moment du vote, tu peux avoir recours à la procuration. C'est très simple : après avoir fait la demande (un formulaire est disponible sur Internet.

Tu complètes le document, qui est une « déclaration sur l'honneur » que tu fournis à la personne de ton choix qui peut ainsi voter en ton nom. Attention ! Cette personne doit résider dans la même ville que toi et avoir toutes les conditions remplies pour voter !

Questions :

1. Dites vrai ou faux : (3)
 - a. Après avoir eu 18 ans, n'importe qui peut voter.
 - b. On peut voter à 19h30 à Lyon.
 - c. Au cas de l'abstention, on peut voter à l'aide de l'internet.
2. Qui peut voter à l'élection présidentielle? (1)
3. Qu'est – ce que la majorité absolue ? (1)
4. Qui sont éligibles pour le second tour ? (1)
5. Quels documents sont nécessaires pour voter ? (1)
6. Trouver les verbes : le choix, la procuration (2)
7. Dites autrement en français : avoir recours à. (1)

P.T.O.

B) Lisez le texte suivant et répondez aux questions suivantes : (5)

La Francophonie, ce sont tout d'abord des femmes et des hommes qui partagent une langue commune, le français. Le dernier rapport en date de l'Observatoire de la langue française, publié en 2018, estime leur nombre à 300 millions de locuteurs, répartis sur les cinq continents.

C'est ensuite un dispositif institutionnel voué à promouvoir le français et à mettre en œuvre une coopération politique, éducative, économique et culturelle au sein des 88 Etats et gouvernements de l'Organisation internationale de la Francophonie (OIF). Ce dispositif est fixé par la Charte de la Francophonie, adoptée en 1997 : sa plus haute instance est le Sommet de la Francophonie ; sa clé de voûte la Secrétaire générale de la Francophonie, poste occupé par Louise Mushikiwabo.

L'OIF met en œuvre la coopération multilatérale francophone aux côtés de l'Assemblée parlementaire de la Francophonie (APF) et de quatre opérateurs : l'Agence universitaire de la Francophonie (AUF), TV5MONDE, l'Association internationale des maires francophones (AIMF) et l'Université Senghor à Alexandrie.

Questions :

Qu'est – ce que la Francophonie ? (1)

Combien de personnes parlent le français ? (1)

Combien d'états sont les membres de l'Organisation Internationale de la Francophonie ? (1)

Qu'est – ce que la coopération multilatérale ? Quels sont ses opérateurs ? (2)

Q.2] A) Rédigez le discours d'un politicien avant une élection où il discute les problèmes de l'environnement et ses engagements pour améliorer la condition de l'environnement. (8)

B) Écrivez un dialogue entre deux amis de différents pays parlant de leurs identité et leurs culture. (7)

Q.3] A) Reliez les colonnes : (5)

	A		B
1	TVA	a.	Le chômage
2	Le Pôle Emploi	b.	L'industrie
3	L'export	c.	Le monde du tertiaire
4	La production	d.	Impôt
5	L'informatique	e.	Le commerce

B) Complétez les phrases avec les expressions ci-dessous : (5)

[par contre, au lieu de, alors que, toutefois, cependant]

1. Mon voisin est propriétaire de son appartement _____ il n'a aucune source de revenu !
2. Votre cousin n'est pas venu au mariage, _____ il vous a envoyé la carte et le cadeau.
3. Débarrasse la table _____ regarder cette émission idiote.
4. Nous sommes heureux de partir en Suisse, _____ nous aurions aimé y aller avec vous.
5. M. Roux est absent pour la semaine, _____ vous pouvez lui laisser un message.

C) Trouvez le nom des verbes suivants : (5)

1. Régler
2. Épargner
3. Mélanger
4. Élire
5. Assimiler

D) Qu'est – ce que c'est ? (3)

1. PDG
2. PME
3. CEE

E) Complétez les phrases avec le mot convenable : (2)

1. L'ensemble des personnes et des pays utilisant le français : _____.
2. La somme des ventes de marchandises, de produits fabriqués, des prestations de services et des produits des activités annexes : _____.

Q.4] A) Transformez les phrases suivantes au discours direct ou indirect selon le cas : (5)

1. Elle répétait sans cesse qu'il fallait bien travailler pour un bel avenir.
2. Le standardiste me demande, « Qu'est – ce que vous voulez savoir ? »
3. L'hôtesse demande de ne pas oublier d'enregistrer les bagages.
4. J'ai dit à mon amie, « Tu vas obtenir ce boulot. »
5. Le voyageur demande, « où se trouve l'hôtel Sea view ? »

B) Complétez les phrases avec le verbe être ou avoir : (5)

1. Vous affirmez ne pas _____ allé au bureau hier.
2. Ils sont venus sans _____ téléphoné.
3. J'ai cru _____ dit une bêtise.
4. Elsa prétend _____ tombé de l'escalier.
5. Fermez la porte après _____ éteint les lampes.

C) Mettez les mots soulignés an avant : (5)

1. Il vend les toiles de grands artistes. .
2. Alain joue au tennis ce soir.
3. Nous allons à Nantes cet hiver.
4. Tu as commencé la discussion.
5. Je préfère le violon comme instrument de musique.

D) Conjuguez les verbes entre parenthèses au passé simple : (5)

Elle (reposer) assez tranquillement jusqu'à deux heures du matin ; mais alors je (l'entendre) se plaindre : je lui (parler), elle n'était pas en état de me répondre. Elle (né que faire) me serrer la main très légèrement, et elle avait le visage d'une personne mourante. Le fraeur alors (s'emparer) de moi.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P6785

[Total No. of Pages : 4

[5808]-908

T.Y. B.A.

CC - IF : GERMAN GENERAL

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36043)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Use of dictionary is allowed.

Übersetzen Sie!

(14)

A. Übersetzen Sie ins Englische oder Marathi!

08

Warum sind Lebensmittel in Österreich teurer als in Deutschland? Immer wieder kommen Preisvergleiche der Arbeitskammer (AK) zu diesem Ergebnis, und immer wieder kritisieren Bauern und Handel die Tests.

Den Vorwurf, dass die Bauern zu viel verdienen, weist Bauernbund-Chef Jakob Auer im KURIER-Interview zurück: „Wie soll das gehen, wenn man sich ansieht, wie viel ein an einem Produkt verdient?“ Auer nennt Beispiele: 35 Cent bekommt der Bauer für ein Liter Milch, beim Kilo Brot 16 Cent und für das Mehl, bei einer Semmel genau einen Cent.

Fakt ist: Die Preise in Österreichs Supermärkten sind höher als jene in Deutschland. Im Juni waren ausgewählte Markenprodukte im Schnitt in Wien um 10,6 Prozent teurer als in München.

B. Übersetzen Sie ins Deutsche! (Nur 3)

06

1. All that glitters is not gold.
2. Qutub Minar is the tallest brick structure in the world, and the second tallest minar in India.
3. For children, who do not always understand the health consequences of their eating habits, junk food may appear especially appetizing.

I. Beantworten Sie!

(25)

A. Beantworten Sie fünf der folgenden Fragen!

15

1. Was machen Sie gerne im Urlaub?
2. Schreiben Sie zwei Tipps für stressfreies Leben.
3. Schreiben Sie kurz über Ihren Lieblingsfilm.
4. Was würden Sie machen, wenn Sie ein Lotto gewinnen würden.
5. Wie feiern Sie Ihren Geburtstag?
6. Was wollen Sie Ihren Großeltern zum Diwali schenken? Warum?

B. Lesen Sie den Text und beantworten Sie die Fragen!

10

P.T.O.

Beste Freunde – Enge Freunde – Freunde!

Lisa: Freundschaft? Da muss man unterscheiden: Es gibt beste Freunde, enge Freunde und Freunde allgemein. Ich habe zum Glück eine „beste Freundin“. Zwischen uns herrscht absolutes Vertrauen: Wir erzählen uns alles und können sicher sein, dass die andere es nicht weitersagt. Wir helfen uns gegenseitig und sind immer füreinander da. Uns verbindet ein tiefes Gefühl.

Max: Wir Amerikaner haben meist viele Freunde – leben in größeren Gruppen. Meine Deutsche Tandem- Partnerin meint, dass Freundschaften in den USA oberflächlich sind. Ich finde, das kann man so nicht sagen. Die meisten von uns leben sehr mobil und müssen sich daher immer wieder einer neuen Umgebung anpassen. Deshalb lösen sich auch Beziehungen immer wieder, und darum ist es sehr wichtig, dass man offen ist und schnell neue Kontakte knüpfen kann. Das ist uns wichtiger, als „tiefe Beziehungen“ zu pflegen.

Micha: Freunde sind wichtig, aber bei uns in Bolivien ist die Familie am wichtigsten. Sie ist der Dreh- und Angelpunkt des Lebens. Und echte Freunde hat man sowieso nur 4 oder 5. Ich habe zum Glück zwei „beste Freunde“, Julio und Marco, die ich schon seit Jahren kenne. Wir sind auf einer Wellenlänge, wir verstehen uns ohne Worte, lachen über dasselbe, sind glücklich, wenn wir zusammen sind.

A. Beantworten Sie die Fragen!

1. Was versteht Lisa unter „Freundschaften“?
2. Wie kritisiert die Tandem-Partnerin die Freundschaften in den USA? Welche Meinung vertritt Max dagegen?
3. Welche Rolle spielen die Freunde in Ihrem Leben?
4. Wie finden Sie Michas Vergleich zwischen Freunden und Familie? Begründen Sie eigene Meinung!

B. Erklären Sie die Wörter!

1. Dreh- und Angelpunkte des Lebens
2. Wellenlänge

C. Schreiben Sie anders!

1. Meine Deutsche Tandem- Partnerin meint, „Freundschaften in den USA sind oberflächlich.“ (Schreiben Sie in der indirekten Rede)
2. Micha meint, „Es ist, dass man offen ist und schnell neue Kontakte knüpfen kann.“ (Schreiben Sie in der indirekten Rede!)

Grammatik u Wortschatz (21)

A. Schreiben Sie die Sätze in Futur I um! (nur 4) 04

1. Die Kollegin hilft dir.
2. Die Studenten machen eine Klassenfahrt.
3. Ich arbeite fleißig.
4. Morgen kommt Oma.

B. Schreiben Sie die Gegenteile! (nur 4) 04

1. Warm 2. Hell 3. Schön 4. Laut 5. fern

C. Ergänzen Sie die richtige Form: Partizip I oder Partizip II! Beachten Sie auch dabei die Adjektivendungen! (nur 4) 04

1. Der laut _____ Mann ging aus dem Zimmer. (lachen)
2. Der Dieb fand den in einem Tresor _____ Schmuck nicht. (verstecken)
3. Das sich stets im Dunkeln Kind geht nachts immer ins Elternbett. (fürchten)
4. Herr Klatsch hat sich ein ___ Auto gekauft. (gebrauchen)
5. Gestern wurde mein _____ Fahrrad wiedergefunden (stehlen)

D. Bilden Sie die Konjunktiv I! (nur 4) 04

1. Es (leben) _____ die Revolution!
2. Man (nehmen) _____ 4 Eier, 500 g Mehl und 250 g Zucker.
3. Dein Wille (geschehen) _____.
4. (Mögen) _____ die Macht mit dir sein!
5. Einer (tragen) _____ des anderen Last.

E. Ergänzen Sie das richtige Wort! (nur 5) 05

(halten, umziehen, vorstellen, ausmachen, gießen, überzeugen, wählen,)

1. Sie hat den Möbelwagen bestellt. Sie will _____.
2. Beim Buffet kann man zwischen verschiedenen Menus _____.

3. Ich _____ mir _____, nach Deutschland zu fliegen.
4. Er _____ alle Bollywood-Film für langweilig.
5. Wir sind von dem Buch _____.
6. Maria will schlafen. Sie _____ das Licht _____.
7. Kinder, _____ die Pflanzen vorsichtig!

IV. Wirtschaftsdeutsch

- Bitte schreiben Sie eine Bewerbung um die Stelle als Fitness-Trainer an Gold Gym, Law college Road, Pune. **(10)**

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P4370

[Total No. of Pages : 3

[5808]-909

T.Y. B.A.

हिंदी (HINDI)

DSE - 1D (S - 3) : हिंदी साहित्य का इतिहास (आधुनिक काल सामान्य परिचय)
(2019 Pattern) (Semester - VI) (36091)

वेळ : 3 घंटे]

[पूर्णांक : 70

सूचनाएँ : 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक है।

प्रश्न 1) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए। [14]

- अ) खड़ीबोली का द्विवेदीयुगीन काव्यधारा में महत्व स्पष्ट कीजिए।
- ब) आधुनिक काल को स्पष्ट करते हुए राजनीतिक परिस्थिति की चर्चा कीजिए।
- क) आयोध्यासिंह उपाध्याय 'हरिऔध' का परिचय दीजिए।
- ड) भारतेन्दु हरिश्चंद्र जी का सामान्य परिचय दीजिए।

प्रश्न 2) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए। [14]

- अ) प्रगतिवाद का अर्थ बताकर स्वरूप स्पष्ट कीजिए।
- ब) कवि अज्ञेय जी का साहित्यिक परिचय दीजिए।
- क) कवि दिनकर जी का सामान्य परिचय दीजिए।
- ड) प्रयोगवादी काव्य की विशेषताएँ स्पष्ट कीजिए।

प्रश्न 3) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए। [14]

- अ) प्रेमचंदोत्तर उपन्यास साहित्य का परिचय दीजिए।
- ब) हिंदी नाटक साहित्य में जयशंकर प्रसाद के योगदान को स्पष्ट कीजिए।
- क) प्रेमचंदयुगीन कहानी साहित्य की सविस्तर चर्चा कीजिए।
- ड) हिंदी गद्य के विकास में फोर्ट विलियम कॉलेज का योगदान स्पष्ट कीजिए।

P.T.O.

प्रश्न 4) टिप्पणियाँ लिखिए। (6 में से 3)

[21]

- अ) आधुनिक काल की आर्थिक परिस्थिति।
- ब) बदरीनारायण चौधरी 'प्रेमधन'।
- क) राष्ट्रकवि दिनकर।
- ड) प्रगतिवादी कवि नागार्जुन।
- य) नाटककार मोहन राकेश।
- र) प्रेमचंद।

प्रश्न 5) निम्नलिखित बहुविकल्पीय प्रश्नों में से किन्हीं सात प्रश्न के उत्तर लिखिए।

[7]

- i) मैथिलीशरण गुप्त जी की रचना है -
 - अ) साकेत
 - ब) कफन
 - क) आँसू
 - ड) लहर
- ii) सरस्वती पत्रिका का संपादन किसने किया?
 - अ) महावीर प्रसाद द्विवेदी
 - ब) जयशंकर प्रसाद
 - क) दिनकर
 - ड) अज्ञेय
- iii) अयोध्यासिंह 'उपाध्याय' की रचना है -
 - अ) प्रियप्रवास
 - ब) कामायनी
 - क) साकेत
 - ड) सरोज स्मृति
- iv) किस पत्रिका का संपादन भारतेन्दू जी ने किया है?
 - अ) कविवचनसुधा
 - ब) हंस
 - क) वागर्ध
 - ड) आलोचना
- v) निराला का पूरा नाम है -
 - अ) सूर्यकांत त्रिपाठी
 - ब) प्रेमचंद
 - क) मोहन राकेश
 - ड) नागार्जुन

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P4371

[Total No. of Pages : 3

[5808]-910

T.Y. B.A

HINDI (हिंदी)

DSE-2D(S4) : हिंदी भाषा और उसका विकास
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36092)

समय : 3 घंटे]

[पूर्णांक : 70

- सूचनाएँ : 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।
2) दाहिनी ओर प्रश्न के पूर्णांक है ।
-

प्रश्न 1) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [14]

- अ) भाषा की परिभाषा लिखकर उसकी दो विशेषताएँ लिखिए ।
ब) भाषा और बोली का सामान्य अंतर स्पष्ट कीजिए ।
क) साहित्यिक भाषा का विस्तृत परिचय दीजिए ।
ड) राजभाषा और राष्ट्रभाषा का परिचय दीजिए ।

प्रश्न 2) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [14]

- अ) देशज शब्द को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए ।
ब) पश्चिमी हिंदी का सामान्य परिचय दीजिए ।
क) विदेशी शब्दों का सोदाहरण परिचय दीजिए ।
ड) पूर्वी हिंदी की उपबोलियों का परिचय लिखिए ।

प्रश्न 3) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [14]

- अ) लिपि की अवधारणा स्पष्ट कीजिए ।
ब) देवनागरी लिपि की किन्हीं तीन विशेषताओं को लिखिए ।
क) देवनागरी लिपि का विकास स्पष्ट कीजिए ।
ड) देवनागरी लिपि में आवश्यक सुधारणाओं को लिखिए ।

P.T.O.

प्रश्न 4) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन टिप्पणियों को लिखिए :

[21]

- अ) संपर्क भाषा
- ब) परिनिष्ठित भाषा
- क) अवधी का परिचय
- ड) तत्सम शब्द
- इ) देवनागरी लिपि का सामान्य परिचय
- फ) देवनागरी लिपि का नामकरण

प्रश्न 5) निम्नलिखित दस बहुविकल्पी प्रश्नों में से सात के उत्तर लिखिए :

[7]

- i) “उच्चरित ध्वनिसंकेतो की सहायता से भाव या विचार की पूर्ण अभिव्यक्ति भाषा है” प्रस्तुत परिभाषा किसकी है?
 - अ) भोलानाथ तिवारी
 - ब) देवेंद्रनाथ शर्मा
 - क) डॉ. सरयू प्रसाद
 - ड) प्रेमचंद
- ii) भाषा वस्तु है ।
 - अ) राजनीतिक
 - ब) आर्थिक
 - क) सामाजिक
 - ड) धार्मिक
- iii) परिनिष्ठित भाषा का अन्य नाम कौन-सा है?
 - अ) राष्ट्रभाषा
 - ब) राजभाषा
 - क) आदर्श भाषा
 - ड) संचार भाषा
- iv) विश्वभाषा का पर्यायवाची नाम क्या है?
 - अ) अंतर्राष्ट्रीय भाषा
 - ब) संचार भाषा
 - क) संपर्क भाषा
 - ड) राजभाषा
- v) इनमें से पूर्वी हिंदी की बोली कौन-सी है?
 - अ) अवधी
 - ब) मारवाडी
 - क) गढ़वाली
 - ड) कौरवी
- vi) ब्रजभाषा की प्रसिद्ध रचना कौन-सी है?
 - अ) रामचरित मानस
 - ब) सूरसागर
 - क) पद्मावत
 - ड) कामायनी

- vii) तत्सम शब्द से तात्पर्य है
- अ) संस्कृत के समान ब) अंग्रेजी के समान
क) उर्दू के समान ड) फारसी के समान
- viii) हिंदी भाषा की लिपि कौन-सी है?
- अ) रोमन ब) फारसी
क) देवनागरी ड) ब्राह्मी
- ix) लिपि शब्द से उद्भूत हुआ है ।
- अ) लिप्यते ब) भाष
क) वाक् ड) वद्
- x) “एक ध्वनि के लिए एक लिपि चिह्न” यह विशेषता किस लिपि की है?
- अ) देवनागरी ब) ब्राह्मी
क) खरोष्ठी ड) रोमन

Total No. of Questions: 5]

SEAT No. :

P4372

[Total No. of Pages : 2

[5808]-911

T.Y. B.A.

HINDI (हिंदी) (सामान्य पेपर - 3)

गजल विद्या और पत्राचार (Core Course - 1F)

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36093)

समय : 2½ घंटे]

[पूर्णांक : 70

पाठ्यपुस्तक : साये में धूप संपा. दुष्यंत कुमार

सूचनाएँ : 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक है ।

प्रश्न 1) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [14]

अ) गजल शब्द के विविध अर्थों को स्पष्ट कीजिए ।

ब) गजल के विभिन्न प्रकारों को स्पष्ट कीजिए ।

स) 'कैसे मंजर सामने आने लगे हैं इस गजल के माध्यम से दुष्यंत कुमार क्या कहना चाहते हैं?

द) 'साये में धूप' गजल संग्रह का सामान्य परिचय अपने शब्दों में लिखिए ।

प्रश्न 2) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [14]

अ) 'साये में धूप' गजल में राजनीतिक बोध का चित्रण किस प्रकार हुआ है?

ब) 'हो गई है परि पर्वत-सी' इस गजल के माध्यम से दुष्यंत कुमार ने कौन-सा संदेश दिया है?

स) 'साये में धूप' गजलो में आम आदमी की पीडा व्यक्त हुई है? स्पष्ट कीजिए ।

द) 'साये में धूप' गजल संग्रह में प्रेमभावना और सौंदर्य का चित्रण किस प्रकार हुआ है?

प्रश्न 3) निम्नलिखित में से किन्हीं दो विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए : [14]

अ) गजल की भाषा

ब) हिंदी गजल का स्वरूप

स) गजल का शिल्प विधान

द) हिंदी गजल की विशेषताएँ

P.T.O.

- प्रश्न 4)** अ) निम्नलिखित में से किसी एक अवतरण की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [7]
- i) “कैसे मंजर सामने आने लगे हैं,
गाते-गाते लोग चिल्लाने लगे है ।”
- ii) “भूख है तो सब्र कर, रोटी नहीं तो क्या हुआ,
आजकल दिल्ली में है, जेरे बहस ये मुद्दा ।”
- आ) निम्नलिखित में से किसी एक अवतरण की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [7]
- i) “रोज जब रात को बारह का गजर होता हैं,
यातनाओं के अँधेरें में सफर होता हैं ।”
- ii) “एक कबूतर, चिट्ठी लेकर, पहली-पहली बार उडा,
मौसम एक गुलेल लिये था पट से नीचे आन गिरा ।”

- प्रश्न 5)** निम्नलिखित में से किन्हीं दो विषय पर पत्र लेखन का नमूना तैयार कीजिए : [14]
- अ) भारत सरकार के स्वास्थ्य मंत्रालय द्वारा कोरोना संक्रमण के संबंध में विजयसिंह, उपसचिव, भारत सरकार, नई दिल्ली, सभी राज्य सरकारों को एक परिपत्र भेजता है । परिपत्र का नमूना तैयार कीजिए ।
- ब) केंद्रीय हिंदी निदेशालय के निदेशक सभी सरकारी कार्यालयों में हिंदी का अनिवार्य प्रयोग करने के संबंध में कार्यालय ज्ञापन भेजते है । ज्ञापन का नमूना तैयार कीजिए ।
- स) भारत सरकार खाद्य मंत्रालय के उपसचिव, श्री जयपाल, महाराष्ट्र के तूफान पीडित लोगों को अन्न सामग्री पहुँचाने के संदर्भ में महाराष्ट्र सरकार को सरकारी पत्र भेजते है । सरकारी पत्र का नमूना तैयार कीजिए ।
- द) रामेश्वर पाटील, मुख्य सचिव, गृह मंत्रालय, भारत सरकार, सभी मंत्रालयों के कर्मचारियों को निजी कामों के लिए सरकारी वाहनों का प्रयोग न करने के संबंध में कार्यालय ज्ञापन जारी करते है । कार्यालय ज्ञापन पत्र का प्रारूप तैयार कीजिए ।

Total No. of Questions: 5]

SEAT No. :

P4373

[Total No. of Pages : 2

[5808]-912

T.Y. B.A.

HINDI (हिंदी)

CC - 1F : Prayojanmulak Hindi : Madhyam Lekhan

प्रयोजनमूलक हिंदी : माध्यम लेखन

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36094)

समय : 2½ घंटे]

[पूर्णांक : 70

- सूचनाएँ : 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।
2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक है ।

प्रश्न 1) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए । [14]

- अ) जनसंचार माध्यम की अवधारणा स्पष्ट कीजिए ।
ब) जनसंचार माध्यम के प्रकार लिखिए ।
स) दृश्य माध्यम और प्रयोजनमूलक हिंदी का स्वरूप स्पष्ट कीजिए ।
द) श्रव्य माध्यम का स्वरूप स्पष्ट कीजिए ।

प्रश्न 2) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए । [14]

- अ) प्रतिवेदन (रिपोर्ट) की परिभाषाएँ लिखिए ।
ब) प्रतिवेदन का स्वरूप स्पष्ट कीजिए ।
स) पृष्ठ सजा (मेक अप) के विविध अंग लिखिए ।
द) प्रतिवेदन के अंतर्गत सामग्री का संयोजन एवं पृष्ठ निर्धारण किस प्रकार किया जाता है ?

प्रश्न 3) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए । [14]

- अ) संचार क्रांति एवं सूचना प्रौद्योगिकी स्पष्ट कीजिए ।
ब) ई-संसाधनों की सीमाएँ लिखिए ।
स) ई-कैश तथा डिजिटल हस्ताक्षर की जानकारी दीजिए ।
द) आभासी कक्षा (वर्चुअल क्लासरूम) की जानकारी लिखिए ।

P.T.O.

प्रश्न 4) टिप्पणियाँ लिखिए (केवल 3)

[21]

- अ) दृश्य माध्यमों में प्रयुक्त भाषा ।
- ब) श्रव्य माध्यम के लिए समाचार लेखन ।
- स) प्रतिवेदन रिपोर्ट : कलापक्ष एवं मुद्रण ।
- द) प्रतिवेदन : प्रारूप ।
- य) नेट बैंकिंग ।
- र) सायबर शिक्षा ।

प्रश्न 5) निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए ।

[7]

- अ) दृश्य माध्यम के लिए समाचार लेखन कैसे किया जाता है ?
- ब) प्रतिवेदन में शीर्षक का क्या महत्व है ? स्पष्ट कीजिए ।
- स) विभिन्न क्षेत्रों में सूचना प्रौद्योगिकी की उपादेयता का परिचय दीजिए ।

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P4374

[Total No. of Pages : 1

[5808]-913

T.Y. B.A.

HINDI

SEC - 2D : Skill Enhancement

पाठ्यचर्या : साहित्य और फिल्मांतरण
(2019 Pattern) (Semester - VI) (36096)

समय : 2 घंटे]

[पूर्णांक : 25

- सूचनाएँ : 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।
2) दाहिनी ओर प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

प्रश्न 1) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए । [10]

- अ) सिनेमा की प्रमुख परिभाषाएँ लिखिए ।
ब) सिनेमा का 'शूटिंग' (छायांकन) तत्व समझाइए ।
क) भारत में सिनेमा की शुरुआत कब और कैसे हुई?
ड) 'समानांतर हिंदी सिनेमा' का सामान्य परिचय दीजिए ।

प्रश्न 2) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए । [10]

- अ) 'फिल्मांतरण' का अर्थ और स्वरूप स्पष्ट कीजिए ।
ब) हिंदी उपन्यासों पर आधारित हिंदी फिल्मों का परिचय दीजिए ।
क) 'मोहनदास' फिल्म की कथा लिखिए ।
ड) 'तीसरी कसम' फिल्म का सामान्य परिचय दीजिए ।

प्रश्न 3) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर टिप्पणी लिखिए । [5]

- अ) डॉक्युमेंट्री फिल्म (वृत्तचित्र)
ब) साहित्य के फिल्मांतरण का महत्व

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4375

[Total No. of Pages : 2

[5808]-914

T.Y. B.A.

SANSKRIT

Laghusiddhantakaumudi Va Vaidikavangmayacha Itihas

(2019 Pattern) (CBCS) (DSE - 1D) (Semester - VI) (36111)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to right indicate full marks.*

Q1) A) Explain the following sutras (3 out of 4) [15]

- अ) खालील सूत्रांचे स्पष्टीकरण करा. (4 पैकी 3)
- i) भो-भगो-अघो-अपूर्वस्य सोऽशि ।
 - ii) हशि च ।
 - iii) नश्छव्यप्रशान् ।
 - iv) पुमः खय्यम्परे ।

Q2) A) Identify the karaka with relevant sutra. (5 out of 6) [5]

- अ) संबंधित सूत्र सांगून कारक ओळखा. (6 पैकी 5)
- i) द्रोणो व्रीहिः ।
 - ii) माणवकम् धर्मम् ब्रूते ।
 - iii) पितृभ्यः स्तथा ॥
 - iv) देवदत्तः पचति ।
 - v) वृक्षात् पर्णं पतति ।
 - vi) कटे आस्ते ।

B) Identify the sandhi with relevant sutra. (5 out of 6) [5]

- ब) संबंधित सूत्र सांगून संधी ओळखा. (6 पैकी 5)
- i) सच्चित् ।
 - ii) ऋगमन्त्रः।
 - iii) कुण्ठितः ।
 - iv) शिवोऽर्च्यः ।
 - v) पुनारमते ।
 - vi) अहरहः ।

P.T.O.

- C) Write a short note (1 out of 2) [5]
क) टीप लिहा. (2 पैकी 1)
i) शितुक् ।
ii) चतुर्थी सम्प्रदाने ।

Q3) Write answers in detail. (2 out of 3) [20]
सविस्तर उत्तरे लिहा. (3 पैकी 2)

- i) Discuss the Kaushitaki Aranyaka.
कौषीतकि आरण्यकाची चर्चा करा.
ii) Write the information about Taittiriya Upanishad.
तैत्तिरीय उपनिषदाची माहिती लिहा.
iii) Briefly describe about Grihyasutra.
गृह्य सूत्रांविषयी थोडक्यात सांगा.

Q4) A) Write a short note. (1 out of 2) : [5]

- अ) टीप लिहा. (2 पैकी 1)
i) Shrautasutras.
श्रौतसूत्रे ।
ii) Paniniya Shiksha.
पाणिनीय शिक्षा ।

B) Match the pairs. (5 out of 6) [5]

ब) जोड्या जुळवा. (6 पैकी 5)

i) लोमशी	अ) ऋग्वेदीय शिक्षा
ii) माण्डवी	आ) निरुक्तम्
iii) शैशिरिय	इ) ज्योतिषम्
iv) लगधः	ई) सामवेदीय शिक्षा
v) यास्कः	उ) छन्दः
vi) उष्णिक्	ऊ) यजुर्वेदीय शिक्षा

C) Write an essay in sanskrit. [10]

- क) संस्कृतात निबंध लिहा.
i) जलमेव जीवनम् ।
ii) मम पिता ।

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4376

[5808]-915

[Total No. of Pages : 2

T. Y. B.A.

SANSKRIT (संस्कृत)

DSE - 2D : श्री सदानंदयति विरचित वेदन्तसार
(2019 Pattern) (Semester - VI) (36112) (CBCS)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना :-

- Instructions : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
All questions are compulsory.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
Figures to right indicate full marks.

Q1) ससन्दर्भ स्पष्टीकरण लिहा. (कोणतेही तीन)

[15]

Write reference to context (any three)

- एतत्प्राणादिपञ्चकमाकाशादिगतर जोंशेभ्यो मिलतेभ्य उत्पद्यने।
- भिदयते हृदयग्रन्थिश्छिदयन्ते सर्वसंशयाः क्षीयन्ते चास्य कर्माणि।
- इयं समष्टिरूत्कृष्टोपाधितया विशुद्धसत्त्वप्रधाना।
- मननं तु श्रुतस्याद्वितीयवस्तुनो वेदान्तानुगुणयुक्तिभिरन वरतमनुचिन्तनम्।

Q2) A) उचितानि युग्मानि विचिनुत (कान्यपि दश)

[10]

a) वेदान्तसारः	i) उपादान लक्षणा
b) अवाङ्मनसगोचरम्	ii) लक्षणलक्षणा
c) शोणो धावति	iii) प्रकरणग्रन्थः
d) गङ्गायां घोषः	iv) आत्मा
e) ज्योतिष्टोमादीनि	v) लिङ्गशरीराणि
f) ब्रह्मविद्	vi) कर्तृरूपः
g) नित्यानित्यवस्तुविवेकः	vii) मनः
h) सप्तादशावयवानि	viii) जागृतावस्था
i) विज्ञानमयकोशः	ix) व्यानः
j) संकल्पविकल्पात्मिकान्तःकरणवृत्तिः	x) काम्यकर्माणि
k) विश्व	xi) साधनचतुष्टयम्
l) विश्वगमनवानखिलशरीरवर्ती	xii) ब्रह्मैव भवति

B) संस्कृतभाषेत उत्तरे लिहा. (कोणतेही पांच)

[5]

Answer in the Sanskrit Language (any five)

- i) मनोमयकोशस्य स्वरूपं कथयत।
- ii) 'शान्तो दान्तः' इति श्रुतिवचनं कस्य वर्णनं करोति?
- iii) शमस्वरूपं लिखत।
- iv) समाधेः अङ्गानि कानि?
- v) निर्विकल्पस्य चत्वारः विघ्नाः के?
- vi) निदिध्यासस्य लक्षणं किं विदयते?

Q3) आदय श्रीशंकराचार्यानी सांगितलेला अध्यास सांगून अपवाद स्पष्ट करा.

[20]

Explain अध्यास explained by आदय श्रीशंकराचार्य and explain अपवाद.

किंवा/OR

वेदान्तसारग्रन्थस्य अनुबन्धचतुष्टयम्।

Q4) टीपा लिहा (कोणत्याही दोन)

[20]

Write short notes (any two)

- i) अज्ञानस्य शक्तिद्वयम्।
- ii) समाधिविचारः।
- iii) स्थूलशरीरम्।

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4377

[Total No. of Pages : 2

[5808]-916

T.Y. B.A.

SANSKRIT (संस्कृत)

SEC - 1D : (General level Paper Old G III)

कविभर्तृहरि विरचित नीतिशतकम्

Kavibhartruhari Virachitam Nitishatakam

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36113)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate into English or Marathi (Any three) :

[15]

इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा. (कोणतेही तीन)

- i) दिक्कालाद्यनवच्छिन्नानन्तचिन्मात्रमूर्तये ।
स्वानुभूत्येकमानाय नमः शान्ताय तेजसे ॥
- ii) प्रसह्य मणिमुद्धरेन्मकरवक्त्रदंष्ट्राङ्कुरात्
समुद्रमपि सतरेत्प्रचलदर्मिमाला कुलम् ।
भुजङ्गमपि कोपितं शिरसि पुष्पवद्धारयेन्
न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥
- iii) कुसुमस्तबकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनाम् ।
मूर्ध्नि वा सर्वलोकस्य शीर्यते वन एव वा ॥
- iv) दुर्जनः परिहर्तव्यो विद्यायालङ्कृतोऽपि सन् ।
मणिना भूषितः सर्पः किमसौ न भयङ्करः ॥

Q2) A) Explain with reference to the context (any two) :

[10]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही दोन)

- i) सेवार्थः परमगहनो योगिनामप्यगम्यः ।
- ii) परोपकारेण न चन्दनेन ।
- iii) ज्ञानलवदुर्विदग्धं ब्रह्मापि नरं नरज्जयति ।

P.T.O.

- B) Fill in the blanks (any five) : [5]
रिक्तस्थानानि पूर्यत । (कान्यपि पञ्च)
गाळलेल्या जागा भरा (कोणतेही पाच)
i) कीर्ति दुःखिते कुरु दयामेतत्सतां चेष्टितम् ।
ii) न निश्चितार्थाद्विस्मन्ति ।
iii) नमस्तत्कर्मभ्यो विधिरपि न येभ्यो ।
iv) अतिरभसकृतानां कर्मणां विपाकः ।
v) विधिरहो बलवानिति मे ।
vi) मैत्री खलसज्जनानाम् ।

- Q3) A) उचितं युग्मं विचिनुत (कान्यपि पञ्च) : [5]
i) अधमोत्तमगुणाः अ) सप्तशल्यानि
ii) सतां व्रतम् ब) श्रुतेन
iii) श्रोत्रं शोभते क) सन्तः
iv) परहिते विहिंताभियोगः ड) असिधारा
v) प्रभवः इ) संवासतः
vi) भर्तृहरेः मनसि फ) स्ममदूषिताः

- B) Write an essay on 'सुजनपद्धतिः' 'Sujanapaddhathi' [15]
'सुजनपद्धतिः' यावर निबंध लिहा.

OR(किंवा)

Explain the sentence 'मूर्खस्य नास्त्यौषधम्' with the reference of 'मूर्खपद्धतिः'
मूर्खपद्धतीच्या आधारे 'मूर्खस्य नास्त्यौषधम्' हे विधान स्पष्ट करा.

- Q4) Write short notes (Any two) : [20]
संक्षिप्त टीपा लिहा (कोणत्याही दोन)
i) विद्वत्पद्धतिः
ii) दैवपद्धतिः
iii) धीरः

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P4378

[Total No. of Pages : 1

[5808]-917

T.Y. B.A.

SANSKRIT

Sanskrit Writing Skill

(2019 Pattern) (CBCS) (SEC - 2D) (Semester - VI) (36114)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to right indicate full marks.

Q1) मञ्जूषायां दलानां पदानां सहायतया अधोदत्तं अनुच्छेदं पूरयत । [8]
(स्वतन्त्रः, स्वतन्त्रताम्, देशभक्तानां, स्वदेशं, उन्नतिः, कर्तव्यनिष्ठाः, लक्ष्यं, शिक्षणम्)
स्वतन्त्रं भारतम् अस्माकं गौरवम् । वीराणां प्रयत्नैः वयं अविन्दाम। देशः अस्माकम्
अधुना वर्तते। कस्यापि देशस्य तदैव सम्भवति यदा देशवासिनः सुशिक्षिताः च
वर्तन्ते। सुशिक्षितः एव प्रति स्वकर्तव्यं सम्यक् जानाति। अतः सर्वेषां अत्यावश्यकम्।
सर्व शिक्षा अभियानम् अस्माकं भवेत् ।

Q2) युष्माकं महाविद्यालये कालिदास दिवस महोत्सवः विद्यते। अस्य कार्यक्रमस्य सूत्रसंचालनस्य संहितां
लिखत। [10]

संहितायाः कृते बिन्दवः – प्रास्ताविकं, अतिथिमहोदयानां परिचयः, स्वगतं, व्याख्यानानन्तरं धन्यवादज्ञापनम्।

Q3) वाक्यशुद्धीं कुरुत । (कान्यपि सप्त) [7]

- i) बालकः मोदकं रोचते।
- ii) रामात् बाणेन वाली हतः।
- iii) सः राजा विप्रं गां ददाति।
- iv) सिंहशावकः गजः हन्ति।
- v) सः आम्रफलः खादति।
- vi) ऋषयः मन्त्रान् अपश्यत्।
- vii) वर्षा भविष्यति।
- viii) रामः दशरथस्य राजस्य पुत्रः आसीत्।

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4379

[Total No. of Pages : 4

[5808]-918

T.Y. B.A.

ECONOMICS (Special Paper - III)

DSE - 1D : International Economics - II

(2019 Pattern) (Semester-VI) (CBCS) (36151)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*

Q1) Answer the following questions in one to two sentence each (Any Eight) [16]

- a) What is protected trade policy?
- b) What is mean by 'Special Economic zone'?
- c) What is foreign capital?
- d) Write the definition of Indirect investment.
- e) What is the exchange rate?
- f) Write the definition of 'Flexible Exchange Rate'.
- g) What is foreign Exchange market?
- h) State two objectives of the European Economic community?
- i) State two objectives of 'BRICS'.
- j) Write the names of 'SAARC' members.

Q2) Write the answers to the following questions in brief. (any four) [16]

- a) Explain the objectives of world Trade organization in brief.
- b) Explain the direction of India's Export since 2000 in brief.
- c) State the objectives of Special Economic Zone.
- d) Explain the concept of foreign Direct Investment.
- e) Write any four problems of foreign capital.
- f) What is 'convertibility of Rupee'?

P.T.O.

Q3) Write the answers to the following questions in 100 words each. (any three)[18]

- a) Explain the functions of 'World Trade Organization'.
- b) Explain the structure of foreign exchange market.
- c) Explain the functions of 'SAARC'.
- d) Explain the composition of Import of India since 2000.

Q4) Write the answers to the following questions in 200 words each (any two)[20]

- a) State the meaning of Fixed exchange rate and explain its Merits and Demerits.
- b) What is free trade policy? Explain the cases for and against free trade policy.
- c) State the definition of foreign capital and explain the role of Foreign capital in Economic development.

Total No. of Questions : 4]

P4379

[5808]-918

T.Y. B.A.

ECONOMICS (Special Paper - III)

DSE - 1D : International Economics - II

(2019 Pattern) (Semester-VI) (CBCS) (36151)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) आवश्यक तेथे आकृत्या काढा.
4) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची एक ते दोन वाक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही आठ) [16]

- अ) संरक्षित व्यापार धोरण म्हणजे काय?
ब) 'विशेष आर्थिक क्षेत्र' म्हणजे काय?
क) परकीय भांडवल म्हणजे काय?
ड) अप्रत्यक्ष गुंतवणुकीची व्याख्या लिहा.
इ) विनीमय दर म्हणजे काय?
ई) बदलत्या विनीमय दराची व्याख्या लिहा.
फ) परकीय विनिमय बाजार म्हणजे काय?
य) युरोपियन आर्थिक समुदायाची दोन उद्दिष्टे सांगा?
र) 'ब्रिक्स' ची दोन उद्दिष्टे सांगा.
ल) 'सार्क' च्या सदस्य राष्ट्रांची नावे लिहा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [16]

- अ) जागतीक व्यापार संघटनेची उद्दिष्टे थोडक्यात स्पष्ट करा.
ब) भारताच्या निर्यातीची सन 2000 पासूनची दिशा थोडक्यात स्पष्ट करा.
क) विशेष आर्थिक क्षेत्र धोरणाची उद्दिष्टे सांगा.

- ड) परकीय प्रत्यक्ष गुंतवणुक ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- इ) परकीय भांडवलाच्या कोणत्याही चार समस्या लिहा.
- ई) रूपयाची परिवर्तनीयता म्हणजे काय?

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) [18]

- अ) जागतिक व्यापार संघटनेची कार्ये स्पष्ट करा.
- ब) परकीय विनिमय बाजाराची रचना स्पष्ट करा.
- क) 'सार्कची' कार्ये स्पष्ट करा.
- ड) भारताच्या आयातीची सन 2000 पासूनची रचना स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची प्रत्येक 200 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) [20]

- अ) स्थिर विनिमय दर म्हणजे काय ते सांगून स्थिर विनिमय दराचे गुण-दोष स्पष्ट करा.
- ब) मुक्त व्यापार म्हणजे काय ते सांगून मुक्त व्यापार धोरणाच्या बाजूने व विरुद्ध युक्तिवाद स्पष्ट करा.
- क) परकीय भांडवलाची व्याख्या सांगून आर्थिक विकासात परकीय भांडवलाची भुमिका स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4380

[Total No. of Pages : 4

[5808]-919
T.Y. B.A.
ECONOMICS
Public Finance - II (Special Paper - IV)
(2019 Pattern) (Semester - VI) (36152)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) Attempt All questions.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Answers should be precise and to the point*
- 4) Draw neat diagrams wherever necessary.*

Q1) Answer the following questions (Any Eight)

[16]

- a) State the definition of the fiscal policy.
- b) Give the definition of Tax.
- c) State the concept of Surplus Budget.
- d) What is meant by Economic Stability.
- e) State the concept of Balance Budget.
- f) What is meant by Revenue Budget.
- g) What is meant by Gender Budget.
- h) Which are the internal sources of Deficit financing.
- i) State the Chairman and Period of 15th Finance Commission.
- j) What is meant by Zero Budget.

Q2) Answer the following questions (Any Four)

[16]

- a) Explain the role of fiscal policy in developing country.
- b) State the advantages of Deficit Budget.
- c) Explain the advantages of Surplus Budget.
- d) State the sources of Deficit Financing.
- e) How is Public Expenditure used as an instrument of Fiscal policy.
- f) How is Budget used as an instrument of Fiscal Policy.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions (any three)

[18]

- a) Explain the objectives of Fiscal Policy.
- b) Explain the steps in Preparation and Presentation of Indian Central Budget.
- c) Explain the favourable and unfavourable argument of Balanced Budget.
- d) Explain the trends in Indias Deficit Financing Since 2011.

Q4) Answer the following questions (any two)

[20]

- a) Explain the various types of Budget.
- b) State the recommendations of 15th Finance Commission.
- c) Explain the causes of centre State Conflict on Finance.

Total No. of Questions : 4]

P4380

[5808]-919
T.Y. B.A.
ECONOMICS
Public Finance - II (Special Paper - IV)
(2019 Pattern) (Semester - VI) (36152)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडवा.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) उत्तरे नेमकी व मुद्देसूद असावीत.
4) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
5) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

-
- प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतेही आठ) [16]
- अ) राजकोषीय धोरणाची व्याख्या सांगा.
- ब) कराची व्याख्या द्या.
- क) शिलकी अंदाजपत्रकाची संकल्पना सांगा.
- ड) आर्थिक स्थैर्य म्हणजे काय?
- य) समतोल अंदाजपत्रकाची संकल्पना सांगा.
- र) महसूली अंदाजपत्रक म्हणजे काय?
- ल) लिंगाधिष्ठित/लिंगाधारित अंदाजपत्रक म्हणजे काय?
- व) तुटीच्या अर्थभरण्याचे अंतर्गत स्रोत कोणते आहेत?
- श) 15 व्या वित्त आयोगाचे अध्यक्ष/चेअरमन आणि कालावधी सांगा.
- ह) शून्याधिष्ठीत अंदाजपत्रक म्हणजे काय?

- प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [16]
- अ) विकसनशील देशातील राजकोषीय धोरणाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) तुटीच्या अंदाजपत्रकाचे फायदे सांगा.
- क) शिलकी अंदाजपत्रकाचे फायदे स्पष्ट करा.
- ड) तुटीच्या अर्थभरण्याचे स्रोत सांगा.
- य) राजकोषीय धोरणाचे साधन म्हणून सार्वजनिक खर्चाचा कसा उपयोग केला जातो.
- र) राजकोषीय धोरणाचे साधन म्हणून अंदाजपत्रकाचा कसा उपयोग केला जातो.

- प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) [18]
- अ) राजकोषीय धोरणाची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- ब) भारतीय केंद्रीय अंदाजपत्रकाची तयारी आणि सादरीकरणाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.
- क) समतोल अंदाजपत्रकाच्या समर्थनार्थ आणि विरोधी युक्तिवाद स्पष्ट करा.
- ड) 2011 पासून भारताच्या तुटीच्या अर्थभरण्याची बदलती प्रवृत्ती स्पष्ट करा.

- प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [20]
- अ) अंदाजपत्रकाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- ब) 15 व्या वित्त आयोगाच्या शिफारशी सांगा.
- क) केंद्र-राज्य वित्तीय संघर्षाची कारणे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4381

[Total No. of Pages : 4

[5808]-920

T.Y. B.A.

ECONOMICS (General Paper - III)

CC - 1 F : Indian Economic Development - II

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36153)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever is necessary.*

Q1) Answer the following questions in 20 words (Any Eight) :

[16]

- a) What is meant by economic planning?
- b) Which institution was replaced by NITI Aayog?
- c) When was NITI Aayog founded?
- d) What is meant by sustainable development?
- e) What is meant by National conservation strategy?
- f) Who appoints the chief executive officer of NITI Aayog?
- g) Who is the member of governing council of NITI Aayog?
- h) Give the definition of Environmental Policy.
- i) State any two side effects of Global Warming.
- j) State any two negative effects of Economic Development on Environment.

P.T.O.

Q2) Answer the following questions in 50 words (Any Four) : [16]

- a) State the features of Economic Planning.
- b) State the importance of sustainable development.
- c) Write in brief the relationship between Environment and Economic Development.
- d) State any four objectives of NITI Aayog.
- e) State the measures for sustainable development.
- f) State any four measures to prevention of Global Warming.

Q3) Answer the following questions in 100 words (any three) : [18]

- a) Explain the structure of NITI Aayog.
- b) Explain the objectives of National Environment Policy.
- c) Explain the causes of Global Warming.
- d) Explain the need of Economic Planning.

Q4) Answer the following questions in 200 words (any two) : [20]

- a) Explain the objectives of Economic Planning in India.
- b) Explain the difference between planning commission and NITI Aayog.
- c) Explain the sustainable development goals.

Total No. of Questions : 4]

P4381

[5808]-920

T.Y. B.A.

ECONOMICS (General Paper - III)

CC - 1 F : Indian Economic Development - II

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36153)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) पुढील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही आठ) :

[16]

- अ) आर्थिक नियोजन म्हणजे काय ?
ब) कोणत्या संस्थेच्या जागी नीती आयोगाची स्थापना करण्यात आली ?
क) नीती आयोगाची स्थापना कोणत्या वर्षी झाली ?
ड) शाश्वत विकास म्हणजे काय ?
य) राष्ट्रीय संवर्धन व्यूहचरणा म्हणजे काय ?
र) नीती आयोगाचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांची नियुक्ती कोण करते ?
ल) नीती आयोगाच्या नियामक परिषदेत कोणाचा समावेश असतो ?
व) पर्यावरण विषयक धोरणाची व्याख्या द्या.
श) जागतिक तापमानवाढीचे दोन दुष्परिणाम सांगा.
ह) आर्थिक विकासाचे पर्यावरणावर होणारे दोन प्रतिकूल परिणाम उदाहरण द्या.

- प्रश्न 2) पुढील प्रश्नांची 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) : [16]
- अ) आर्थिक नियोजनाची वैशिष्ट्ये सांगा.
 - ब) शाश्वत विकासाचे महत्त्व सांगा.
 - क) पर्यावरण आणि आर्थिक विकास यातील संबंध थोडक्यात लिहा.
 - ड) नीती आयोगाची चार उद्दीष्ट्ये सांगा.
 - य) शाश्वत विकासासाठी उपाययोजना सांगा.
 - र) जागतिक तापमानवाढ रोखण्यासाठी चार उपाय सांगा.

- प्रश्न 3) पुढील प्रश्नांची 100 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [18]
- अ) नीती आयोगाची रचना स्पष्ट करा.
 - ब) राष्ट्रीय पर्यावरण धोरणाची उद्दीष्ट्ये स्पष्ट करा.
 - क) जागतिक तापमानवाढीची कारणे स्पष्ट करा.
 - ड) आर्थिक नियोजनाची आवश्यकता स्पष्ट करा.

- प्रश्न 4) पुढील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]
- अ) भारतातील आर्थिक नियोजनाची उद्दीष्ट्ये स्पष्ट करा.
 - ब) नियोजन आयोग आणि नीती आयोग यातील फरक स्पष्ट करा.
 - क) शाश्वत विकासाची ध्येये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4382

[Total No. of Pages : 4

[5808]-922
T.Y. B.A.
POLITICAL SCIENCE
DSE - 1D : Public Administration
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36161)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any Eight questions of the following (in 20 words) : [16]

- a) Who has putforth scientific analysis of 'Bureaucracy' at first?
- b) Define Scientific Management.
- c) What do you mean by 'Time study'?
- d) Write duration of financial Year in India.
- e) What is Surplus Budget?
- f) What do you mean Zero Hour?
- g) What is direct recruitment?
- h) In which country Aristocratic system of personnel Administration has emerged?
- i) Define recruitment.
- j) What is balanced budget?

Q2) Attempt any four short notes (In 50 words) : [16]

- a) Voluntary Retirement.
- b) Direct Recruitment
- c) Merits of retirement
- d) Joint public service commission.
- e) Informal Training
- f) Principle of Hierarchy.

P.T.O.

Q3) Attempt any three questions (in 100 words) : [18]

- a) Functions of Bureaucracy.
- b) Merits of Direct Recruitment.
- c) Features of Civil service.
- d) Objectives of Training.

Q4) Attempt any two questions. (In 200 words) : [20]

- a) Importance of Personnel Administration.
- b) Budgetary process in India. Explain?
- c) Critically analyse the political neutrality of civil servants.

Total No. of Questions : 4]

P4382

[5808]-922

T.Y. B.A.

राज्यशास्त्र

DSE - 1D : लोकप्रशासन

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36161) (CBCS)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी उत्तरपत्रिका पाहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही आठ प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी 20 शब्दांत). [16]

- अ) नोकरशाहीचे पहिल्यांदा शास्त्रयुद्ध विवेचन कोणत्या विचारवंताने केले?
ब) शास्त्रीय व्यवस्थापनाची व्याख्या लिहा.
क) काळ अभ्यास म्हणजे काय?
ड) भारतात आर्थिक वर्ष कसे असते?
इ) शिलकी अर्थसंकल्प म्हणजे काय?
फ) शून्य प्रहर म्हणजे काय?
य) प्रत्यक्ष भरती म्हणजे काय?
र) सेवक प्रशासनाची कुलिनतांत्रिक व्यवस्था कोणत्या देशात उद्‌यान आली?
ल) भरतीची व्याख्या लिहा.
व) समतोल अर्थसंकल्प म्हणजे काय?

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चार टिपा लिहा (प्रत्येकी 50 शब्दांत) [16]

- अ) स्वेच्छा सेवानिवृत्ती
ब) प्रत्यक्ष भरती

- क) सेवानिवृत्तीचे फायदे
- ड) भारतातील संयुक्त लोकसेवा आयोग
- इ) अनौपचारिक प्रशिक्षण
- फ) अधिकार पद परंपरा तत्व

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी 100 शब्दांत) [18]

- अ) नोकरशाहीची कार्ये लिहा.
- ब) प्रत्यक्ष भरतीचे गुण लिहा.
- क) नागरी सेवेची वैशिष्ट्ये लिहा.
- ड) प्रशिक्षणाचे उद्देश लिहा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (प्रत्येकी 200 शब्दांत) [20]

- अ) सेवक प्रशासनाचे महत्व स्पष्ट करा.
- ब) भारतातील अंदाजपत्रकाची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- क) सनदी सेवकांची राजकीय तटस्थता: विवेचन करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4383

[Total No. of Pages : 4

[5808]-923

T.Y. B.A.

POLITICAL SCIENCE

DSE - 2D : International Relations

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any eight of the following questions (in 20 words) : **[16]**

- a) Name the two participating countries in non-alignment movement.
- b) Explain two benefits of globalisation.
- c) What is colonialism?
- d) Explain the meaning of development.
- e) Write the definition of environment.
- f) What is cold-war?
- g) Write the definition of globalisation.
- h) What is liberalization?
- i) What is North-South cooperation?
- j) Write two names of G - 7 Organization's Country.

Q2) Write any four of the following short notes (in 50 words) : **[16]**

- a) Cold-War.
- b) Consequences of Globalization.
- c) South-South cooperation.
- d) Limitations of Globalisation.
- e) New International Economic System.
- f) Poverty

P.T.O.

Q3) Answer any three of the following questions (in 100 words) : **[18]**

- a) Explain the importance of non-alignment.
- b) Explain the importance of Human Rights.
- c) Explain the emergence of non-lignment.
- d) Explain the nature of neo-colonialism.

Q4) Answer any two of the following questions (in 200 words) : **[20]**

- a) Explain the nature of New International Economic System.
- b) Explain the consequences of terrorism.
- c) Explain the development of globalisation.

Total No. of Questions: 4]

P4383

[5808]-923

T.Y. B.A.

POLITICAL SCIENCE

DSE - 2D : International Relations

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही आठ प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (20 शब्दात)

[16]

- अ) अलिप्ततावादी चळवळीतील दोन सहभागी देश सांगा.
- ब) जागतिकीकरणाचे दोन फायदे लिहा.
- क) वसाहतवाद म्हणजे काय?
- ड) विकासाचा अर्थ सांगा.
- इ) पर्यावरणाची व्याख्या लिहा.
- फ) शितयुद्ध म्हणजे काय?
- य) जागतिकीकरणाची व्याख्या लिहा.
- र) उदारीकरण म्हणजे काय?
- ल) उत्तर-दक्षिण सहकार्य म्हणजे काय?
- भ) जी-7 संघटनेतील दोन देशांची नावे सांगा.

- प्रश्न 2)** खालीलपैकी कोणत्याही चार टिपा लिहा. (50 शब्दात) [16]
- अ) शितयुद्ध
 - ब) जागतिकीकरणाचे परिणाम
 - क) दक्षिण-दक्षिण सहकार्य
 - ड) जागतिकीकरणाच्या मर्यादा
 - इ) नवीन आंतरराष्ट्रीय आर्थिक व्यवस्था
 - फ) दारिद्र्य

- प्रश्न 3)** खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (100 शब्दात) [18]
- अ) अलिप्ततावादाचे महत्व लिहा.
 - ब) मानवीहक्काचे महत्व लिहा.
 - क) अलिप्ततावादाचा उदय स्पष्ट करा.
 - ड) नववसाहतवादाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

- प्रश्न 4)** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (200 शब्दात) [20]
- अ) नवीन आंतरराष्ट्रीय आर्थिक व्यवस्थेचे स्वरूप स्पष्ट करा.
 - ब) दहशतवादाचे परिणाम स्पष्ट करा.
 - क) जागतिकीकरणाचा विकास स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4384

[Total No. of Pages : 4

[5808]-924

T.Y. B.A.

POLITICAL SCIENCE

CC-1F : Modern Political Analysis

(CBCS) (2019 Pattern) (Semester - VI) (36163)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 20 words each (any 8) :

[16]

- a) Define Political Participation
- b) Define Political Elites
- c) What are the agencies of Political Communication?
- d) Burnham's Elitist approach
- e) Write types of Political participation
- f) Define Power
- g) Define Influence
- h) Define Authority
- i) Define Legitimacy
- j) Define Political Communication

Q2) Write a short notes in 50 words each (any 4) :

[16]

- a) Circulation of Elites
- b) Elaborate the agencies of political communication

P.T.O.

- c) Nature of Influence.
- d) Legitimacy.
- e) C. Write Mills : Institutional Approach
- f) Features of Legitimacy

Q3) Answer the following questions in 100 words each (any 3) : **[18]**

- a) Explain the Nature of Political Power
- b) Max Weber : Authority concept and types
- c) Nature of Political communication
- d) Elements affecting on the political participation

Q4) Answer the following question in 200 words each (any 2) : **[20]**

- a) What is Political Participation? Explain various Levels of political participation.
- b) Write the background of origin of political criticism. Explain Mosco and Michell's Elitist Approach.
- c) Write an essay on 'Authority'.

Total No. of Questions: 4]

P4384

[5808]-924

T.Y. B.A.

POLITICAL SCIENCE

CC-1F : Modern Political Analysis

(CBCS) (2019 Pattern) (Semester - VI) (36163)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडवणे अनिवार्य आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त 8) [16]

- अ) राजकीय सहभाग : व्याख्या लिहा.
- ब) राजकीय अभिजन : व्याख्या लिहा.
- क) राजकीय संसूचनाची अभिकरणे कोणकोणती आहेत.
- ड) बर्नहॅमचा राजकीय अभिजनवादी दृष्टीकोन.
- इ) राजकीय सहभागाचे प्रकार लिहा.
- फ) सत्ता : व्याख्या लिहा.
- य) प्रभाव : व्याख्या लिहा.
- र) अधिसत्ता : व्याख्या लिहा.
- ल) अधिमान्यता : व्याख्या लिहा.
- व) राजकीय संसूचन : व्याख्या लिहा.

प्रश्न 2) टीपा लिहा (50 शब्दांत) (फक्त 4) [16]

- अ) अभिजनांचे अभिसरण
- ब) राजकीय संसूचनाची अभिकरणे विषद करा.
- क) प्रभावाचे स्वरूप
- ड) अधिमान्यता

- इ) सी. राईट मिल्लसचा संस्थात्मक दृष्टीकोन
फ) अधिमान्यतेची वैशिष्ट्ये

प्रश्न 3) पुढील प्रश्नांची उत्तरे 100 शब्दांत लिहा. (फक्त 3) [18]

- अ) राजकीय सत्तेचे स्वरूप स्पष्ट करा
ब) मॅक्स वेबर : अधिकार संकल्पना आणि प्रकार
क) राजकीय संसूचनाचे स्वरूप
ड) राजकीय सहभागावर परिणाम करणारे घटक

प्रश्न 4) पुढील प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा. (फक्त 2) [20]

- अ) राजकीय सहभाग म्हणजे काय? राजकीय सहभागाच्या विविध पातळ्या स्पष्ट करा.
ब) राजकीय अभिजनवादाच्या उदयाची पार्श्वभूमी लिहा. मोस्का आणि मिचेल्स - यांचा अभिजनवादी दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
क) 'अधिसत्ता' सविस्तर निबंध लिहा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4385

[Total No. of Pages : 4

[5808]-925

T.Y. B.A.

POLITICAL SCIENCE

CC - 1F : LOCAL SELF GOVERNMENT IN MAHARASHTRA

(2019 Pattern) (Semester - VI) (CBCS) (36164)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any 8 of the following :

[16]

- a) What is the condition for establishing Nagar Panchyat?
- b) What is the tenure of municipal council in Maharashtra?
- c) What are the sources Income of Municipal council?
- d) Any two conditions for establishing Municipal corporation?
- e) What is the tenure of Mayor?
- f) What do you mean by mayor?
- g) Who are the permanent members of municipal council?
- h) When was state Election commission established?
- i) Which are the legal committee of municipal corporation Name them?
- j) Which are the two voluntary functions of Municipal council?

P.T.O.

Q2) Write any 4 short Notes (50 words each) : **[16]**

- a) C.O. - Nagar Palika.
- b) Deputy Mayor.
- c) Ward committee.
- d) Article 243
- e) State finance commission.
- f) President

Q3) Answer any 3 of the following (100 words each) : **[18]**

- a) Write the structure of Municipal council.
- b) Write the structure of standing committee of municipal corporation.
- c) Write the functions of state Election commission.
- d) Challenges before local self Government write?

Q4) Answer any 2 of the following (200 words each) : **[20]**

- a) Explain the functions and Rights of state Finance commission.
- b) Write in detail the works of municipal corporation.
- c) Explain the various committee of Municipal Council.

Total No. of Questions: 4]

P4385

[5808]-925

T.Y. B.A.

POLITICAL SCIENCE

CC - 1F : LOCAL SELF GOVERNMENT IN MAHARASHTRA

(2019 Pattern) (Semester - VI) (CBCS) (36164)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही आठ प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (20 शब्दांत)

[16]

- अ) नगरपंचायत स्थापनेची मुख्य अट काय आहे?
- ब) महाराष्ट्रातील नगरपरिषदेचा कार्यकाल किती आहे?
- क) नगरपरिषदेच्या उत्पन्नाची साधने कोणती आहे?
- ड) महानगरपालिकेच्या स्थापनेच्या दोन अटी लिहा.
- इ) महापौर पदाचा कार्यकाल किती वर्षांचा आहे?
- फ) महापौर म्हणजे काय?
- य) नगरपालिकेच्या स्थायी समितीचे सदस्य कोण असतात?
- र) राज्यनिवडणुक आयोगाची स्थापना कधी झाली?
- ल) महापालिकेच्या वैधानिक समित्याची नावे.
- व) नगरपरिषदेची दोन ऐच्छिक कार्ये लिहा.

- प्रश्न 2)** खालीलपैकी कोणत्याही चार टिपा लिहा. (50 शब्दांत) [16]
- अ) मुख्याधिकारी – नगरपालिका
 - ब) उपमहापौर
 - क) प्रभाग समित्या
 - ड) कलम 243
 - इ) राज्यवित्त आयोग
 - फ) नगराध्यक्ष

- प्रश्न 3)** खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (100 शब्दांत) [18]
- अ) नगरपालिकेची रचना लिहा.
 - ब) महानगरपालिकेच्या स्थायी समितीची रचना लिहा.
 - क) राज्यनिवडणुक आयोगाची कार्ये लिहा.
 - ड) स्थानिक स्वराज्य संस्थेपुढील आव्हाने लिहा.

- प्रश्न 4)** खालीलपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (200 शब्दांत) [20]
- अ) राज्यवित्त आयोगाचे अधिकार व कार्ये स्पष्ट करा.
 - ब) महानगरपालिकेची कामे सविस्तर लिहा.
 - क) नगरपालिकेतील विविध समित्या स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P4386

[Total No. of Pages : 2

[5808]-926

T.Y. B.A.

POLITICAL SCIENCE & PUBLIC ADMINISTRATION

(SEC - 2D) : Samyukta Maharashtra Movement

(2019 Pattern) (Credit System) (Semester - VI) (36165)

Time : 1 Hour]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one question in 200 words :

[10]

- a) Discuss the aftermath of the formation of the Samyukta Maharashtra.
- b) Explain the Regional disparities and explain the concept of statutory development Boards.

Q2) Answer any one question in 200 words :

[10]

- a) Explain the rethinking on the Bilingual Bombay State.
- b) Discuss on the formation of the Samyukta Maharashtra.

Q3) Write short notes (any one) :

[5]

- a) Marathwada Vikas Andolan.
- b) Demond of Separate Vidarbha State.

P.T.O.

Total No. of Questions: 3]

P4386

[5808]-926

T.Y. B.A.

POLITICAL SCIENCE & PUBLIC ADMINISTRATION

(SEC - 2D) : Samyukta Maharashtra Movement

(2019 Pattern) (Credit System) (Semester - VI) (36165)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 1 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त एक) [10]

- अ) संयुक्त महाराष्ट्राच्या निर्मितीनंतरचे महाराष्ट्राच्या राजकारणावरील परिणामांचा मागोवा घ्या?
- ब) प्रादेशिक असमतोल ही संकल्पना स्पष्ट करून? प्रादेशिक विकास मंडळ यावर चर्चा करा?

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त एक) [10]

- अ) द्विभाषिक मुंबई राज्याचा पुर्नविचार ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) संयुक्त महाराष्ट्र निर्मितीवर सविस्तर चर्चा करा.

प्रश्न 3) टीपा लिहा. (फक्त एक) [5]

- अ) मराठवाडा विकास आंदोलन
- ब) स्वतंत्र विदर्भ राज्याची मागणी

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4387

[Total No. of Pages : 4

[5808]-927

T.Y. B.A.

HISTORY

DSE - 1D : Applied History

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36171)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following question in 300 words (Any one) : **[15]**

- a) Explain the application of History in various subjects.

OR

- b) Provide information on archaeological sources of the History of Medieval and Modern India.

Q2) Answer the following question in 300 words (Any one) : **[15]**

- a) Explain the definition, nature and features of contemporary History.

OR

- b) Write detailed information about major archives in Maharashtra.

Q3) Answer the following questions in 200 words (Any two) : **[20]**

- a) Explain the importance of archaeology in the context of Historical application.
- b) Provide Information of the archaeology sources of the History of ancient India.
- c) Provide information on cultural heritage sites in India.
- d) What is the Media? Explain the different types of media.

P.T.O.

Q4) Write a short note (Any four) :

[20]

- a) Benedetto croce
- b) Numismatic
- c) Mumbai archives
- d) Ajanta caves
- e) Red fort
- f) Social media

Total No. of Questions: 4]

P4387

[5808]-927

T.Y. B.A.

HISTORY

DSE - 1D : Applied History

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36171)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
- 2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांचे 300 शब्दात उत्तर द्या. (कोणताही एक) [15]

अ) इतिहासाचे विविध विषयातील उपयोजन स्पष्ट करा.

किंवा

ब) मध्ययुगीन आणि आधुनिक भारताच्या इतिहासाच्या पुराभिलेखीय साधनांची माहिती द्या.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नाचे 300 शब्दात उत्तर द्या. (कोणताही एक) [15]

अ) समकालीन इतिहासाची व्याख्या, स्वरूप व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

किंवा

ब) महाराष्ट्रातील प्रमुख पुराभिलेखागारांची सविस्तर माहिती लिहा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची 200 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

अ) पुरातत्वशास्त्राचे इतिहासाच्या उपयोजना संदर्भात महत्व स्पष्ट करा.

ब) प्राचीन भारताच्या पुराभिलेखीय साधनांची माहिती द्या.

क) भारतातील सांस्कृतिक वारसा स्थळांची माहिती द्या.

ड) प्रसार माध्यम म्हणजे काय? प्रसार माध्यमांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) टीप लिहा. (कोणतेही चार)

[20]

- अ) बेने टो क्रोसे
- ब) नाणकशास्त्र
- क) मुंबई पुराभिलेखागार
- ड) अजंठा लेणी
- इ) लाल किल्ला
- फ) समाज माध्यमे

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4388

[Total No. of Pages : 4

[5808]-928

T.Y. B.A.

HISTORY (Special)

DSE-2D : Maharashtra in 20th Century
(2019 Pattern) (Semester - VI) (36172)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one of the following questions in 300 words : **[15]**

- a) Review the work of Dr. Babasaheb Ambedkar in details.

OR

- b) Comment on the Post Samyukta Maharashtra Movement.

Q2) Answer any one of the following questions in 300 words : **[15]**

- a) Review the Cooperative Movement of Maharashtra in 20th Century.

OR

- b) Review the work of Rajshri Shahu Maharaj.

Q3) Answer any two of the following questions in 200 words each. **[20]**

- a) Review the work of Karmveer Bhaurao Patil in education.
- b) Review the Industrialization in Maharashtra.
- c) Discuss the role of Hyderabad state congress in the freedom movement of Marathwada.
- d) Review the Non-Bramhin Movement in Maharashtra.

P.T.O.

Q4) Write short notes on any four.

[20]

- a) Work of Pandita Ramabai.
- b) Problems of sugar factories in Maharashtra.
- c) The worker movement in Maharashtra.
- d) The work of Maharshi Dhondo Keshav Karve about the women development.
- e) Effects of Urbanization in Maharashtra.
- f) The border dispute between Maharashtra and Karnataka.

Total No. of Questions: 4]

P4388

[5808]-928

T.Y. B.A.

इतिहास (Special)

DSE-2D : Maharashtra in 20th Century

(विसाव्या शतकातील महाराष्ट्र)

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36172)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

-
- प्रश्न 1)** खालील प्रश्नांचे 300 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणतेही एक) [15]
अ) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या कार्याची सविस्तर चर्चा करा.
किंवा
ब) स्वातंत्र्योत्तर काळातील संयुक्त महाराष्ट्र निर्मितीच्या वाटचाली विषयी माहिती लिहा.
- प्रश्न 2)** खालील प्रश्नांचे 300 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणतेही एक) [15]
अ) विसाव्या शतकातील महाराष्ट्रातील सहकार चळवळीचा आढावा घ्या.
किंवा
ब) राजर्षी छत्रपती शाहु महाराजांच्या कार्याची सविस्तर चर्चा करा.
- प्रश्न 3)** खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तर लिहा. (कोणतेही 2) [20]
अ) कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या शैक्षणिक कार्याचा आढावा घ्या.
ब) महाराष्ट्रातील औद्योगिकी करणाचा आढावा घ्या.
क) मराठवाडा मुक्तिसंग्रामातील हैद्राबाद स्टेट काँग्रेसच्या भूमिकेची चर्चा करा.
ड) महाराष्ट्रातील ब्राम्हणोत्तर चळवळी विषयी माहिती द्या.

प्रश्न 4) टिपा लिहा. (कोणतेही 4)

[20]

- अ) पंडिता रमाबाईचे कार्य
- ब) महाराष्ट्रातील साखर उद्योग समस्या
- क) महाराष्ट्रातील कामगार चळवळ
- ड) महर्षी धोंडो केशव कर्वे यांचे स्त्रियांविषयक कार्य
- इ) महाराष्ट्रातील नागरीकरणाचे परिणाम
- ई) महाराष्ट्र-कर्नाटक सिमाप्रश्न

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4389

[Total No. of Pages : 4

[5808]-929

T.Y. B.A. (Semester - VI)

DSE-2D : HISTORY (Special)

Constitutional Development in India (1858-1950)

(2019 Pattern) (36173)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following question in 300 words (any one) : **[15]**

- a) Explain the important provisions of the India Act, 1858 and state its significance in the constitutional History of India.

OR

- b) Explain the background, Provisions and significance of the Morley-Minto Reforms Act, 1909.

Q2) Answer the following question in 300 words (any one) : **[15]**

- a) State the salient features of Government of India Act, 1935 and evaluate it.

OR

- b) State the salient features of the Indian constitution.

Q3) Answer the following questions in 200 words (any two) : **[20]**

- a) Explain the important provisions of the India Act, 1891 and evaluate this law.
- b) State the provisions of the Montagu - Chelmsford Reforms Act, 1919 and evaluate it.
- c) Discuss the background and outcomes of Round Table Conference.
- d) Explain the Recommendation of the Cripps-Mission and examine it.

P.T.O.

Q4) Short Notes (any Four) :

[20]

- a) Provisions of the Act of 1861
- b) Montague's Declaration of August 1917
- c) Recommendation of the Simon Commission
- d) Provincial Autonomy
- e) Wavell Plan
- f) Indian Independence Act, 1947

Total No. of Questions : 4]

P4389

[5808]-929

T.Y. B.A. (Semester - VI)

DSE-2D : HISTORY (इतिहास) (Special)

Constitutional Development in India (1858-1950)

भारताचा घटनात्मक विकास (1858 ते 1950)

(2019 Pattern) (36173)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नाचे 300 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणताही एक) [15]

अ) इ.स. 1858 च्या भारतविषयक कायद्यातील महत्वाच्या तरतुदी स्पष्ट करा. आणि भारताच्या घटनात्मक इतिहासातील त्याचे महत्व सांगा.

किंवा

ब) इ.स. 1909 च्या मोर्ले-मिंटो सुधारणा कायद्याची पार्श्वभूमी, तरतुदी आणि महत्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नाचे 300 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणताही एक) [15]

अ) इ.स. 1935 च्या भारतविषयक कायद्याचे ठळक वैशिष्ट्ये सांगून त्या कायद्याचे मुल्यमापन करा.

किंवा

ब) भारतीय राज्यघटनेची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नाचे 200 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणतेही दोन) [20]

अ) इ.स. 1891 च्या भारतविषयक कायद्यातील महत्वाच्या तरतुदी स्पष्ट करा. आणि या कायद्याचे मुल्यमापन करा.

ब) इ.स. 1919 च्या मॉटॅग्यू - चेम्सफोर्ड सुधारणा कायद्यातील महत्वाच्या तरतुदी सांगा आणि या कायद्याचे मुल्यमापन करा.

- क) गोलमेडा परिषदांची पार्श्वभूमी सांगून त्या परिषदांचे फलित काय होते याची चर्चा करा.
ड) क्रिप्स मिशनच्या शिफारशी सांगून त्याचे परिक्षण करा.

प्रश्न 4) टीप लिहा (कोणतेही चार) :

[20]

- अ) इ.स. 1861 च्या कायद्यातील तरतूदी
ब) ऑगस्ट 1917 ची मॉटॅग्यू घोषणा
क) सायमन कमिशनच्या शिफारशी
ड) प्रांतिक स्वायत्तता
इ) वेव्हेल योजना
फ) भारतीय स्वातंत्र्याचा कायदा, 1947

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4390

[Total No. of Pages : 4

[5808]-930

T.Y. B.A. (Semester - VI)

HISTORY

CC-1F : India After Independence (1947-1991)

(2019 Pattern) (CBCS) (36174)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 300 words (Any One) : **[15]**

- a) Explain the nature and features of the Indian Constitution.

OR

- b) State the Indo-china panchsheel Agreement. Explain the border security issues in India-China relations.

Q2) Answer the following question in 300 words (Any One) : **[15]**

- a) Explain the contribution made by the 'Indian space Research organization' in space research.

OR

- b) Explain the back ground of bank nationalization and write down the main causes for bank nationalization in 1969.

Q3) Answer the following questions in 200 words (Any Two) : **[20]**

- a) Report on the merger of French and Portuguese territories in India.
- b) Review the birth of Bangladesh in the context of the Indo - Pakistani conflict?
- c) Explain the consequences, stating the reasons for declaring an emergency.
- d) Write a brief introduction, explaining the concepts of liberalization, privatization and globalization.

P.T.O.

Q4) Short Notes (Any Four) :

[20]

- a) Write any four consequences of partition.
- b) Integration of Kashmir.
- c) Write the objectives of the non-aligned movement.
- d) Briefly explain the nature of the Hindu Code Bill.
- e) Mixed Economy.
- f) What is the nationalization of banks?

Total No. of Questions: 4]

P4390

[5808]-930

T.Y. B.A. (Semester - VI)

इतिहास

CC-1F : स्वातंत्र्योत्तर भारत (1947-1991)

(2019 Pattern) (CBCS) (36174)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना: 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांचे 300 शब्दांत उत्तर द्या (कोणताही एक) : [15]

अ) भारतीय राज्यघटनेचे स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

किंवा

ब) भारत-चीन पंचशिल कराराविषयी माहिती सांगून, भारत आणि चीन संबंधामधील सीमा सुरक्षा समस्या स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांचे 300 शब्दांत उत्तर द्या (कोणताही एक) : [15]

अ) 'भारतीय अंतराळ संशोधन संस्थे' ने अंतराळ संशोधनामध्ये दिलेले योगदान स्पष्ट करा.

किंवा

ब) बँकाच्या राष्ट्रीयीकरणाची पार्श्वभूमी विशद करून सन 1969 मध्ये करण्यात आलेल्या बँकाच्या राष्ट्रीयीकरणाची मुख्य कारणे लिहा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांचे 200 शब्दांत उत्तरे द्या (कोणतेही दोन) : [20]

अ) फ्रेंच आणि पोर्तुगिज प्रदेशांचे भारतात विलीनीकरणाचा वृत्तांत द्या.

ब) भारत-पाकिस्तान संघर्षाच्या पार्श्वभूमीवर बांग्लादेशाच्या जन्माचा आढावा द्या.

क) आणीबाणी जाहीर करण्याची कारणे सांगून, परिणाम स्पष्ट करा.

ड) उदारीकरण, खाजगीकरण आणि जागतिकीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करून संक्षिप्त-परिचय लिहा.

प्रश्न 4) टीपा लिहा (कोणत्याही चार) :

[20]

- अ) फाळणीचे कोणतेही चार परिणाम लिहा.
- ब) काश्मीरचे विलिनीकरण
- क) अलिप्ततावादी चळवळीची उद्दिष्टे लिहा.
- ड) हिंदू-कोड बिलाचे स्वरूप थोडक्यात स्पष्ट करा.
- इ) मिश्र अर्थव्यवस्था
- फ) बँकाचे राष्ट्रीयीकरण म्हणजे काय?

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P7282

[Total No. of Pages : 4

[5808]-931

T.Y. B.A.

HISTORY OF CIVILIZATION

36175 : World Civilization Part - II

(2019 Pattern) (Semester - VI)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 300 words each. (Any One) : **[15]**

- a) Narrate the contribution of Greek Civilization.

OR

- b) Discuss Art, Architecture and religion in Arab Civilization.

Q2) Answer the following questions in 300 words each. (Any One) : **[15]**

- a) Discuss the contribution of Roman civilization.

OR

- b) State the importance of world Heritage sites.

Q3) Answer the following questions in 200 words each. (Any Two) : **[20]**

- a) Write short note on Feudalism.
- b) Narrate the Renaissance Period.
- c) Define contribution of Arabs to philosophy.
- d) Give an account on the comparison between culture and civilization.

P.T.O.

Q4) Short Notes (Any Four) :

[20]

- a) Nation States.
- b) Caliph.
- c) Civilization.
- d) Great wall of China.
- e) Petra : Jordan.
- f) Taj Mahal : India.

Total No. of Questions : 4]

P7282

[5808]-931

T.Y. B.A.

HISTORY OF CIVILIZATION

36175 : World Civilization Part - II

(2019 Pattern) (Semester - VI)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांचे 300 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणतेही एक) [15]

अ) ग्रीक संस्कृतीचे योगदान सांगा

किंवा

ब) अरब संस्कृतीतील कला, स्थापत्य आणि धर्म यावर चर्चा करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांचे 300 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणतेही एक) [15]

अ) रोमन सभ्यतेच्या योगदानावर चर्चा करा.

किंवा

ब) जागतिक वारसा स्थळांचे महत्त्व सांगा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांचे 200 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणतेही दोन) [20]

अ) सरंजामशाहीवर थोडक्यात टीप लिहा.

ब) पुर्नजागरण कालखंडाचे वर्णन करा.

क) तत्वज्ञानामधील अरबांचे योगदान परिभाषित करा.

ड) संस्कृती आणि सभ्यता यांच्यात तुलना करा.

प्रश्न 4) टिपा लिहा. (कोणतेही चार)

[20]

- अ) राष्ट्र राज्य.
- ब) खलिफा.
- क) सभ्यता.
- ड) ग्रेट वॉल ऑफ चायना.
- य) पेट्रा-जॉर्डन.
- र) ताजमहल-भारत.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P4392

[Total No. of Pages : 2

[5808]-932

T.Y. B.A.

HISTORY

(SEC - 2D (2)) : Heritage Management
(2019 Pattern) (Semester - VI) (36176)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write the answer to the following question in 200 words (Any one) : **[10]**

- a) Explain the importance of historical heritage by explaining its concept.

OR

- b) Write in formation about UNESCO world heritage sites in India.

Q2) Write the answer to the following question in 200 words (Any one) : **[10]**

- a) Describe the world heritage sites in Maharashtra with their features.

OR

- b) Discuss the role of government in the preservation of historical heritage sites.

Q3) Write a short note (Any one) :

[5]

- a) Local Heritage
- b) Heritage Tourism

P.T.O.

Total No. of Questions: 3]

P4392

[5808]-932

T.Y. B.A.

इतिहास

(SEC - 2D (2)) : Heritage Management

(वारसा व्यवस्थापन)

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36176)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची 200 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) [10]

अ) ऐतिहासिक वारसा संकल्पना स्पष्ट करून त्याचे महत्व विषद करा.

किंवा

ब) युनोस्कोने भारतातील जागतिक वारसा घोषित केलेल्या स्थळांची माहिती लिहा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची 200 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) [10]

अ) महाराष्ट्रातील जागतिक वारसा स्थळांची माहिती त्यांच्या वैशिष्ट्यांसह सांगा.

किंवा

ब) ऐतिहासिक वारसा स्थळांच्या संवर्धनामध्ये सरकारच्या भूमिकेसंदर्भात चर्चा करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणतेही एक) [5]

अ) स्थानिक वारसा

ब) वारसा पर्यटन

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 2

P4393

[5808]-933

T.Y. B.A.

HISTORY

SEC - 2D : Archaeology

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36177)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one of the following question in 200 words: **[10]**

- a) Explain, how Archeology and Social Sciences and related with each other?

OR

- b) Write the information about different methods of excavation.

Q2) Answer any one of the following question in 200 words: **[10]**

- a) Explain the contribution in the development of Archaeology by deccan college.

OR

- b) What is Archaeology? And write the various definition and importance of Archaeology.

Q3) Write short notes on any one: **[5]**

- a) Jorwe cultural place.

OR

- b) Tata Fundamental Research Institute, Mumbai.

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

P4393

[5808]-933

T.Y. B.A.

HISTORY

SEC - 2D : Archaeology

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36177)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त एक) [10]

अ) पुरातत्व शास्त्राचा इतर सामाजिक शास्त्रे यांच्याशी कसा संबंध आहे ते स्पष्ट करा.

किंवा

ब) उत्खननाच्या विविध पद्धतीं विषयी चर्चा करा.

प्र.2) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त एक) [10]

अ) पुरातत्व शास्त्राच्या विकासात डेक्कन कॉलेजचे योगदान स्पष्ट करा.

किंवा

ब) पुरातत्व म्हणजे काय ? त्याच्या विविध व्याख्या सांगून महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.3) टिपा लिहा. (फक्त एक) [5]

अ) जोर्वे सांस्कृतिक स्थळ

किंवा

ब) टाटा मूलभूत संशोधन संस्था, मुंबई

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 2

P4394

[5808]-934

T.Y. B.A.

HISTORY

SEC - 2D (2) : Numismatics

(CBCS 2019 Pattern) (Semester - VI) (36178)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 200 words. (any one) **[10]**

- a) What is Numismatics? And explain the scope of Numismatics.

OR

- b) Explain the political dimensions of Gupta coins.

Q2) Answer the following questions in 200 words. (any one) **[10]**

- a) Explain the information about coins of Mughal period.

OR

- b) Explain the types of coins in Independent India.

Q3) Short note. (any one) **[5]**

- a) Coins of Vijayanagara
- b) Shivrai

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

P4394

[5808]-934

T.Y. B.A.

HISTORY

SEC - 2D (2) : Numismatics

(CBCS 2019 Pattern) (Semester - VI) (36178)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास/

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.
-

प्र.1) खालील प्रश्नाचे 200 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणताही एक) [10]

अ) नाणकशास्त्र म्हणजे काय? आणि नाणकशास्त्राची व्याप्ती स्पष्ट करा.

किंवा

ब) मुगलकाळातील नाण्यांची राजकीय परिमाणातून माहिती स्पष्ट करा.

प्र.2) खालील प्रश्नाचे 200 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणताही एक) [10]

अ) मुगलकाळातील नाण्यांविषयी माहिती स्पष्ट करा.

किंवा

ब) स्वतंत्र भारतातील नाण्यांच्या प्रकारा विषयी माहिती द्या.

प्र.3) टीप लिहा. (कोणतेही एक) [5]

अ) विजयनगरची नाणी

ब) शिवराई

ॐॐॐ

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4395

[Total No. of Pages : 4

[5808]-935

T.Y. B.A. (Semester - VI)

**ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND
ARCHAEOLOGY**

**CC-1F : Ancient Heritage and Heritage Management
(2019 Pattern) (General Paper - III) (36183)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 300 words (any one) : **[15]**

a) Describe the 'Types of Heritage'.

OR

b) Discuss the importance of Cultural Resource Management.

Q2) Answer the following questions in 300 words (any one) : **[15]**

a) Write in detail about Chhatrapati Shivaji Mahārāj Vastu Sangrahalaya at Mumbai.

OR

b) What is Heritage Tourism? State its scope.

Q3) Answer the following questions in 200 words (any two) : **[20]**

- a) Explain the importance of Hampi as Heritage Site.
- b) Why preservation is necessary in cultural Resource Management?
- c) Write a note on Deccan College Museum.
- d) Describe Inamgaon as Archaeological Heritage Site.

P.T.O.

Q4) Short Notes (any four) :

[20]

- a) Concept of Heritage.
- b) Scope of Cultural Resource.
- c) Indian Numismatic, Historical and cultural Research Foundation, Nashik.
- d) Types of Museum.
- e) Importance of Bori Site.
- f) Nashik Buddhist caves.

Total No. of Questions: 4]

P4395

[5808]-935

T.Y. B.A. (Semester - VI)

प्राचीन भारतीय इतिहास, संस्कृती आणि पुरातत्वशास्त्र

CC-1F : प्राचीन वारसा आणि वारसा व्यवस्थापन

(2019 Pattern) (General Paper - III) (36183)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
- 2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांचे 300 शब्दात उत्तर द्या (कोणताही एक) : [15]

अ) 'वारसा याचे प्रकार' वर्णन करा.

किंवा

ब) 'सांस्कृतिक संसाधनांचे व्यवस्थापन' याच्या महत्त्वाची, चर्चा करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांचे 300 शब्दात उत्तर द्या (कोणताही एक) : [15]

अ) छत्रपती शिवाजी महाराज वस्तुसंग्रहालय, मुंबई या विषयी सविस्तर लिहा.

किंवा

ब) वारसा पर्यटन म्हणजे काय? त्याची व्याप्ती सांगा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांचे 200 शब्दात उत्तर द्या (कोणतेही दोन) : [20]

अ) वारसा स्थळ म्हणून हंपीचे महत्त्व स्पष्ट करा.

ब) सांस्कृतिक संसाधन व्यवस्थापनात 'जतन' का आवश्यक असते?

क) 'डेक्कन कॉलेज संग्रहालय' यावर टिपण लिहा.

ड) पुरातत्वीय वारसा स्थळ म्हणून इनामगावचे वर्णन करा.

प्रश्न 4) टीपा लिहा (कोणत्याही चार) :

[20]

- अ) वारसा याची संकल्पना
- ब) सांस्कृतिक संसाधन याची व्याप्ती
- क) इंडीयन न्यूमिस्मॅटिक, हिस्टॉरिकल अँड कल्चरल रिसर्च फाउंडेशन, नाशिक
- ड) संग्रहालयांचे प्रकार
- इ) बोरी या स्थळाचे महत्त्व
- फ) नाशिक येथील बौद्ध लेणी

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4396

[Total No. of Pages : 4

[5808]-936

T.Y. B.A.

GEOGRAPHY

Gg 320(B) (DSE - 1D) : Geography of India - II

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36201)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Use of map stencil is allowed.*
- 4) *Draw neat diagram wherever necessary.*

Q1) Write the answers of the following questions in about 20 words each (any 8):

[16]

- a) Write the names of scriptures of any two religions of India.
- b) State two characteristics of tribal people in India.
- c) State any two dialects of India.
- d) Write the names of two important harbours in India.
- e) State two limitations of air transportation.
- f) State two disadvantages of social media.
- g) Write two characteristics of renewable resources.
- h) Write the names of any two minerals oil fields in India.
- i) Who is the founder of white revolution in India?
- j) Give any two objectives of green revolution in India?

Q2) Write the short notes in about 50 words each (any three) :

[18]

- a) Philosophy of Islam.
- b) Television and National integrity.
- c) Types of Ironore.
- d) Cotton Industry of India.

P.T.O.

Q3) Write the answer of the following questions in about 100 words each (any two) : **[16]**

- a) Describe the problems of tribal people in India.
- b) Write the information of important thermal electricity projects in India.
- c) State the problems and solutions of agriculture in India.

Q4) Write the answers of the following questions in about 300 words each (any one) : **[20]**

- a) Describe the philosophy of Bauddha religion, explain the impact of Bauddha religion on social and political life of people in India.
- b) Explain the importance of roadways in industrial and regional development of India.

Total No. of Questions: 4]

P4396

[5808]-936

T.Y. B.A.

GEOGRAPHY

Gg 320(B) (DSE - 1D) : Geography of India - II
(2019 Pattern) (Semester - VI) (36201)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) नकाशा स्टेन्सील वापरण्यास परवानगी आहे.
 - 4) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
 - 5) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पाहावी.

-
- प्रश्न 1)** खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही आठ) [16]
- अ) भारतातील कोणत्याही दोन धर्मांच्या धर्मग्रंथाची नावे लिहा.
 - ब) भारतातील आदिवासींची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
 - क) भारतातील कोणत्याही दोन बोलीभाषा सांगा.
 - ड) भारतातील प्रमुख दोन बंदराची नावे लिहा.
 - इ) हवाई वाहतुकीच्या दोन मर्यादा सांगा.
 - फ) समाज माध्यमांचे दोन दुष्परिणाम सांगा.
 - य) पुनर्रवीकरणीय संपदांची दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
 - र) भारतातील कोणत्याही दोन खनिज तेल क्षेत्रांची नावे लिहा.
 - ल) भारतातील श्वेतक्रांतीचे जनक कोण?
 - व) भारतातील हरितक्रांतीची कोणतीही दोन उद्दिष्ट्ये सांगा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 50 शब्दात टीपा लिहा. (कोणत्याही तीन) [18]

- अ) इस्लाम धर्माचे तत्वज्ञान
- ब) दुरचित्रवाणी व राष्ट्रीय एकात्मता
- क) लोहखनिजाचे प्रकार
- ड) भारतातील कापड उद्योग

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 100 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [16]

- अ) भारतातील आदिवासींच्या समस्यांचे वर्णन करा.
- ब) भारतातील प्रमुख औष्णिक विद्युत निर्मिती प्रकल्पांची माहिती लिहा.
- क) भारतातील कृषी व्यवसायाच्या समस्या व उपाय सांगा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी सुमारे 300 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) [20]

- अ) बौद्ध धर्माचे तत्वज्ञान वर्णन करून, भारतीय लोकांच्या सामाजिक व राजकीय जीवनातील बौद्ध धर्माचा प्रभाव स्पष्ट करा.
- ब) भारतातील रस्ते वाहतुकीचे देशाच्या औद्योगिक व प्रादेशिक विकासातील महत्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4397

[Total No. of Pages : 4

[5808]-937

T.Y. B.A.

GEOGRAPHY

**Gg - 320B DSE1D : Geography of Rural Development - II
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36202)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw diagrams wherever necessary.*
- 4) *Use of map stencil is allowed.*

Q1) Answer the following questions in 20 words (Any Eight) : **[16]**

- a) Write two problems of school education.
- b) What is school Dropout?
- c) Mid Day Meal is part of which mission?
- d) To define drought prone area Indian Meterology demarcated how much rain fall?
- e) In which five year plan Command Authority was launched.
- f) What is the definition of Self Helpings Group?
- g) Who introduced the concept of micro finance.
- h) Self Help Group was first introduced in which state?
- i) Mendhalekha village is located in which district of Maharashtra state.
- j) Mendhalekha village is well known for which production?

Q2) Write short notes in 50 words (Any three) : **[18]**

- a) Right to Education
- b) Objective of Indira Gandhi canal.

P.T.O.

- c) Target Group Programme
- d) Padmashri Popatrao Pawar

Q3) Answer the questions in 100 words (Any two) : **[16]**

- a) What are the salient features of Sarvshikha Abhiyan?
- b) Discuss the command Area Development Programme.
- c) Explain the Methods of Micro finance.

Q4) Answer the following questions in 300 words (Any one) : **[20]**

- a) Describe in detail Desert Area Development Programme.
- b) Describe the Chipko Movement? Discuss the role of women and men in Chipko Movement.

Total No. of Questions: 4]

P4397

[5808]-937

T.Y. B.A.

GEOGRAPHY

Gg - 320B DSE1D : Geography of Rural Development - II

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36202)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- 4) नकाशा सेन्सिलस वापरण्यास परवानगी आहे.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे 20 शब्दांत लिहा. (कोणतेही आठ)

[16]

- अ) शालेय शिक्षणाच्या दोन समस्या सांगा.
- ब) शालेय गळती म्हणजे काय?
- क) मध्यान्ह भोजन हा कोणत्या योजनेचा भाग आहे.
- ड) अवर्षण प्रवण प्रदेशासाठी भारतीय हवामान विभागाने किती वर्गण्याचे प्रमाण निर्धारित केले आहे.
- इ) कोणत्या पंच वार्षिक योजने मध्ये लाभक्षेत्र प्राधिकरणाला सुरूवात झाली.
- फ) स्वयं सहाय्यता बचत गटाची व्याख्या सांगा.
- य) सूक्ष्म वित्त ही संकल्पना कोणी मांडली.
- र) स्वयं सहाय्यता बचत गटांना कोणत्या राज्यात पहिल्यांदा सुरूवात झाली.
- ल) मेंढालेखा हे गाव महाराष्ट्र राज्याच्या कोणत्या जिल्हायात आहे.
- भ) मेंढालेखा हे गाव कोणत्या घटकाच्या उत्पादनासाठी ओळखले जाते.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दात लिहा. (कोणतेही तीन) [18]

- अ) शिक्षणाचा अधिकार
- ब) इंदिरा गांधी कालव्याचे उद्दिष्ट्य
- क) लक्ष्यगट कार्यक्रम
- ड) पदम श्री पोपटराव पवार

प्रश्न 3) खालील प्रश्नाची उत्तरे 100 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [16]

- अ) सर्वशिक्षा अभियानाची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा.
- ब) लाभक्षेत्र विकास कार्यक्रम यावर चर्चा करा.
- स) सूक्ष्म पतपुरवठ्याच्या पद्धती स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे 300 शब्दांत लिहा. (कोणतेही एक) [20]

- अ) वाळवटी प्रदेश विकास कार्यक्रमाचे सविस्तर वर्णन करा.
- ब) चिपको आंदोलन म्हणजे काय ? चिपको आंदोलनातील महिला आणि पुरूष यांच्या कार्याची चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4398

[Total No. of Pages : 4

[5808]-939

T.Y. B.A. (Semester - VI)

GEOGRAPHY

G.g 310 B - CC-1F : Geography of Disaster Management - II
(2019 Pattern) (CBCS) (36204)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*
- 4) *Use of map stencils is allowed.*

Q1) Write answers the following questions in about 20 words (Any 8) : [16]

- i) Define Earthquake.
- ii) What is desertification?
- iii) State any two reasons of soil degradation.
- iv) Define Tsunami.
- v) Give any two characteristics of Ozone gas.
- vi) Write any two effects of acid rain.
- vii) Give two major reasons of kedarnath disaster.
- viii) Which coast of India is at risk of Tsunami.
- ix) Write any two consequences of hail disaster.
- x) In which country did the Fukushima disaster occur?

P.T.O.

Q2) Write short notes in about 50 words each (Any three) : **[18]**

- i) Causes of forest fire.
- ii) Soil erosion management methods.
- iii) Green house effects.
- iv) Fukushima atomic disaster.

Q3) Write the answer of questions in 100 words (Any two) : **[16]**

- i) Write the effects of Tsunami waves.
- ii) Explain the man made Causes of landslide.
- iii) Explain the environmental impact of desertification.

Q4) Write the answer of questions in 300 words (Any one) : **[20]**

- i) Explain the causes and effects of earthquake disaster.
- ii) What is flood? Explain the causes and effects of flood.

Total No. of Questions : 4]

P4398

[5808]-939

T.Y. B.A. (Semester - VI)

GEOGRAPHY

G.g 310 B - CC-1F : Geography of Disaster Management - II

(2019 Pattern) (CBCS) (36204)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना: 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
4) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.
5) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची 20 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही आठ) :

[16]

- i) भूकंपाची व्याख्या लिहा.
- ii) वाळवंटीकरण म्हणजे काय?
- iii) मृदाधूपेची कोणतेही दोन कारणे लिहा.
- iv) त्सुनामीची व्याख्या लिहा.
- v) ओझोन वायुची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
- vi) आम्ल पर्जन्याचे कोणतेही दोन परिणाम लिहा.
- vii) केदारनाथ आपत्तीची प्रमुख दोन कारणे लिहा.
- viii) भारताच्या कोणत्या किनार पट्टीला त्सुनामीचा धोका निर्माण झाला आहे.
- ix) गारपीट आपत्तीचे कोणतेही दोन परिणाम लिहा.
- x) फूकुशिमा आपत्ती कोणत्या देशात घडली.

- प्रश्न 2)** प्रत्येकी 50 शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही तीन) : [18]
- i) जंगलातील वणव्याची कारणे
 - ii) मृदाधूप व्यवस्थापन पध्दती
 - iii) हरितगृह परिणाम
 - iv) फुकुशिमा आण्विक आपत्ती

- प्रश्न 3)** खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [16]
- i) त्सुनामी लांटाचे परिणाम लिहा.
 - ii) भूमिपात आपत्तीची मानवनिर्मित कारणे स्पष्ट करा.
 - iii) वाळवंटी करणाचे पर्यावरणीय परिणाम स्पष्ट करा.

- प्रश्न 4)** खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 300 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही एक) : [20]
- i) भूकंप आपत्तीचे कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.
 - ii) महापूर म्हणजे काय? कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4399

[Total No. of Pages : 4

[5808]-940

T.Y. B.A.

GEOGRAPHY

CC-1F GG 310 (B) : GEOGRAPHY OF TOURISM - II

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36205)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*
- 4) *Use of map stencil is allowed.*

Q1) Write answer the following questions in about 20 words each (Any eight) : **[16]**

- a) Give any two characteristics of Rail Yatri Bhavan.
- b) Write any two factors that influence the choice of the accommodation.
- c) State any two impact of tourism on environment.
- d) Give two names of traditional arts in India.
- e) State any two effects of tourism on the culture of the local people at the tourist place.
- f) Give any two functions of the World Tourism Organization.
- g) Write any two aims of Indian Tourism Development Corporation (ITDC).
- i) State any two characteristics of Mahabaleshwar.
- j) In which state 'Melghat' tourist place is located?
- k) How tourism activity generate employment?

P.T.O.

Q2) Write a short notes in about 50 words each (Any three) : **[18]**

- a) Dharmashala.
- b) Tourism and land pollution.
- c) Function of Indian Tourism Development Corporation.
- d) Raigad fort.

Q3) Write the answer of questions in 100 words each (Any two) : **[16]**

- a) Explain the concept of 'Inn' and 'Motels'.
- b) Explain the importance of Tourism as an economic activity.
- c) Explain the importance of Taj Mahal as a tourist place.

Q4) Write the answer of the questions in 300 words each (Any one) : **[20]**

- a) Explain in detail various types of Hotels.
- b) Explain the role of "World Tourism Organization" in world tourism development.

Total No. of Questions : 4]

P4399

[5808]-940

T.Y. B.A.

GEOGRAPHY

CC-1F GG 310 (B) : GEOGRAPHY OF TOURISM - II

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36205)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
4) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.
5) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

-
- प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही आठ) : [16]
- अ) रेल्वेयात्री भवनाची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
ब) निवासस्थानांच्या निवडीवर प्रभाव टाकणारे कोणतेही दोन घटक लिहा.
क) पर्यटनाचे पर्यावरणावर होणारे कोणतेही दोन परिणाम सांगा.
ड) भारतातील कोणत्याही दोन पारंपारिक कलांची नावे सांगा.
इ) पर्यटनस्थळी असलेल्या स्थानिक लोकांच्या संस्कृतिवर पर्यटनाचे होणारे कोणतेही दोन परिणाम सांगा.
फ) जागतिक पर्यटन संघटनेची कोणतीही दोन कार्ये सांगा.
य) भारतीय पर्यटन विकास महामंडळाची कोणतीही दोन ध्येय सांगा.
र) महाबळेश्वर या पर्यटनस्थळाची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
ल) मेळघाट हे पर्यटनस्थळ कोणत्या राज्यात आहे?
व) पर्यटन व्यवसाय रोजगाराच्या संधी कशा निर्माण करतो?

- प्रश्न 2) प्रत्येकी 50 शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही तीन) : [18]
- अ) धर्मशाळा
ब) पर्यटन व मृदा प्रदुषण
क) भारतीय पर्यटन विकास महामंडळाची कार्ये
ड) रायगड किल्ला
- प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [16]
- अ) पथिकाश्रम व मोटेल्स या संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) पर्यटनाचे एक आर्थिक व्यवसाय म्हणून महत्व विषद करा.
क) ताजमहलचे पर्यटन विषयक महत्व स्पष्ट करा.
- प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणताही एक) : [20]
- अ) हॉटेलच्या विविध प्रकारांचे सविस्तर स्पष्ट करा.
ब) जागतिक पर्यटन विकासात 'जागतिक पर्यटन संघटनेची' भूमिका विषद करा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P4400

[Total No. of Pages : 4

[5808]-941

T.Y. B.A. (Semester - VI)

GEOGRAPHY (Skill Based Course)

SEC-2D : Research Methodology - II

(2019 Pattern) (CBCS) (36206)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Draw neat diagrams wherever necessary.*
- 4) Use of map stencil is allowed.*

Q1) Write the answers of the following questions in 20 words (Any five) : **[10]**

- i) Write any two sources of secondary data.
- ii) State the drawbacks of primary data.
- iii) What is questionnaire?
- iv) Give the characteristics of renowned journals.
- v) Write components of primary division of research thesis.
- vi) What is need of introduction in research thesis.
- vii) What is bibliography?

Q2) Write short notes in 100 words (Any two) :

[8]

- i) Advantages and disadvantages of questionnaire method.
- ii) Research Article
- iii) Case study

P.T.O.

Q3) Write the answer in 150 words (Any one) :

[7]

- i) What are the methods of data collection? Explain the other sources of data.
- ii) Elaborate the characteristics of good research report writing.

Total No. of Questions : 3]

P4400

[5808]-941

T.Y. B.A. (Semester - VI)
GEOGRAPHY (Skill Based Course)
SEC-2D : Research Methodology - II
(2019 Pattern) (CBCS) (36206)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- 3) नकाशा स्टॅन्सिलस वापरण्यास परवानगी आहे.
- 4) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची 20 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही पाच) : [10]

- i) दुय्यम माहितीचे कोणतेही दोन स्रोत सांगा.
- ii) प्राथमिक माहितीचे तोटे सांगा.
- iii) प्रश्नावली म्हणजे काय ?
- iv) नामांकीत जर्नल्सची वैशिष्ट्ये सांगा.
- v) संशोधन प्रबंधामध्ये प्राथमिक विभागात असणारे घटक सांगा.
- vi) संशोधन प्रबंधामध्ये प्रस्तावना कशासाठी लिहितात ?
- vii) संदर्भ साहित्य ग्रंथसूची म्हणजे काय ?

प्रश्न 2) प्रत्येकी सुमारे 100 शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [8]

- i) प्रश्नावली पद्धतीचे फायदे व तोटे
- ii) संशोधन पेपर/शोध निबंध
- iii) विशिष्ट विषयगत अभ्यास (Case study)

- प्रश्न 3)** खालील प्रश्नांची 150 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणताही एक) : [7]
- i) संशोधनासाठी सांख्याकी संकलनाच्या पद्धती कोणत्या? माहिती मिळविण्याचे इतर स्रोत स्पष्ट करा.
 - ii) उत्कृष्ट संशोधन अहवाल लेखनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4401

[Total No. of Pages : 4

[5808]-942

T.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

DSE - 1D : Experimental Psychology (Theory)
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36221)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *All questions carry equal marks.*

Q1) Answer the following questions in 100 words (Any - 4)

[20]

- a) State the scientific method.
- b) Explain the sources of problem statement.
- c) State the sampling error.
- d) Explain the types of threshold.
- e) Write types of variable.
- f) Discuss the history of experiment Psychology.

Q2) Answer the following questions in 200 words (Any - 2)

[20]

- a) What is mean by hypothesis? Explain the types of hypothesis.
- b) Define experiment. Explain the types of experiments.
- c) What is sampling? Discuss about probability sampling.
- d) Discuss the signal detection theory.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 400 words (Any - 1) : **[20]**

- a) What is Psychophysics? Explain the methods of Psychophysics.
- b) Define experiment? Discuss on social scientific research.

Q4) Short Notes (Any - 2) : **[10]**

- a) Serial Learning.
- b) Controlling of variable.
- c) Universal Hypothesis.
- d) Field Experiment.

Total No. of Questions: 4]

P4401

[5808]-942

T.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

DSE - 1D : Experimental Psychology (Theory)
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36221)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजीचे प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे 100 शब्दांत लिहा. [20]

- अ) शास्त्रीय पद्धत स्पष्ट करा.
ब) समस्या विधानाचे स्रोत स्पष्ट करा.
क) नमुना प्रमाद विशद करा.
ड) सीमा मुल्याचे प्रकार स्पष्ट करा.
इ) परिवर्तकांचे/परिवर्त्यांचे प्रकार लिहा.
फ) प्रायोगिक मानसशास्त्राच्या इतिहासा विषयी चर्चा करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा. [20]

- अ) अभ्युपगमग म्हणजे काय? अभ्युपगमाचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब) प्रयोगाची व्याख्या लिहा. प्रयोगाचे प्रकार स्पष्ट करा.
क) नमुनाचयन म्हणजे काय? संभाव्य नमुनाचयना विषयी चर्चा करा.
ड) संकेत शोध उपपत्ती यावर चर्चा करा.

- प्रश्न 3)** खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 400 शब्दांत लिहा. [20]
- अ) मनोभौतिकी/मानसभौतिकी म्हणजे काय? मनोभौतिकी/मानसभौतिकीच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा.
- ब) प्रयोगाची व्याख्या लिहा. सामाजिक शास्त्रीय संशोधन यावर चर्चा करा.

- प्रश्न 4)** टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन) [10]
- अ) श्रेणीक अध्ययन.
- ब) नियंत्रित परिवर्त्य
- क) सार्वत्रिक अभ्युपगम
- ड) क्षेत्रीय प्रयोग

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4402

[Total No. of Pages : 4

[5808]-944

T.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

SEC - 1D : Applied Psychology

(2019 Pattern) (Semester - VI) (Credit System) (36223)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 100 words each (any four) **[20]**

- i) Explain the Rational Emotive Behaviour Therapy.
- ii) Explain the nature of educational Psychology.
- iii) Describe the nature of Developmental psychology.
- iv) Explain the Issues of Intellectual disabled students.
- v) What is Love?
- vi) Describe the psychology of Corruption.

Q2) Answer the following questions in 200 words each (Any two) **[20]**

- i) What is applied Psychology? Explain the scope of applied Psychology.
- ii) What is Educational Psychology? Explain the nature of Educational Psychology.
- iii) What is Developmental Psychology? Explain the scope of Developmental Psychology.
- iv) What is Criminal Psychology? Describe the Contribution of Psychology to Law.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 400 words (any one) **[20]**

- i) Explain the role of Psychologists in tackling social issues.
- ii) Define applied Psychology? Explain the various fields of applied Psychology.

Q4) Write short Notes (any two) **[10]**

- i) Group discussion
- ii) Family
- iii) Live in Relationship
- iv) Problems in higher Education

Total No. of Questions: 4]

P4402

[5808]-944

T.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

SEC - 1D : Applied Psychology

(2019 Pattern) (Semester - VI) (Credit System) (36223)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दात लिहा. [20]

- अ) तर्कसंगत भावनिक वर्तनोपचार पद्धती स्पष्ट करा.
- ब) शैक्षणिक मानसशास्त्राचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- क) वैकासिक मानसशास्त्राचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- ड) बौद्धिक अक्षम विद्यार्थ्यांच्या समस्या स्पष्ट करा.
- इ) प्रेम म्हणजे काय ?
- फ) भ्रष्टाचाराच्या मानसशास्त्राचे वर्णन करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दात लिहा. [20]

- अ) उपयोजित मानसशास्त्र म्हणजे काय ? उपयोजित मानसशास्त्राची व्याप्ती स्पष्ट करा.
- ब) शैक्षणिक मानसशास्त्र म्हणजे काय ? शैक्षणिक मानसशास्त्राचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- क) वैकासिक मानसशास्त्र म्हणजे काय ? वैकासिक मानसशास्त्राची व्याप्ती स्पष्ट करा.
- ड) गुन्हेगारीचे मानसशास्त्र म्हणजे काय ? कायद्यातील मानसशास्त्राची भूमिका स्पष्ट करा.

- प्रश्न 3)** खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 400 शब्दात लिहा. [20]
- अ) सामाजिक समस्या सोडविण्यातील मानसशास्त्रज्ञांची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) उपयोजित मानसशास्त्राची व्याख्या द्या. उपयोजित मानसशास्त्रातील विविध क्षेत्रे स्पष्ट करा.

- प्रश्न 4)** खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर थोडक्यात टिपा लिहा. [10]
- अ) गटचर्चा
- ब) कुंटूब
- क) प्रेमी युगलांचे सहजिवन (लिन्ह इन रिलेशनशिप)
- ड) उच्च शिक्षकातील समस्या

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P4403

[Total No. of Pages : 2

[5808]-945

T.Y.B.A.

PSYCHOLOGY

SEC - 2D : Personality Development - II

(2019 Pattern) (Semester - VI) (CBCS) (36224)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following (Any 1) : **[10]**

- a) What is Communication? Explain non-verbal communication with examples.
- b) Explain Lateral thinking. Describe Idea Generating tools.

Q2) Answer the following (Any 1) : **[10]**

- a) Define motivation. Explain tips to become a Motivated Manager.
- b) Discuss 360-Degree Assessment.

Q3) Answer the following (Any 1) : **[5]**

- a) Explain advantages of positive self esteem.
- b) Explain advantages and disadvantages of written communication.

P.T.O.

Total No. of Questions: 3]

P4403

[5808]-945

T.Y.B.A.

PSYCHOLOGY

SEC - 2D : Personality Development - II

(2019 Pattern) (Semester - VI) (CBCS) (36224)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही 1) [10]

- अ) संवाद म्हणजे काय? अभाषिक संवाद उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- ब) सर्व बाजूंनी विचार ही संकल्पना स्पष्ट करा. कल्पना निर्माण करण्याची साधने स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही 1) [10]

- अ) प्रेरणेची व्याख्या सांगा. प्रेरित व्यवस्थापक होण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना स्पष्ट करा.
- ब) 360° चे मूल्यमापन स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही 1) [5]

- अ) सकारात्मक स्व आदराचे फायदे स्पष्ट करा.
- ब) लेखी संवादाचे फायदे व तोटे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4404

[5808]-946

[Total No. of Pages : 2

T.Y. B.A.

GANDHIAN THOUGHT

**CC - 1F : Impact of Gandhism on Further Moments and Modern
Philosophers**

(CBCS 2019 Pattern) (Semester - VI) (36233)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following in 50 words each (any Three) **[15]**

- a) Briefly explain the right to In Formation Act-2005.
- b) Briefly describe the role of Sharad Joshi in Labour Movement.
- c) Explain briefly the contribution of Baba Adhav in the peasant movement.
- d) Take a brief look at the chipko movement.
- e) Briefly explain the influence of Gandhian thought on the life of K.J. Shaha

Q2) Answer the short notes of following in 50 words each (any three) **[15]**

- a) Ganga Bachao Andolan.
- b) Narmada Bachao Andolan.
- c) Peasant movement : Sharad Joshi.
- d) Women Empowerment.
- e) Surendra Barlingay : A Modern Philosopher.

Q3) Answer the following in 200 words each (any two) **[20]**

- a) Explain Gandhiji's model of development in detail.
- b) Explain in detail the work of Nelson Mandela in the Anti-racist movement.
- c) Explain the strengths and limitations of the Gandhian movement.
- d) Explain the influence of Gandhian thought on P.R. Damle's life.

Q4) Answer the following in 400 words each (any one) **[20]**

- a) Explain the need for right to information in detail.
- b) Explain the importance of Chipko movement in the context of tree conservation.

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

P4404

[5808]-946

T.Y. B.A.

GANDHIAN THOUGHT

CC - 1F : Impact of Gandhism on Further Moments and Modern
Philosophers

(CBCS 2019 Pattern) (Semester - VI) (36233)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची 50 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) माहितीचा अधिकार अधिनियम 2005 थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ब) कामगार चळवळीतील शरद जोशी यांची भूमिका विशद करा.
- क) कृषक चळवळीतील बाबा आढाव यांचे योगदान थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ड) चिपको आंदोलनाचा थोडक्यात आढावा घ्या.
- इ) के. जे. शहा यांच्या जीवनावरील गांधीविचारांचा प्रभाव थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्र.2) खालील प्रश्नांची 50 शब्दात टीपा लिहा. (कोणत्याही तीन) [15]

- अ) गंगा बचाव आंदोलन
- ब) नर्मदा बचाव आंदोलन
- क) कृषक चळवळ - शरद जोशी
- ड) महिला सबलीकरण
- इ) सुरेंद्रवारलिंगे : एक आधुनिक तत्त्वचिंतक

प्र.3) खालील प्रश्नांची 200 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- अ) गांधीजींचे विकासाचे प्रारूप सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) वर्णद्वेषविरोधी चळवळीतील नेल्सन मंडेला यांचे कार्य सविस्तर विशद करा.
- क) गांधी चळवळीतील बलस्थाने व मर्यादा स्पष्ट करा.
- ड) पी. आर. दामले यांच्या जीवनावरील गांधी विचारांचा प्रभाव स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नाचे 400 शब्दात उत्तर लिहा. (कोणताही एक) [20]

- अ) माहितीच्या अधिकाराची आवश्यकता सविस्तर विशद करा.
- ब) वृक्ष संवर्धनाच्या संदर्भात चिपको आंदोलनाचे महत्व सविस्तर विशद करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4405

[Total No. of Pages : 4

[5808]-947

T.Y. B.A.

CC-1F : YOG VIDYA - VI (With Practical)

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36243)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 50

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any five of the following questions in one sentence : **[5]**

- a) How many and which types of Asanas?
- b) What is a shining Skull called?
- c) Name the creator of Hatha Yoga?
- d) Which is Name of the ShadhaShuddhikriyas?
- e) What is a Rechak?
- f) What is the English V-shaped Asanas?
- g) What is surybedan?

Q2) Write any two short notes of the following : **[10]**

- a) Bhaktiyog
- b) Karmyog
- c) Dnyanyog

P.T.O.

Q3) Answer any two of the following questions in 150 words : [20]

- a) Basic Principles of Pranayama, Types, Benefits and Nadi Shodhana Give information about Pranayama?
- b) Explain the contribution of yoga in solving the problems that arise in old age?
- c) Mental Health Deterioration Factors and Yoga Science Explained?

Q4) Answer any One of the following questions : [15]

- a) Explain the correlation between mental health and yoga?
- b) What is social health? Explain the role of yoga in social health promotion?

Total No. of Questions : 4]

P4405

[5808]-947

T.Y. B.A.

CC-1F : YOG VIDYA - VI (With Practical)

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36243)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 50

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही पाचांची एका वाक्यात उत्तरे द्या. [5]

- अ) आसनांचे प्रकार किती व कोणते?
ब) 'चमकता माथा' कशास म्हटले जाते?
क) हृदययोग रचनाकारांचे नावे सांगा.
ड) षडशुद्धिक्रियांची नावे सांगा.
इ) रेचक म्हणजे काय?
फ) इंग्रजी 'V' आकाराचे आसन कोणते?
य) 'सूर्यभेदन' काय आहे.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन टीपा द्या. [10]

- अ) भक्तियोग
ब) कर्मयोग
क) ज्ञानयोग

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची 150 शब्दांत उत्तरे द्या. [20]

- अ) प्रणायामाचे मुलभूत तत्वे, प्रकार, फायदे व नाडीशोधन प्रणायामाबद्दल माहिती द्या.
- ब) वार्धक्यात निर्माण होणाऱ्या समस्या सोडविण्यात योगाचे योगदान स्पष्ट करा.
- क) मानसिक अरोग्यात बिघाड आननारे घटक व योगशास्त्र उपयोगीता स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे सविस्तर उत्तर द्या. [15]

- अ) मानसिक आरोग्य व योगशास्त्र यांचा सहसंबंध सांगा.
- ब) सामाजिक आरोग्य म्हणजे काय? सामाजिक आरोग्य सवर्धनात योगशास्त्राची भूमिका स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4647

[5808]-948

[Total No. of Pages : 4

T.Y. B.A.

HOME ECONOMICS

CC - 1F - G - 3 : Social Changes in Sociology - II

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36263)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*

Q1) Write the answers to the following questions in 20 words each. (any eight)[16]

- a) What is social adherence?
- b) Give two reasons for social deviation.
- c) What is passive deviation?
- d) What is family change?
- e) State the biological reasons of the family.
- f) What are the social causes of family change?
- g) What is intermarriage?
- h) Explain the reasons for dowry system.
- i) What is adoption method?
- j) What is struggle?

Q2) Write the answers to the following questions in 50 words each. (any four)[16]

- a) Explain the nature of adherence?
- b) Explain the meaning and concept of deviation?
- c) Explain the basic principles of family.
- d) Explain the concept of family future.
- e) Explain the concept of Inter-Marriage?
- f) Explain the concept of divorce?

P.T.O.

Q3) Write the answers to the following questions in 150 words each. (any three)[18]

- a) Explain the types of deviant behavior.
- b) Explain the causes of divorce.
- c) Explain the palce of women in Indian Society.
- d) Explain the causes of social value conflict.

Q4) Write the answers to the following questions in 300 words each. (any two)[20]

- a) What is non-compliance? Explain the causes of nonlinear behavior?
- b) What is family? Explain the role or functions of the family?
- c) What is intermarriage? Explain the reasons for intermarriage in detail.

Total No. of Questions : 4]

P4647

[5808]-948

T.Y. B.A.

HOME ECONOMICS

CC - 1F - G - 3 : Social Changes in Sociology - II

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36263)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
 - 4) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दात लिहा. (कोणतेही आठ)

[16]

- अ) सामाजिक अनुचलन म्हणजे काय?
- ब) सामाजिक विचलनाची दोन कारणे सांगा.
- क) निष्क्रिय विचलन म्हणजे काय?
- ड) कौटूंबिक परिवर्तन म्हणजे काय?
- इ) कुटूंबांची जीवशास्त्रीय कारणे सांगा.
- फ) कौटूंबिक परिवर्तनाची सामाजिक कारणे कोणती?
- य) आंतर विवाह म्हणजे काय?
- र) हुंडा पद्धतीची कारणे सांगा?
- ल) दत्तक पद्धती म्हणजे काय?
- व) संघर्ष म्हणजे काय?

प्र.2) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दात लिहा. (कोणतेही चार)

[16]

- अ) अनुचलनाचे स्वरूप स्पष्ट करा?
- ब) विचलनाचा अर्थ व संकल्पना स्पष्ट करा?
- क) कुटूंबाची मूलभूत तत्वे स्पष्ट करा?
- ड) कुटूंबाचे भवितव्य ही संकल्पना स्पष्ट करा?
- इ) आंतर विवाह ही संकल्पना स्पष्ट करा?
- फ) घटस्फोट ही संकल्पना स्पष्ट करा?

प्र.3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दात लिहा. (कोणतेही तीन)

[18]

- अ) विचलनात्मक वर्तनाचे प्रकार स्पष्ट करा?
- ब) घटस्फोटाची कारणे स्पष्ट करा?
- क) भारतीय समाजातील स्त्रीचे स्थान स्पष्ट करा?
- ड) सामाजिक मूल्य संघर्षाची कारणे स्पष्ट करा?

प्र.4) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दात लिहा. (कोणतेही दोन)

[20]

- अ) अनुचलन म्हणजे काय? अनुचलनात्मक वर्तनांची कारणे स्पष्ट करा?
- ब) कुटूंब म्हणजे काय? कुटूंबाची भूमिका किंवा कार्ये स्पष्ट करा?
- क) आंतर विवाह म्हणजे काय? आंतर विवाहाची कारणे सविस्तर स्पष्ट करा?

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4406

[Total No. of Pages : 4

[5808]-949

T.Y. B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DSE-1D S-3 : Regional Organization

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36271)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 250 words each. (Any three) **[15]**

- a) What are the principles of SAARC?
- b) State the Functions of European Union.
- c) Explain the structure of ASEAN.
- d) Explain the future of OPEC.
- e) Explain the Aims and Objectives of BRICS.

Q2) Answer the following questions in 200 words each. (Any one) **[15]**

- a) Explain the India's role in SAARC.
- b) Explain the relation between Indian and ASEAN.

Q3) Answer the following questions in 200 words each. (Any two) **[20]**

- a) Explain the Origin and Objectives of SAARC.
- b) State the Structure and role of European Union.
- c) What is OPEC? Explain the structure and Objectives of OPEC.
- d) State the Origin and Development of BIMSTEC.

P.T.O.

Q4) Write Short Notes. (Any four)

[20]

- a) Future of SAARC.
- b) 7th Summit of European Union
- c) Origin of ASEAN
- d) Present Situation of OPEC
- e) India and BIMSTEC
- f) BRICS Development Bank

Total No. of Questions : 4]

P4406

[5808]-949

T.Y. B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DSE-1D S-3 : Regional Organization

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36271)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1) खालीलपैकी प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
- अ) सार्कची तत्वे कोणती?
- ब) युरोपियन युनियनची कार्ये स्पष्ट करा.
- क) आशियानची रचना किंवा आराखडा स्पष्ट करा.
- ड) ओपेकचे भवितव्य स्पष्ट करा.
- इ) ब्रिक्स ची ध्येय आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- प्रश्न 2) खालीलपैकी प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा. (कोणताही एक) [15]
- अ) सार्क मधील भारताची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) भारत आणि आशियान यातील संबंध स्पष्ट करा.
- प्रश्न 3) खालीलपैकी प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [20]
- अ) सार्कचा उदय आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- ब) युरोपियन युनियनची रचना आणि भूमिका सांगा.
- क) ओपेक म्हणजे काय? ओपेकची रचना आणि उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- ड) बिमस्टेक चा उदय आणि विकास सांगा.

प्रश्न 4) थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही चार)

[20]

- अ) सार्कचे भवितव्य
- ब) युरोपियन युनियनची सातवी शिखर परिषद
- क) आशियानचा उदय
- ड) ओपेकची सद्यस्थिती
- इ) भारत आणि बिमस्टेक
- ई) ब्रिक्स डेव्हलपमेंट बँक

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4407

[Total No. of Pages : 4

[5808]-950

T.Y. B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DSE - 2D S-4 : Modern Warfare

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36272)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following question in 100 words each (any three) :[3 × 5 = 15]

- a) Explain the meaning and concept of Nuclear Warfare.
- b) State the Effect of Environmental Warfare.
- c) Explain the meaning and concept of Space Warfare.
- d) State the Effect of Electronic Warfare.
- e) Explain the meaning and concept of Economic Warfare.

Q2) Answer the following question in 300 words each (any one) :[1 × 15 = 15]

- a) Explain in detail Nature of Nuclear Weapons and Delivery System.
- b) Explain in detail Consequences and Preventive Measures of Space Warfare.

Q3) Answer the following question in 200 words (any two) [2 × 10 = 20]

- a) Explain in detail Means and Methods Star War.
- b) Explain in detail the Theory of Nuclear Deterrence.

P.T.O.

- c) State the Mental health problems of soldiers.
- d) State the Source and Effects Information Warfare.

Q4) Write short notes (any four) :

[4 × 5 = 20]

- a) SDI
- b) Environmental warfare
- c) Space Warfare
- d) Information Warfare
- e) Economic Warfare
- f) Psychological Warfare

Total No. of Questions: 4]

P4407

[5808]-950

T.Y. B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DSE - 2D S-4 : Modern Warfare

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36272)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- 2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) [3 × 5 = 15]

- अ) आण्विक युद्ध पद्धतीचा अर्थ आणि संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) पर्यावरणीय युद्धाचा परिणाम सांगा.
- क) अवकाश युद्ध पद्धतीचा अर्थ आणि संकल्पना स्पष्ट करा.
- ड) इलेक्ट्रॉनिक युद्ध पद्धतीचा परिणाम सांगा.
- इ) आर्थिक युद्ध पद्धतीचा अर्थ आणि संकल्पना स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा. (कोणतेही एक) [1 × 15 = 15]

- अ) आण्विक शस्त्रास्त्रे वितरण प्रणालीचे स्वरूप सविस्तर सांगा.
- ब) अंतराळ युद्ध पद्धतीचे परिणाम आणि प्रतिबंधात्मक उपाय सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [2 × 10 = 20]

- अ) अंतराळ युद्ध पद्धतीचे साधने आणि पद्धती सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) आण्विक प्ररोधन सिद्धांताचे सविस्तर वर्णन करा.

- क) सैनिकांच्या मानसिक आरोग्याच्या समस्या सांगा.
ड) माहिती युद्ध पद्धतीची साधने आणि परिणाम सांगा.

प्रश्न 4) टिपा लिहा. (कोणतेही चार)

[4 × 5 = 20]

- अ) (एसडीआय) SDI
ब) पर्यावरणीय युद्ध पद्धती
क) अंतराल युद्ध पद्धती
ड) माहिती युद्ध पद्धती
इ) आर्थिक युद्ध पद्धती
फ) मानसशास्त्रीय युद्ध पद्धती

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4408

[Total No. of Pages : 4

[5808]-951

T.Y. B.A.

DEFENCE & STRATEGIC STUDIES

CC - 1F - G - 3 : India's National Security Policy and Strategy - II

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36273)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 100 words each (Any Three) : **[15]**

- a) State the India's Naval strategy.
- b) State the meaning of Non-alignment.
- c) Explain the strategic importance of the Indian Ocean.
- d) State the relation India and Nepal.
- e) What is the aims of India's East Look policy?

Q2) Answer the following questions in 300 words each (Any One) : **[15]**

- a) Explain the historical background of India's policy in South Asia.
- b) Explain the Russia's role in South Asia.

Q3) Answer the following questions in 200 words each (Any Two) : **[20]**

- a) What are the aims of the Non-Aligned Movement?
- b) What are the objective of India's East Look policy?
- c) Explain the Russia's role of South Asia.
- d) Explain the India's role in the Non-Aligned Movement.

P.T.O.

Q4) Write Short Notes (Any Four) :

[20]

- a) India's maritime policy.
- b) Act East policy.
- c) India and Bhutan.
- d) Defense agreement between India and Russia.
- e) India's Look East.
- f) Aims of Non-alignment Movement.

Total No. of Questions : 4]

P4408

[5808]-951

T.Y. B.A.

DEFENCE & STRATEGIC STUDIES

CC - 1F - G - 3 : India's National Security Policy and Strategy - II

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36273)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1) खालील प्रश्नाची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दात लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
- अ) भारताचे नाविक डावपेच सांगा.
ब) अलिप्ततेचा अर्थ सांगा.
क) हिंदी महासागराचे सामरिक महत्त्व स्पष्ट करा.
ड) भारत व नेपाळ संबंध सांगा.
य) भारताचे पूर्वेकडे पहा धोरणाचे हेतू कोणते?
- प्रश्न 2) खालील प्रश्नाची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दात लिहा. (कोणतेही एक) [15]
- अ) भारताच्या दक्षिण आशियातील धोरणाची ऐतिहासिक पार्श्वभूमी स्पष्ट करा.
ब) दक्षिण आशियात रशियाची भूमिका स्पष्ट करा.
- प्रश्न 3) खालील प्रश्नाची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दात लिहा. (कोणतेही दोन) [20]
- अ) अलिप्तता चळवळीचे उद्दिष्टे कोणती?
ब) भारताचे पूर्वेकडे पहा धोरणाचे उद्देश कोणते?
क) दक्षिण आशियात रशियाची भूमिका स्पष्ट करा.
ड) अलिप्तता चळवळीत भारताची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणतेही चार)

[20]

- अ) भारताचे सागरी धोरण.
- ब) कायदा पूर्व धोरण.
- क) भारत व भूतान.
- ड) भारत व रशिया संरक्षण करार.
- य) भारताचे पूर्वेकडे पहा धोरण.
- र) अलिप्तता चळवळीचे हेतू.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P4409

[Total No. of Pages : 4

[5808]-952

T. Y. B.A.

**DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES
SKILL ENHANCEMENT COURSE (SEC)
Human Rights and India
(2019 Pattern) (Semester - VI) (36274)**

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Select the correct option for and rewrite the statement : [5]

- i) Mahatma Gandhi laid the foundation of Sarvodaya movement on this principle.
 - a) Truth
 - b) Non-violence
 - c) Love
 - d) All of the above
- ii) American State Incident Car Professor K. C. Weir describes the Constitution as
 - a) Federal
 - b) Integrated
 - c) Half Federal
 - d) None of the above
- iii) The word “_____” was included in the preamble of the Constitution by the 42nd Amendment Bill of 1976.
 - a) Justice and equality
 - b) Socialist and secular
 - c) Freedom and equality
 - d) Brotherhood and faith
- iv) As per Section 300A of the 44th Amendment to the Constitution, the right to property has been transformed from a fundamental right to a legal right.
 - a) 1978
 - b) 1988
 - c) 1977
 - d) 1987
- v) Since the Supreme Court is the apex court of the country, it is located at this place.
 - a) Gujarat
 - b) New Delhi
 - c) Maharashtra
 - d) Kerala

P.T.O.

Q2) Write the answers in 100 words (any three)

[12]

- a) Write information on National Human Rights Act 1993.
- b) State the Maharashtra State Human Rights Commission
- c) Explain the meaning of Sarvodaya
- d) Tell the National Commission for Women
- e) What are the fundamental rights duties?

Q3) Write the answers in 200 words (any one)

[8]

- a) Explain in detail the National Commission for Scheduled Castes and Scheduled Tribes.
- b) Briefly describe the National and Maharashtra State Commission for Protection of Child Rights

- प्रश्न 2) 100 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणत्याही तीन) [12]
- अ) राष्ट्रीय मानवाधिकार अधिनियम 1993 यावर माहिती लिहा.
ब) महाराष्ट्र राज्य मानवाधिकार आयोग सांगा.
क) सर्वोदया चा अर्थ सांगा.
ड) राष्ट्रीय महिला आयोग सांगा.
इ) मुलभूत अधिकारांची कर्तव्ये कोणती?
- प्रश्न 3) 200 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणत्याही एक) [8]
- अ) अनुसूचित जाती व जमाती राष्ट्रीय आयोग सविस्तर स्पष्ट करा.
ब) राष्ट्रीय व महाराष्ट्र राज्य बाल अधिकार संरक्षण आयोग थोडक्यात सांगा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4410

[Total No. of Pages : 4

[5808]-953

T.Y. B.A.

LOGIC

CC - 1F : Logic and Methodology of Science - II

G3 : Logic and Principles of Reasoning

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36363)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any **Three** of the following questions in 50 words. **[15]**

- a) What is a law?
- b) State the concept of 'Explanation'.
- c) Explain the concept of statistical model.
- d) Explain the means of induction.
- e) What is subject matter of Social sciences? Explain it.

Q2) Write short notes on any **Three** of the following in 50 words. **[15]**

- a) Secondary Law
- b) Derivative Laws
- c) Objectivity
- d) Deductive Nomo-logical Model (D.N. Model)
- e) Human action in social science

P.T.O.

Q3) Answer **Two** of the following questions in 200 words. [20]

- a) Explain the types of secondary Laws in detail.
- b) What is value-neutrality?
- c) Explain the probability and functional models.

Q4) Answer any **One** of the following questions in 400 words. [20]

- a) Explain in detail the differences between social science and natural sciences.
- b) Explain in detail the differences between common sense explanation and scientific explanation.

Total No. of Questions: 4]

P4410

[5808]-953

T.Y. B.A.

LOGIC

CC - 1F : Logic and Methodology of Science - II

G3 : Logic and Principles of Reasoning

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36363)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दात लिहा. [15]

- अ) नियम म्हणजे काय?
- ब) 'स्पष्टीकरण' संकल्पना विशद स्पष्ट करा.
- क) संख्यात्मक प्रारूपची संकल्पना सांगा.
- ड) विगमन साधने कोणती स्पष्ट करा.
- इ) सामाजिक शास्त्राचा अभ्यासविषय काय आहे? स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन टीपा 50 शब्दात लिहा. [15]

- अ) दुय्यम नियम
- ब) तद्भव नियम
- क) वस्तूनिष्ठता
- ड) निगमनात्मक प्रारूप (D.N. Model)
- इ) सामाजिक शास्त्रातील मानवी कृती

- प्रश्न 3)** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तर 200 शब्दात लिहा. [20]
- अ) दुय्यम नियमाचे प्रकार सविस्तर विशद करा.
- ब) मूल्यनिरपेक्षता म्हणजे काय?
- क) संभाव्यात्मक व कार्यात्मक प्रारूप स्पष्ट करा.

- प्रश्न 4)** खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 400 शब्दात लिहा. [20]
- अ) सामाजिक शास्त्रे व नैसर्गिक शास्त्रे म्हणजे काय सांगून त्यांच्यातील फरक सविस्तर सांगा.
- ब) व्यावहारिक स्पष्टीकरण व वैज्ञानिक स्पष्टीकरणातील फरकाचे मुद्दे सविस्तर विशद करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4411

[Total No. of Pages : 4

[5808]-954

T.Y. B.A. (Semester - VI)

SOCIOLOGY

DSE - 1D : Techniques of Social Research

(2019 Pattern) (CBCS) (Special Paper - III) (36371)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write short notes on (Any Three) :

[15]

- a) Meaning of case study.
- b) Types of Questionnaire.
- c) Report writing.
- d) Nature of survey.
- e) Advantages of Questionnaire

Q2) Answer the following questions in 50 words each (Any Three) :

[15]

- a) State the meaning of survey.
- b) Describe types of Interview techniques.
- c) What is meant by Interpretation of data.
- d) What do you mean by Qualitative research.
- e) Briefly explain use of Narrative in data analysis.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 200 words each (Any Two) : [20]

- a) Nature of case study. State the disadvantages of case study.
- b) Explain types of observation technique.
- c) Describe steps in report writing.
- d) Write the advantages of survey.

Q4) Answer the following questions in 300 words each (Any One) : [20]

- a) Explain observation as a technique of data collection. Describe the advantages and disadvantages of observation.
- b) Describe the measures of central tendency in detail.

Total No. of Questions : 4]

P4411

[5808]-954

T.Y. B.A. (Semester - VI)

SOCIOLOGY

DSE - 1D : Techniques of Social Research

(2019 Pattern) (CBCS) (Special Paper - III) (36371)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) ऊजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही तीन टीपा लिहा. [15]

- अ) व्यष्टी अध्ययन पद्धतीचा अर्थ.
ब) प्रश्नावलीचे प्रकार.
क) अहवाल लेखन.
ड) सर्वेक्षणाचे स्वरूप.
य) प्रश्नावलीचे फायदे.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही 3) : [15]

- अ) सर्वेक्षणाचा अर्थ सांगा
ब) मुलाखत तंत्राचे प्रकार स्पष्ट करा.
क) तथ्यांचा अन्वयार्थ लावणे म्हणजे काय?
ड) गुणात्मक संशोधन म्हणजे काय?
य) तथ्य विश्लेषणात कथनाचा उपयोग कसा होतो ते थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही 2) : [20]

- अ) व्यष्टी अध्ययन पद्धतीने स्वरूप स्पष्ट करा. व्यष्टी अध्ययनाचे तोटे सांगा.
- ब) निरीक्षण तंत्राचे प्रकार विशद करा.
- क) अहवाल लेखनातील पायऱ्या स्पष्ट करा.
- ड) सर्वेक्षणाचे फायदे लिहा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची 300 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही 1) [20]

- अ) तथ्य संकलनाचे तंत्र म्हणून निरीक्षण तंत्र स्पष्ट करा. निरीक्षणाचे फायदे व तोटे लिहा.
- ब) केंद्रीय/मध्यवर्ती प्रवृत्तीची मापने सविस्तरपणे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4412

[Total No. of Pages : 4

[5808]-955

T.Y. B.A.

SOCIOLOGY

**DSE - 2D S - 4 : Indian Society : Changes and Challenges
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36372)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write short notes on (Any Three) :

[15]

- a) Transnational investment.
- b) Garbage issues.
- c) Private Health Sectors Quality.
- d) Media.
- e) Urbanization.

Q2) Answer the following questions in 50 words each (Any Three) :

[15]

- a) Explain the features of new education policy in India.
- b) Elaborate the commercialization of media.
- c) Discuss the characteristics of social movement.
- d) Explain the characteristics of urbanization.
- e) Discuss the transport issues in urban society.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 200 words each (Any Two) : [20]

- a) Explain the necessity and challenges of online teaching.
- b) Elaborate impact of media on Indian Democracy.
- c) Media in post-truth era. Discuss.
- d) Explain the importance of Democracy in India.

Q4) Answer the following questions in 300 words each (Any One) : [20]

- a) Explain the concept of Democracy and its challenges in the contemporary Indian Society.
- b) Explain the concept of the public and private health sectors its availability, quality and affordability, health facilities.

Total No. of Questions : 4]

P4412

[5808]-955

T.Y. B.A.

SOCIOLOGY

DSE - 2D S - 4 : Indian Society : Changes and Challenges

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36372)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) ऊजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही तीन) : [15]

- अ) राष्ट्रातीत गुंणवणुक.
ब) कचरा समस्या.
क) खाजगी आरोग्य क्षेत्रातील गुणवत्ता.
ड) प्रसारमाध्यमे.
य) शहरीकरण.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दात लिहा (कोणतेही तीन) : [15]

- अ) भारतातील नविन शैक्षणिक धोरणाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
ब) प्रसार माध्यमाचे व्यावसायिकरण विशद करा.
क) सामाजिक चळवळीच्या वैशिष्ट्याची चर्चा करा.
ड) शहरीकरणाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
य) शहरी समाजातील वाहतुकीच्या प्रश्नांची चर्चा करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दात लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- अ) ऑनलाईन शिक्षणाची गरज आणि आव्हाने स्पष्ट करा.
- ब) भारतीय लोकशाहीवरील प्रसार माध्यमाचा परीणाम विशद करा.
- क) सत्योत्तर काळातील प्रसार माध्यमे, चर्चा करा.
- ड) भारतातील लोकशाहीचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे 300 शब्दात लिहा. (कोणतेही एक) [20]

- अ) लोकशाहीची संकल्पना स्पष्ट करून समकालीन भारतीय लोकशाही समोरील आव्हाने स्पष्ट करा.
- ब) सार्वजनिक व खाजगी आरोग्य क्षेत्राची संकल्पना सांगून उपलब्धता, गुणवत्ता, परवाडणाच्या आरोग्य सुविधा स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4413

[Total No. of Pages : 4

[5808]-956

T.Y. B.A.

SOCIOLOGY - G3

**CC1D : Introduction to Human Rights and Social Justice
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36373)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write short notes on (Any Three) :

[15]

- a) Social Justice.
- b) Right to Information 2005.
- c) Disability Rights Act.
- d) Democracy.
- e) Human Rights Concept.

Q2) Answer the following questions in 50 words each (Any Three) :

[15]

- a) Elaborate Social Justice in context of caste and gender in India.
- b) Write the advantages of AADHAR.
- c) Describe the types of Social Justice.
- d) Explain the method of acquiring Information in Right to Information.
- e) Write the Nature of Human Rights.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 200 words each (Any Two) : [20]

- a) Explain the Universal Declaration of Human Rights.
- b) Explain the Human Rights of minorities in India.
- c) Describe the role of government in implementing Social Justice.
- d) Write the significance of Human Rights and Social Justice.

Q4) Answer the following question in 300 words each (Any One) : [20]

- a) Explain the factors of Human Rights in Indian Constitution.
- b) Explain Right to Health Care and Public Health.

Total No. of Questions : 4]

P4413

[5808]-956

T.Y. B.A.

SOCIOLOGY - G3

CC1D : Introduction to Human Rights and Social Justice

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36373)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) ऊजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) टिपा लिहा (कोणतेही तीन) : [15]

- अ) सामाजिक न्याय.
- ब) माहितीचा अधिकार कायदा 2005.
- क) दिव्यांग हक्क कायदा.
- ड) लोकशाही.
- य) मानवी हक्क संकल्पना.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [15]

- अ) भारतातील जात आणि लिंगसंदर्भात सामाजिक न्यायाचे विश्लेषण करा.
- ब) आधारकार्डचे फायदे लिहा.
- क) सामाजिक न्यायाचे प्रकार लिहा.
- ड) माहिती अधिकारामधील माहिती घेण्याची पद्धती लिहा.
- य) मानवी अधिकाराचे स्वरूप लिहा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- अ) मानवी हक्काची सार्वत्रिक घोषणा स्पष्ट करा.
- ब) भारतातील अल्पसंख्यांकाचे मानवी अधिकार स्पष्ट करा.
- क) सामाजिक न्याय राबवताना सरकारेची भूमिका स्पष्ट करा.
- ड) मानवी हक्क आणि सामाजिक न्यायाचे महत्त्व लिहा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे 300 शब्दांत लिहा. (कोणतेही एक) [20]

- अ) भारतीय राज्यघटनेतील मानवी हक्कांचे घटक स्पष्ट करा.
- ब) आरोग्य सेवा व सार्वजनिक आरोग्याचा अधिकार स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4414

[Total No. of Pages : 4

[5808]-957

T.Y. B.A.

SOCIOLOGY

CC - 2E : Work and Society in India

(2019 Pattern) (Semester - VI) (CBCS) (36374)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write short notes on (Any Three) :

[15]

- i) Social Security
- ii) Service Labour and class
- iii) The nature of work on contract basis
- iv) Forestry
- v) Hospitality

Q2) Answer the following questions in 50 words each (Any Three) :

[15]

- i) Discuss the growth of India's information technology sector.
- ii) Explain the impact of the new economic policy on workers in the mining industry.
- iii) Describe the nature of work in the informal sector.
- iv) Write the nature of work of the workers in the service sector.
- v) Explain the impact of caste on workers in the service sector.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 200 words each (Any Two) : [20]

- i) Write the impact of the new economic policy on the retail sector.
- ii) Explain the impact of informalization on migrant workers in India.
- iii) Discuss the problems of BPO center workers.
- iv) Describe the impact of the new economic policy on agricultural labour.

Q4) Answer the following questions in 300 words (any one) : [20]

- i) Explain the impact of the new economic policy on workers in the manufacturing sector.
- ii) Elaborate the impact of increasing workers in informal sector on trade unions in India.

Total No. of Questions: 4]

P4414

[5808]-957

T.Y. B.A.

SOCIOLOGY

CC - 2E : Work and Society in India

(2019 Pattern) (Semester - VI) (CBCS) (36374)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) संदर्भासाठी मुळ इंगजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही तीन) [15]

- अ) सामाजिक सुरक्षा
- ब) सेवा कामगार व वर्ग
- क) करार तत्वावरील कामाचे स्वरूप
- ड) वनक्षेत्र
- इ) आदरातिथ्य

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची 50 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) भारताच्या माहिती तंत्रज्ञान क्षेत्रातील वाढीवर चर्चा करा.
- ब) नवीन आर्थिक धोरणाचा खाणउद्योगातील कामगारांवर झालेला परिणाम स्पष्ट करा.
- क) अनौपचारिक क्षेत्रातील कामाचे स्वरूप विशद करा.
- ड) सेवा क्षेत्रातील कामगारांच्या कामाचे स्वरूप लिहा.
- इ) सेवा क्षेत्रातील कामगारांवर जातीचा परिणाम स्पष्ट करा.

- प्रश्न 3)** खालील प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दात लिहा. (कोणतेही दोन) [20]
- अ) नवीन आर्थिक धोरणाचा किरकोळ विक्री क्षेत्रावर झालेला परिणाम लिहा.
- ब) भारतातील अनौपचारिकीकरणाचा स्थलांतरीत कामगारांवर झालेला परिणाम स्पष्ट करा.
- क) बीपीओ सेंटरमध्ये काम करणाऱ्या कामगारांच्या समस्यांवर चर्चा करा.
- ड) नवीन आर्थिक धोरणाचा शेतमजूरांवरील परिणाम विशद करा.

- प्रश्न 4)** खालील प्रश्नांचे उत्तर 300 शब्दात लिहा. (कोणतेही एक) [20]
- अ) नवीन आर्थिक धोरणाचा उत्पादन क्षेत्रातील कामगारांवर झालेला परिणाम स्पष्ट करा.
- ब) भारतातील अनौपचारिक क्षेत्रातील वाढत्या कामगारांचा कामगार चळवळीवरील परिणाम विशद करा.

Total No. of Questions : 2]

SEAT No. :

P4415

[Total No. of Pages : 2

[5808]-958

T.Y. B.A.

SOCIOLOGY

SEC - IV : Understanding and Mitigating Violence

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36375)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 200 words (any one) : **[10]**

- a) Elaborate the violence against women during the covid-19 period.
- b) Explain the law on Protection from domestic violence in India.

Q2) Write short notes (any three) : **[15]**

- a) Concept of Violence.
- b) Type of Violence.
- c) Gender discrimination and Violence.
- d) Children Violence.
- e) Bullying

P.T.O.

Total No. of Questions: 2]

P4415

[5808]-958

T.Y. B.A.

SOCIOLOGY

SEC - IV : Understanding and Mitigating Violence

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36375)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नाचे उत्तर 200 शब्दांत लिहा. (कोणतेही एक) [10]

- अ) कोविड-19 महामारीच्या काळात स्त्रियांवर होणाऱ्या हिंसेला विशद करा.
- ब) भारतातील हिंसाचार विरोधी / प्रतिबंधात्मक कायद्याला स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) हिंसाचाराची संकल्पना
- ब) हिंसेचे प्रकार
- क) लिंगभाव विषमता आणि हिंसा.
- ड) बाल हिंसा.
- इ) गुंडागिरी.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4416

[Total No. of Pages : 4

[5808]-959

T.Y. B.A.

PHILOSOPHY (Special - IV)

**DSE-1D : Thinkers and Textual Studies (Western) : Textual
Studies**

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36421)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any three of the following questions in 50 words : [15]

- a) Write, what is Socratic method of doubt.
- b) What are the Plato's doctrine of Immortality.
- c) What is conceptual knowledge?
- d) What is reality?
- e) What is Empiricism?

Q2) Write short notes on any three of the following : [15]

- a) Logical Atomism.
- b) Traditional Empiricism.
- c) Spirited faculty of soul.
- d) Appetitive faculty of soul.
- e) Vienna - Circle.

P.T.O.

Q3) Answer any two of the following questions in 200 words. **[20]**

- a) Write down fully, Plato's arguments for the existence of soul.
- b) Explain fully, Russell's arguments for the existence of physical object.
- c) Elaborately explain origin and development of twentieth century British Empiricism.

Q4) Answer any one of the following question in 400 words. **[20]**

- a) Explain A.J. Ayer's Principle of verification alongwith its types.
- b) Explain fully, Plato's distinction between opinion and knowledge.

Total No. of Questions : 4]

P4416

[5808]-959

T.Y. B.A.

PHILOSOPHY (Special - IV)

DSE-1D : Thinkers and Textual Studies (Western) : Textual
Studies

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36421)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. [15]

- अ) सॉक्रेटीसची संशय पद्धती काय ते लिहा.
ब) प्लेटोचा 'अमरता' सिद्धांत कोणता?
क) संवेदनात्मक ज्ञान म्हणजे काय?
ड) वास्तवता (सत्ता) म्हणजे काय?
इ) अनुभववाद म्हणजे काय?

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीनान्वर टिपा लिहा. [15]

- अ) तार्किक अणुवाद
ब) पारंपारिक अनुभववाद
क) आत्म्याचा भावनात्मक प्रभाग
ड) आत्म्याचा वासनात्मक प्रभाग
इ) व्हीएन्ना-मंडळ

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांत लिहा. [20]

- अ) आत्म्याच्या आस्तित्वाबाबतचा प्लेटोचा युक्तीवाद सविस्तर लिहा.
- ब) रसेलचे भौतिक वस्तूचे अस्तित्व सिद्ध करण्याचे युक्तीवाद सविस्तर विशद करा.
- क) विसाव्या शतकातील ब्रिटीश अनुभववादाचा उद्गम व विकास सविस्तर लिहा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे 400 शब्दांत उत्तर लिहा. [20]

- अ) ए. जे. एअर यांचे 'प्रचितीक्षमतेचे तत्व' सांगून त्याचे प्रकार सविस्तर लिहा.
- ब) प्लेटोने केलेल्या 'समजूत' आणि 'ज्ञान' यांच्यातील फरक सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4417

[Total No. of Pages : 4

[5808]-960

T.Y. B.A.

PHILOSOPHY (Special - III)

DSE-2D : Thinkers and Textual Studies (Indian) : Textual Studies
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36422)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following in 50 words each (Any three) :

[15]

- i) Briefly explain the problem of suffering.
- ii) Briefly explain the concept of Chitta discussed in Dhammapada.
- iii) Briefly explain the concept of Magga.
- iv) Briefly explain the concept of Bhikku.
- v) Briefly explain the Ethical teachings of Buddha.

Q2) Write short Notes on any three of the following in 50 words each :

[15]

- i) Eternal Truth
- ii) Dhamma : Way of life
- iii) Arhat
- iv) Ideal Person
- v) Problem of Negligance

P.T.O.

Q3) Answer the following in 200 words each (Any two) :

[20]

- i) Explain the importance of Centrality of Mind.
- ii) Explain the characteristics of Bhikku in detail.
- iii) Discuss the concept of Buddha in detail.
- iv) Explain in detail, Dhamma : Philosophy of life.

Q4) Answer the following in 400 words each (Any one) :

[20]

- i) Discuss in detail Gautam Buddha's view about social change.
- ii) Explain in detail the concept of Four Noble Truths.

Total No. of Questions : 4]

P4417

[5808]-960

T.Y. B.A.

PHILOSOPHY (Special - III)

DSE-2D : Thinkers and Textual Studies (Indian) : Textual Studies
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36422)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पुर्ण गुण दर्शवितात.
3) सदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) 50 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [15]

- i) दुःख संकल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ii) धम्मपदात मांडलेली चित्त संकल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा.
- iii) 'मग्ग' संकल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा.
- iv) भिक्खू संकल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा.
- v) बुद्धाच्या नैतिक शिकवणूकीचे थोडक्यात स्पष्टीकरण करा.

प्रश्न 2) 50 शब्दात टीपा लिहा (कोणतेही तीन) : [15]

- i) शाश्वत सत्य
- ii) धम्म जीवनाचा मार्ग
- iii) अर्हत
- iv) आदर्श व्यक्ती
- v) निष्काल जीवणाची समस्या

प्रश्न 3) 200 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- i) मनाच्या केंद्रीकरणाचे महत्व स्पष्ट करा.
- ii) भिक्खुची वैशिष्ट्ये सविस्तर स्पष्ट करा.
- iii) 'बुद्ध' संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.
- iv) 'धम्म: जीवनाचा मार्ग', सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) 400 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणताही एक) : [20]

- i) सामाजिक परिवर्तनाबद्दल गौतम बुद्धांचा दृष्टीकोन सविस्तर चर्चा करा.
- ii) चार आर्यसत्याची संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4418

[Total No. of Pages : 4

[5808]-961

T.Y. B.A.

PHILOSOPHY

CC - 1F : Socio-Political Philosophy

(36423) (CBCS) (2019 Pattern) (Semester - VI) (Regular)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the questions in 50 words (Any Three) :

[15]

- i) Briefly discuss on M. G. Ranade's concept of 'Liberalism'
- ii) How is Ethics related to Social Philosophy?
- iii) Briefly explain the interrelation between 'Truth' and 'Non-violence'.
- iv) Discuss about social-democracy.
- v) Discuss 'Liberal Feminism'.

Q2) Answer the questions in 200 words (Any Three) :

[15]

- i) Explain the notion of Historical materialism.
- ii) State any three definitions of Social Philosophy.
- iii) What is classless society? According to Marx.
- iv) What are the basic features of Feminism?
- v) Explain Justice Ranade's the notion of providence.

P.T.O.

Q3) Write a Short notes (Any Two) :

[20]

- i) Concept of Liberty
- ii) Relation between sociology and social philosophy
- iii) Mill's concept of Right

Q4) Answer the questions (Any one) :

[20]

- i) Discuss fully the nature and scope of Political Philosophy.
- ii) Explain fully the Mahatma Gandhi's concept of Satyagraha.

Total No. of Questions : 4]

P4418

[5808]-961

T.Y. B.A.

PHILOSOPHY

CC - 1F : Socio-Political Philosophy

(36423) (CBCS) (2019 Pattern) (Semester - VI) (Regular)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक पुर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) सदंभासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दात लिहा : [15]

- i) एम. जी. रानडे यांच्या 'उदारमतवाद' संकल्पनेची थोडक्यात चर्चा करा.
- ii) सामाजिक तत्त्वज्ञानाशी नीतिशास्त्र कशा प्रकारे संबंधित आहे?
- iii) 'सत्य' आणि 'अहिंसा' यांच्यातील आंतरसंबंध थोडक्यात स्पष्ट करा.
- iv) सामाजिक लोकशाहीविषयी चर्चा करा.
- v) उदारमतवादी स्त्रीवाद, चर्चा करा.

प्रश्न 2) कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दात लिहा : [15]

- i) ऐतिहासिक भौतिकवादाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- ii) सामाजिक तत्त्वज्ञानाच्या कोणत्याही तीन व्याख्या स्पष्ट करा.
- iii) मार्क्सच्या मते, वर्गविहीन समाज म्हणजे काय?
- iv) स्त्रीवादाची मूलभूत वैशिष्ट्ये कोणती?
- v) न्या. रानडेंची 'दैवी' संकल्पना स्पष्ट करा.

- प्रश्न 3) कोणत्याही दोघांवर संक्षिप्त टीपा लिहा : [20]
- i) स्वातंत्र्य संकल्पना
 - ii) सामाजिक तत्त्वज्ञान व समाजशास्त्र यातील संबंध
 - iii) मिलची 'अधिकार' ही संकल्पना

- प्रश्न 4) कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर लिहा 400 शब्दात लिहा : [20]
- i) राजकीय तत्त्वज्ञानाचे स्वरूप व व्याप्ती सविस्तर स्पष्ट करा.
 - ii) महात्मा गांधीजींची सत्याग्रहाची संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 2]

SEAT No. :

P4419

[Total No. of Pages : 2

[5808]-962

T.Y.B.A.

PHILOSOPHY

SEC-2D : Course on Yoga and Vipassana : Way of Good Life

Additional Credit Course

(2019 Pattern) (Semester - VI) (CBCS) (36425)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Write short note on any three of the following in 50 words each. **[15]**

- a) Jaina's concept Dhyanyoga.
- b) Health and Yoga
- c) Buddha's concept 'Samyak Vacca'
- d) Pradnya - Panna
- e) Eight - fold path

Q2) Answer the following question in 200 words Any one **[10]**

- a) Explain the relationship between mental stress and Yoga.
- b) Why should one to do Vipassana? Explain.

P.T.O.

Total No. of Questions : 2]

P4419

[5808]-962

T.Y.B.A.

PHILOSOPHY

SEC-2D : Course on Yoga and Vipassana : Way of Good Life

Additional Credit Course

(2019 Pattern) (Semester - VI) (CBCS) (36425)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही तीनवर 50 शब्दांत टीपा लिहा. [15]

- अ) जैनांची 'ध्यानयोग' संकल्पना.
ब) आरोग्य आणि योग.
क) बुद्धाची 'सम्यक वाक्' संकल्पना
ड) प्रज्ञा - पत्रा
इ) आष्टांगमार्ग

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. [10]

- अ) योगाचा मानवी ताण-तणावाशी असलेला संबंध स्पष्ट करा.
ब) व्यक्तीने विपश्यना का करावी?

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P4648

[5808]-963

T.Y. B.A.

SOCIAL WORK

CC - 1F : Public Policy

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36433)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one question in 500 words: [14]

Write in detail the types of Public Policy with one example of each type.

OR

Write in detail the scope of Public Policy.

Q2) Answer any one question in 500 words: [14]

The legislature is an important organ that is involved in policy formulation. Comment.

OR

Explain the agenda setting stage in the public policy process.

Q3) Answer any one question in 500 words: [14]

Explain any two public policies for the welfare of the children in India.

OR

Discuss the process of evolution of a public policy.

P.T.O.

Q4) Answer any one question in 500 words: [14]

Illustrate with examples the significance of public policies for social mobility of SC, ST and OBCs.

OR

Public policy and Public Health go hand in hand. Illustrate with suitable examples.

Q5) Write short notes on. (any two) [14]

- a) Women centric policies
- b) Governance in Public Policy
- c) Policy makers
- d) Significance of Agenda in public policy

Total No. of Questions : 5]

P4648

[5808]-963

T.Y. B.A.

SOCIAL WORK

CC - 1F : Public Policy

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36433)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील कंसातील अंक गुण दर्शवितात.
 - 3) संदर्भासाठी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्र.1) कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दात उत्तर द्या. [14]

सार्वजनिक धोरणाचे प्रकार, प्रत्येक प्रकारच्या एका उदाहरणासह, तपशीलवार लिहा.

किंवा

सार्वजनिक धोरणाची व्याप्ती तपशीलवार लिहा.

प्र.2) कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दात उत्तर द्या. [14]

कायदेमंडळ हे धोरण तयार करण्यात गुंतलेले महत्वाचे अंग आहे. टिप्पणी करा.

किंवा

सार्वजनिक धोरण प्रक्रियेतील अजेंडा सेटिंगचा टप्पा स्पष्ट करा.

प्र.3) कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दात उत्तर द्या. [14]

भारतातील मुलांच्या कल्याणासाठी कोणतीही दोन सार्वजनिक धोरणे स्पष्ट करा.

किंवा

सार्वजनिक धोरणाच्या उत्क्रांतीच्या प्रक्रियेची चर्चा करा.

प्र.4) कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दात उत्तर द्या.

[14]

एससी, एसटी आणि ओबीसींच्या सामाजिक गतिशीलतेसाठी सार्वजनिक धोरणांचे महत्त्व उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

किंवा

सार्वजनिक धोरण आणि सार्वजनिक आरोग्य हातात हात घालून जातात. योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

प्र.5) (कोणत्याही दोन) वर लहान नोट्स लिहा.

[14]

- अ) महिला केंद्रित धोरणे
- ब) सार्वजनिक धोरणातील शासन
- क) धोरण निर्माते
- ड) सार्वजनिक धोरणातील कार्यसूचीचे महत्त्व

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P4420

[Total No. of Pages : 1

[5808]-964

T.Y. B.A. (Vocational Stream)

FUNCTIONAL ENGLISH

Entrepreneurship Development, Project Report and Oral

Communication in English; Advanced (Practical)

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36851) (Paper - VI)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All the questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*

Q1) The examiner shall ask each student to read or present the news bulletin for Radio or T.V. Which he/she prepared as the term work. Evaluate the performance on the following points. **[10]**

- a) Accent and intonation
- b) Clarity
- c) Voice modulation
- d) Overall presentation

Q2) Give a speech of five minutes on any one of the following topic. **[10]**

- a) Advantages and disadvantages of online education.
- b) Need and Importance of English.
- c) Climate change

Q3) The examiner shall evaluate the project report or exercises in creative performance prepared by the students and conduct a viva-voce. **[50]**

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P6773

[Total No. of Pages : 2

[5808]-965

T.Y. B.A.

TRAVEL AND TOURISM MANAGEMENT

(Vocational Stream)

Entrepreneurship and Human Resources Development for
Tourism

(2019 Pattern) (Semester - VI) (Paper - VI) (36861)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.
- 4) Use of map stencil is allowed.

Q1) Attempt any Eight (Around 20 words each) :

[16]

- a) Define entrepreneurship.
- b) Who is a novice entrepreneur?
- c) Explain the concept of social entrepreneurship.
- d) Define business ideas in tourism industry.
- e) What are the business strategy?
- f) What is the full form of HRD?
- g) Define travel agency.
- h) Define travel agent.
- i) HRD ministry of India located in which city?
- j) What do you understand by job analysis?

Q2) Write short notes on any Three (Around 50 words each) :

[18]

- a) Explain the origin and concept of entrepreneurship.
- b) Elaborate the origin of HRD in India.
- c) Explain the importance HRD in tourism industry.
- d) What do you understand by tour operation?

P.T.O.

Q3) Answer any Two (Around 100 words each) : [16]

- a) Elaborate the concept understanding customers and analysing competition.
- b) What are the steps and procedure for setting up a tourism enterprise?
- c) What are the aims of HRD?

Q4) Answer in detail any One (Around 500 words each) : [20]

- a) Explain the concept of factors and techniques affecting job design.
- b) What is the importance of HRD?

Total No. of Questions : 5

SEAT No.

P-4421

Total No. of Pages : 2

[5808]-968

T.Y.B.A.(Semester - VI)

URDU

DSE-1D : Forms of Urdu Poetry(Study of Qaseeda&Ghazal) (Old S - III)

(CBCS) (2019 Pattern) (36071)

Total Marks : 70]

[Time : 3 Hours

ہدایات: (1) تمام سوالات لازمی ہیں۔

(2) بائیں جانب دیئے گئے نمبرات سوالات کے مکمل مارکس ہیں۔

[10] سوال نمبر 1: غزل کی تعریف بیان کرتے ہوئے اس کے آغاز و ارتقاء سے بحث کیجئے۔

یا

جدید اصناف ادب کے مقابلے میں غزل کی مقبولیت کے اسباب پر تفصیلی نوٹ تحریر کیجئے۔

[15] سوال نمبر 2: سراج اورنگ آبادی کی غزل گوئی پر تفصیلی روشنی ڈالیے۔

یا

عشیقہ عناصر کے تناظر میں سراج اورنگ آبادی کی شاعری کا جائزہ لیجئے۔

[10] سوال نمبر 3: سراج اورنگ آبادی کے حالات زندگی اور ان کے معاصرین کا مختصر جائزہ پیش کیجئے۔

یا

سراج اورنگ آبادی کے معاصرین سے ان کی شاعری کا تقابل کرتے ہوئے ان کی شاعرانہ خصوصیات کا جائزہ لیجئے۔

[15] سوال نمبر 4: سراج اورنگ آبادی ایک صوفی شاعر تھے دلائل سے واضح کیجئے۔

یا

دکنی شعرا میں سراج اورنگ آبادی کا مقام متعین کیجئے۔

P.T.O.

[10]

سوال نمبر 5: (الف) درج ذیل اشعار کی تشریح مع حوالہ تحریر کریں۔ (کوئی پانچ)

- (1) اے سراج آتش محبت میں دل کو اپنے کباب دیکھا ہوں
- (2) ہر طرف یار کا تماشا ہے اس کے دیدار کا تماشا ہے
- (3) یہ عجب ہے کہ دن کوں تاریکی رات کوں آفتاب دیکھا ہوں
- (4) چلی سمت غیب میں کیا ہوا کہ چمن ظہور کا جل گیا مگر ایک شاخ نہال غم جسے دل کہو سوہری رہی
- (5) اپنا جمال مجھ کوں دکھایا رسول آج عاجز کی التماس کوں کرنا قبول آج
- (6) یار کو بے حجاب دیکھا ہوں میں سمجھتا ہوں خواب دیکھا ہوں
- (7) شب بے خودی نے عطا کیا مجھے اب لباس برہنگی نہ خرد کی بچیہ گری رہی نہ جنوں کی پردہ دری رہی

[10]

سوال نمبر 5: (ب) درج ذیل اشعار کی تشریح مع حوالہ تحریر کریں۔ (کوئی پانچ)

- (1) کرے ہے والب غنچہ در ہزار سخن چمن میں موج تبسم کی کھول کر زنجیر
- (2) مانع جو ہوا دست و درازی، کو ترا عدل پروانے کو بھی شمع نے، انگلی نہ لگائی
- (3) ہے آج جو یوں خوش نما، نور سحر رنگ شفق پر تو ہے، کسی خورشید کا، نور سحر رنگ شفق
- (4) کہ جیسے جائے کوئی پیل مست بے زنجیر نہ خار دشت ہی نرمی میں خواب محمل ہے
- (5) ہر شعر غزل میں تیرے معنی شفا ہیں قربان غزل کے تری دیوان شفائی
- (6) دیتا ہے دعا ذوق کہ مضمون ثنا میں ہے ذہن رسا کو، یہ کہاں اس کے رسائی
- (7) زبان سے ذکر اگر چھیڑے تو پیدا ہو نفس کے تار سے آواز خوشتر از ہم وزیر

Total No. of Questions : 5

SEAT No. :

P6804

[Total No. of Pages : 2

[5808]-969

T.Y.B.A.

URDU

DSE-2D : Philology & Linguistic
(2019 Pattern) (Semester - IV) (36072)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *Attempt all questions.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

نوٹ : پانچ سوالات کے جوابات مطلوب ہیں۔

[10]

سوال نمبر ۱۔ زبان کی ارادی تشکیل سے کیا مراد ہے واضح کیجئے؟

یا

اُردو کی ابتدائی نشوونما کے متعلق مختلف نظریات پر روشنی ڈالئے۔

[15]

سوال نمبر ۲۔ اُردو کی ابتدائی نشوونما و تشکیل سے کیا مراد ہے اظہار خیال کیجئے۔

یا

اُردو کو کس خاندان السنہ سے منسلک کرنا چاہئے تبصرہ کیجئے۔

[10]

سوال نمبر ۳۔ ہند آریائی زبانوں کے بارے میں اپنے خیالات کا اظہار کیجئے۔

یا

اُردو زبان کی تشکیل میں صوفیائے کرام کا حصہ کا جائزہ لیجئے۔

P.T.O.

[15] سوال نمبر ۴۔ پراکرت زبانوں کے مختلف ادوار کے بارے میں اپنے تاثرات بیان کیجیے۔

یا

دکن میں اردو پر نصیر الدین ہاشمی کے نظریے کی وضاحت کیجئے۔

[20] سوال نمبر ۵۔ ذیل میں سے کسی دو پر مختصر نوٹ لکھیے۔

(۱) آریاتوں کی ہندوستان میں آمد

(۲) پنجاب میں اردو

(۳) علم لسانیات کے اصول

(۴) لسانیات سے کیا مراد ہے۔

Total No. of Questions : 5

SEAT No.

P-4422

Total No. of Pages : 2

[5808]-970

T.Y.B.A.(Semester - VI)

URDU

CC-1F : URDU FICTION:STUDY OF DASTAAN&AFSANA

(CBCS) (2019 Pattern) (36073)

Total Marks : 70]

[Time : 3 Hours

ہدایات: (1) تمام سوالات لازمی ہیں۔

(2) بائیں جانب نمبرات درج ہیں۔

[10] سوال نمبر 1: اردو میں داستان نگاری کے فن کی روایت پر طائرانہ نظر ڈالیے۔

یا
داستان کے فن اور لوازمات پر تفصیلی نوٹ لکھیے۔

[15] سوال نمبر 2: میرامن دہلوی کے اسلوب نگارش کی نمایاں خصوصیات بیان کیجئے۔

یا
داستان ”باغ و بہار“ کا فنی جائزہ پیش کیجئے۔

[10] سوال نمبر 3: اردو میں مختصر افسانے کے آغاز و ارتقاء کا جائزہ لیجئے۔

یا
افسانے کے اہم اجزاء قلمبند کیجئے۔

[15] سوال نمبر 4: قرۃ العین حیدر کی افسانہ نگاری پر نقد و تبصرہ کیجئے۔

یا
افسانہ ”نظارہ درمیان ہے“ کا تنقیدی جائزہ لیجئے۔

P.T.O.

[20]

سوال نمبر 5: مختصر نوٹ لکھیے۔ (کوئی چار)

- (1) داستانوں میں مافوق الفطری عناصر
- (2) دوسرے درویش کی سیر
- (3) تارا بانی کا کردار
- (4) افسانے میں وحدت تاثر
- (5) آزاد بخت کا قصہ
- (6) افسانے میں پلاٹ کی اہمیت

✓ ✓ ✓ ✓

Total No. of Questions : 3

SEAT No.

P-4423

Total No. of Pages : 1

[5808]-971

T.Y.B.A.(Semester - VI)

URDU

SEC-2D : Introduction to Mass Media-In Urdu

(CBCS) (2019 Pattern) (35074)

Total Marks : 25]

[Time : 3 Hours

Instructions to candidates :

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the left indicate full marks.

[10] سوال نمبر 1: ہندوستان میں ریڈیو اور ٹیلی ویژن کی مختصر تاریخ بیان کیجئے۔

یا

نامہ نگار کو کن اصول و ضوابط کی پابندی کرنی پڑتی ہے؟ واضح کیجئے۔

[10] سوال نمبر 2: عوامی ذرائع ترسیل اور رائے عامہ (Mass Media and Public Opinion) پر اظہار خیال کیجئے۔

یا

انٹرویو کی اقسام بیان کیجئے۔

[5] سوال نمبر 3: تریسی سیٹیلائٹ کی مختصر معلومات دیجئے۔

یا

”اخبار جامِ جہاں نما“ کی ابتدا اور انقاء پر اپنے خیالات کا اظہار کیجئے۔

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P4424

[Total No. of Pages : 2

[5808]-972

T.Y.B.A. (Semester - VI)

PERSIAN

Poetry, Poetic Terms and Figures of Speech

(General Paper - III)

(2019 Pattern) (36103)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Write a short note on any three of the following poetic terms. [12]

مصرّفہ ، رباعی ، مستزاد ، مثنوی ، نعت

Q2) Give the definition of any five of the following with example. [10]

علم بدیع ، کتاب ، علم بیان ، تشبہ ، مجاہل الحرف ، تضمین ، سوال جواب ، حسن تعبیر

Q3) Write the summary of any two of the following poems : [12]

افسوس افسوس ، چرخ منبروزی ، کبر و ناز ، سحرین و ماضی

Q4) Discuss the life and literary contribution of any two of the following poets. [16]

اشرف الدین رشتی نسیم ، علندر اقبال ، ابوالحسن فردوسی ، نظامی گنجوی

Q5) a) Translate of explain any seven of the following couplets : [14]

شام علم باز نمودار شد افسوس افسوس - دلم از ظلمت آن ناز شد افسوس افسوس
بهر کجا علم اهدا نشد منوان - اوج را نور و صیاد علم اهدا علم
عشما دل به فرمان بیز دان پاک - بدارید و از ما مدارید پاک
فرزند ما و خورشید و ماه - نمایند ما را سوی داد راه

P.T.O.

خرد رهنمای و خرد ره گشای - خرد دست گیرد به هر دو سبزی
 به بزدان اگر ما خود داشتیم - کجا این سر انجام بد داشتیم
 عمر به خوشنودی دلپا گذار - ناز تو خوشنود بود کردگار
 سایه خورشید سواران طلب - رنج خود و راضی باران طلب
 هر که به نیکی عمل آغاز کرد - نیکی او روی بد و باز کرد
 اگر تو ز آموختن سر بنیابی - نبود پسر تو همین سروری را
 عرب از سرنگ تو نم همه لاله زار بادا - عجم رسیده بود را نفسم بهار بادا
 ای زاهد ظاهر بین گیرم ز خودی فانی صفت - کسین تو نمی بینی طوفان به حساب اندر

b) Translate the following English passage in to your own language : [6]

Life is difficult to call home without friends. As it pertains to book, they can be our close friends ever. We can not feel alone in the business of books. We are able to learn many nutrients while reading a good book. Books published by famous and experienced people help us to become a better person and also teach us just how to serve society in a perfect way.

Total No. of Questions : 3

SEAT No.

P-4425

Total No. of Pages : 2

[5808]-973

T.Y. B.A(Semester -VI)

ARABIC

CC1F: Classical Poetry & Grammer

(2019 Pattern) (CBCS) (36141)

Max. Marks : 70]

[Time : 2½ Hours

Instructions to candidates :

- 1) *Attempt all questions.*
- 2) *Figures to the left side indicate full marks.*

Q.1) Write Short Notes on any two Eminent Poets in English/Urdu

/Marathi of the following :

[30]

(1) لبشار بن برد.

(2) فرزدق.

(3) العتاهية. (البوالتعاهية)

Q.2) Translate and Explain following Poem in English/Urdu /Marathi:

[20]

(1) يَنْشَقُّ نُورَ الْهُدَى عَنْ نُورِ غُرَّتِهِ كَالشَّمْسِ تَنْجَابُ عَنْ أَهْلِ شِرَاقِهَا الظُّلْمُ

(2) مُنْتَقَةٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ نَبُعْتُهُ طَابَتْ عِنَا صِرُهُ وَالْخِيمِ وَالشِّيمِ.

(3) فَلَيْسَ قَدْ ذُكِرَ مَنْ هَذَا الصَّنَائِرِ الْعَرَبُ تَعْرِفُ مَنْ أَنْكَرَتْ وَالْعَجْمُ

(4) كَلَّتَا يَدَيْهِ غِيَاثَ عَمَّ لَقَعَهُمَا لُتْسَتْوَ كَفَانَ وَلَا لِيَعْرُوهُمَا عُدْمُ.

P.T.O.

(5) سَهْلُ الْخَلِيقَةِ لَا تُخَشَى بَوَادِرُهُ يَزِينُهُ إِثْنَانُ حُسْنِ الْخَلْقِ وَالشَّيْمِ.

(6) مَا قَالَ لَا قَسْطُ إِلَّا فِي تَشَهُدِهِ لَوْلَا التَّشَهُدُ كَانَتْ لَاءٌ وَهُ نَعَمْ.

(7) عَمَّ الْبَرِيَّةَ بِالْإِحْسَانِ فَاتْفَشَعَتْ عَنْهَا الْغِيَا هِبِ وَالْإِمْلَاقُ وَالْعَدَمِ.

Q.3) Define and illustrate any two of the following Grammar : [20]

(1) الشَّبِيهُ.

(2) الْأَعْدَادُ.

(3) الْأَقْتَبَاسُ

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4426

[Total No. of Pages : 4

[5808]-974

T.Y. B.A.

EDUCATION

CC-1E : Education Psychology

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36303)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write the answers of following questions in 50 words each (Any Three) :**[15]**

- i) What are the characteristics of language development in Infancy level.
- ii) Write the education importance of sensation.
- iii) Explain the concept of Individual differences.
- iv) Explain the concept of Heredity.
- v) Explain the education importance of creativity.

Q2) Write the answers of following questions in 100 words each (Any Two) :**[20]**

- i) What is Imagination? Explain the education importance of Imagination.
- ii) Explain the characteristics of social development in Later childhood stage.
- iii) Explain the education importance of personality.
- iv) Explain the education importance of Heredity.

P.T.O.

Q3) Write the answers of any one in 300 words : **[20]**

- i) Explain the factors affecting of personality in detail.
- ii) 'Adolescence stage is stormy period', explain this statement with suitable examples.

Q4) Write short notes in 50 words each (Any Three) : **[15]**

- i) Education importance of Individual differences.
- ii) Education importance of Perception.
- iii) Education importance of Environment.
- iv) Causes of Individual differences.
- v) Explain the concept of environment.

Total No. of Questions : 4]

P4426

[5808]-974

T.Y. B.A.

EDUCATION

CC-1E : Education Psychology

शैक्षणिक मानसशास्त्र

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36303)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) सदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) :

[15]

- i) बाल्यावस्थेतील भाषिक विकासाची वैशिष्ट्ये कोणती?
- ii) संवेदनेचे शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.
- iii) व्यक्तिभेदाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- iv) अनुवंशांची संकल्पना स्पष्ट करा.
- v) सर्जनशीलतेचे शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) 100 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

[20]

- i) कल्पना म्हणजे काय? कल्पनेचे शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.
- ii) किशोरावस्थेतील सामाजिक विकासाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- iii) व्यक्तिमत्वाचे शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.
- iv) अनुवंशाचे शैक्षणिक महत्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणताही एक) : [20]

- i) व्यक्तिमत्त्वावर परिणाम करणारे घटक सविस्तर स्पष्ट करा.
- ii) 'कुमारावस्था वादली अशांततेचा काळ' हे विधान सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) 50 शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही तीन) : [15]

- i) व्यक्तिभेदाचे शैक्षणिक महत्व
- ii) अवबोधाचे शैक्षणिक महत्व
- iii) परिस्थितीचे शैक्षणिक महत्व
- iv) व्यक्तिभेदाची कारणे
- v) परिस्थिती संकल्पना

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4427

[5808]-975

[Total No. of Pages : 3

T.Y. B.A.

MATHEMATICS

**DSE1D : MS-7 : Complex Analysis
(CBCS 2019 Pattern) (Semester - VI) (36341)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q1) Attempt any five of the following:

[10]

- a) Write the function $f(z) = z^3 + z + 1$ in the form $f(z) = U(x, y) + iV(x, y)$.
- b) Show that $\lim_{z \rightarrow \infty} \frac{2z + i}{z + 1} = 2$.
- c) Define analytic function.
- d) Show that $\log(-ei) = 1 - \frac{\pi}{2}i$
- e) Evaluate $\int_0^{\pi/6} e^{2it} dt$.
- f) State Cauchy - Goursat theorem.
- g) Define residue of $f(z)$ at the isolated singular point z_0 .

Q2) Attempt any four of the following:

[20]

- a) Suppose that $f(z) = U(x, y) + iV(x, y)$ and that $f'(z)$ exists at a point $z_0 = x_0 + iy_0$. Prove that the first-order partial derivatives of U and V exist at (x_0, y_0) and they satisfy the Cauchy-Riemann equations $U_x = V_y, U_y = -V_x$.

P.T.O.

- b) Show that $U(x, y) = 2x(1 - y)$ is harmonic in some domain and find a harmonic conjugate $V(x, y)$.
- c) Show that $f(z) = (3x + y) + i(3y - x)$ is entire.
- d) If z_1 and z_2 are two complex numbers, then prove that $\sin(z_1 + z_2) = \sin z_1 \cos z_2 + \cos z_1 \sin z_2$.
- e) Find all values of i^{-2i} .
- f) Evaluate $\int_C \left(\frac{z+2}{z} \right) dz$, where C is the semicircle $z = 2e^{i\theta}$ ($0 \leq \theta \leq \pi$).

Q3) Attempt any four of the following:

[20]

- a) Show that if C is the boundary of the triangle with vertices at the points 0 , $3i$ and -4 , oriented in the counterclockwise direction, then $\left| \int_C (e^z - \bar{z}) dz \right| \leq 60$
- b) If C is any simple closed contour, then show that $\int_C \exp(z^3) dz = 0$.
- c) State Liouville's theorem and the fundamental theorem of algebra.
- d) Obtain the Maclaurin series representation $z \cosh(z^2) = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{z^{4n+1}}{(2n)!}$ for $|z| < \infty$.
- e) Find the Laurent series that represents the function $f(z) = z^2 \sin\left(\frac{1}{z^2}\right)$ in the domain $0 < |z| < \infty$.
- f) Find the residue of $f(z) = \frac{1}{z + z^2}$ at $z = 0$.

Q4) Attempt any two of the following:

[20]

a) If $z = x + iy$, then show that

i) $|\cos z|^2 = \cos^2 x + \sinh^2 y$

ii) $\cos z = 0$ if and only if $z = \frac{\pi}{2} + n\pi, (n = 0, \pm 1, \pm 2, \dots)$.

b) Find the value of the integral of $g(z)$ around the circle $|z - i| = 2$ in the positive sense when

i) $g(z) = \frac{1}{z^2 + 4}$

ii) $g(z) = \frac{1}{(z^2 + 4)^2}$.

c) Determine whether the point $z = 0$ is a pole, a removable singularity, or an essential singular point of $f(z)$, if

i) $f(z) = z \exp\left(\frac{1}{z}\right)$

ii) $f(z) = \frac{\cos z}{z}$

iii) $f(z) = \frac{z^2}{1+z}$

d) i) Show that when $z \neq 0$

$$\frac{\sin(z^2)}{z^4} = \frac{1}{z^2} - \frac{z^2}{3!} + \frac{z^6}{5!} - \frac{z^{10}}{7!} + \dots$$

ii) Show that $f(z) = |z|^2$ is differentiable only at $z = 0$.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4428

[5808]-976

[Total No. of Pages : 3

T.Y. B.A.

MATHEMATICS

MS- 8 : Partial Differential Equations (DSE 2D)

(2019 CBCS Pattern) (Semester - VI) (36342)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

QI. Attempt any 05 out of 07 questions each of 02 marks.

[10]

1) Find the integral curves of the equation $\frac{dx}{xy} = \frac{dy}{y^2} = \frac{dz}{xyz - zx^2}$.

2) Show that the differential equation

$$(y^2 + yz)dx + (xz + z^2)dy + (y^2 - xy)dz = 0 \text{ is integrable.}$$

3) Eliminate the arbitrary function F from the following equation

$$z = xy + F(x^2 + y^2).$$

4) Solve : $z(xp - yq) = y^2 - x^2$.

5) Solve : $(D^3 - 4D^2D' + 4D'^3)z = 0$.

6) Solve : $\frac{\partial^4 z}{\partial x^4} + \frac{\partial^4 z}{\partial y^4} = 2 \frac{\partial^4 z}{\partial x^2 \cdot \partial y^2}$.

7) Solve : $(D^4 - D'^4)z = 0$.

P.T.O.

QII. Attempt any 04 out of 06 questions. Each of 5 marks. [20]

- 1) Prove that Pfaffian differential eqⁿ $x.dr = 0$ is integrable then $x.curl x = 0$.
- 2) Show that, Pfaffian differential equation $2xz dx + zdy - dz = 0$ is integrable and find its solution.
- 3) Show that the general solution of the linear partial differential equation $Pp + Qq = R$ is $F(u, v) = 0$ where F is arbitrary function and $u(x, y, z) = c_1$ and $v(x, y, z) = c_2$ form a solution of the equation $\frac{dx}{P} = \frac{dy}{Q} = \frac{dz}{R}$.
- 4) Eliminate arbitrary constant and form partial differential equations $2z = (ax + y)^2 + b$.
- 5) Solve : $\frac{y^2z}{x}p + xzq = y^2$.
- 6) Eliminate the arbitrary function $f(x)$ and $g(y)$ from $z = yf(x) + xg(y)$. Obtain the differential equation $xy^2z = px + qy - z$.

QIII. Answer any 4 out of 6 questions each of 5 marks. [20]

- 1) Solve $(D^2 + 3DD' + 2D'^2)z = x + y$.
- 2) Solve $\frac{\partial^3 z}{\partial x^3} + 2\frac{\partial^3 z}{\partial x^2 \partial y} + \frac{\partial^3 z}{\partial x \partial y^2} + 2\frac{\partial^3 z}{\partial y^3} = e^{x+y}$.
- 3) Reduce the equation $\frac{\partial^2 z}{\partial x^2} + 2\frac{\partial^2 z}{\partial x \partial y} + \frac{\partial^2 z}{\partial y^2} = 0$ to canonical form & hence solve it.
- 4) Reduce the equation $\frac{\partial^2 z}{\partial x^2} + x^2 \frac{\partial^2 z}{\partial y^2} = 0$ to canonical form.
- 5) Solve : $4r - 4s + t = 16 \log(x + 2y)$.
- 6) A tightly stretched string with fixed end point $x=0$ & $x=l$ is initially in a position given by $y = y_0 \sin^3(\pi x / l)$. It is released from rest from this position find the displacement $y(x, t)$.

QIV. Attempt any two out of 04 questions each of 10 marks.

[20]

- 1) Show that two dimensional Laplace equation $\nabla_1^2 V = 0$ in the plane polar coordinates r and θ has the solution of the form $(Ar^n + Br^{-n})e^{z\sin\theta}$ where A, B and n are constants. Determine V if it satisfies $\nabla_1^2 V = 0$ in the region $0 \leq r \leq a$, $0 \leq \theta \leq 2\pi$ and
- V remains finite as $r \rightarrow 0$.
 - $V = \sum_n c_n \cos(n\theta)$, on $r = a$.
- 2) Solve one dimensional wave equation $\frac{\partial^2 u}{\partial t^2} = C^2 \frac{\partial^2 u}{\partial x^2}$, $0 \leq x \leq L, t > 0$ subject to condition $u(0, t) = 0, t > 0$ and $u(l, t) = 0, t > 0$ using separation of variables method.
- 3) Obtain the solution of the Radio equation $\frac{\partial^2 v}{\partial x^2} = LC \frac{\partial^2 v}{\partial t^2}$ appropriate to the case when a periodic e.m.f. $V_0 \cos pt$ applied at the end $x = 0$ of the line.
- 4) Explain the method of solving the equation of the type $Rr + Ss + Tt + f(x, y, z, p, q) = 0$ where R, S, T are continuous functions of x & y possessing continuous partial derivatives.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4429

[5808]-977

[Total No. of Pages : 3

T.Y. B.A.

MATHEMATICS

**CC - 1F, MG - 6 : Ring Theory
(2019 Pattern) (Semester - VI) (36343)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q1) Attempt any Five of the following.

[10]

- a) Give an example of a ring with unity and a ring without unity.
- b) Find all the solutions of the equation $x^2 + 2x + 3 = 0$ in \mathbb{Z}_6 .
- c) Define characteristic of a ring.
- d) Describe all the units in \mathbb{Z}_4 .
- e) Are the rings $(2\mathbb{Z}, +, \cdot)$ and $(3\mathbb{Z}, +, \cdot)$ isomorphic?
- f) Show that the polynomial $x^2 + 1$ is reducible in $\mathbb{Z}_2[x]$.
- g) Find all maximal ideals of \mathbb{Z}_6 .

Q2) Attempt any Four of the following.

[20]

- a) Prove that intersection of two subrings of a ring R is a subring of R.
- b) Find greatest common divisor (g. c. d.) of the polynomials $f(x) = x^4 - 3x^3 + 2x^2 + 4x - 1$ and $g(x) = x^2 - 2x + 3$ in $\mathbb{Z}_5[x]$.
- c) Show that the mapping $f : \mathbb{Z}_{12} \rightarrow \mathbb{Z}_{20}$, defined by $f(x) = 5x$, is a ring homomorphism.
- d) Let 'N' be a prime ideal of a commutative ring R with unity. Prove that R/N is an integral domain.

P.T.O.

- e) Let $R = \mathbb{Z}[\sqrt{-5}] = \{a + \sqrt{-5}b \mid a, b \in \mathbb{Z}\}$ be an integral domain. Define a function 'N' on R, by $N(a + \sqrt{-5}b) = a^2 + 5b^2$ show that N is multiplicative norm on R.
- f) Let 'D' be an integral domain and 'V' be valuation on D. If $V(a) \leq V(ab)$, for $a, b \in D$, then prove that b is not a unit element of D.

Q3) Attempt any Four of the following. **[20]**

- a) Describe field of quotients of the integral domain $\mathbb{Z}[i] = \{a + ib \mid a, b \in \mathbb{Z}, i = \sqrt{-1}\}$.
- b) Find the remainder when 3^{47} is divided by 23.
- c) Show that the polynomial $25x^4 - 9x^3 + 3x^2 + 6x - 12$ is irreducible over Q.
- d) If 'R' is an integral domain, then prove that, if $ab = ac$ and $a \neq 0$ then $b = c$, $\forall a, b, c \in R$.
- e) Prove that every field is an integral domain.
- f) Let $R[x]$ be a polynomial ring over a ring R. If $f(x) \in R[x]$ and $a \in R$, then prove that $f(a)$ is the remainder, when $f(x)$ is divided by $(x - a)$.

Q4) Attempt any Two of the following. **[20]**

- a) Give the composition tables for addition and multiplication modulo 5 and list all the units of \mathbb{Z}_5 .
- b) Define subring of a ring R. Prove that a non-empty subset S of a ring 'R' is subring of R if and only if
- i) $a - b \in S, \forall a, b \in S$ and
 - ii) $ab \in S, \forall a, b \in S$.

- c) Let R and R' be the rings and $f : R \rightarrow R'$ be a ring homomorphism. Prove the:
- i) Kernel of 'f' is an ideal of R .
 - ii) If 'f' is on to homomorphism and N is any ideal of R , then $f(N)$ is ideal of R' .
- d) Prove that, in a principal ideal domain an ideal $\langle P \rangle$ is maximal if and only if 'P' is an irreducible element.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4430

[Total No. of Pages : 4

[5808]-979

T.Y. B.A.

MATHEMATICS

(SEC 1 D) (FMG - 6) : Financial Mathematics

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (36345)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicates full marks.

Q1) Attempt any five of the following :

[10]

a) Determine the equilibrium set for

$$D = \{(q,p) \mid q - 3p = 4\} \text{ and } S = \{(q,p) \mid 2q + p = 1\}.$$

b) Define the term 'Perfect competition'.

c) Define the term elasticity of demand.

d) If $R = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 1.2 \\ 1.05 & 1.05 & 1.05 \\ 0.95 & 1.10 & 0.95 \end{pmatrix}$ represents the return matrix then determine

whether $Y = (4000 \ 3000 \ -7000)$ is an arbitrage portfolio.

e) Consider the supply set $S = \{(q,p) \mid 3q - 2p = 18\}$. Determine the supply function $q^s(p)$ and inverse supply function $p^s(q)$.

f) Define the term 'arbitrage portfolio'.

g) Define the term 'technology matrix'.

Q2) Attempt any four of the following :

[20]

a) An amount of Rs. 18500 is invested and attracts at a rate equivalent to 10% per annum. Find the total after 2 years if the interest is compounded
i) monthly ii) daily.

P.T.O.

- b) Determine whether the cobweb model predicts stable or unstable equilibrium for the market with $q^S(p) = 5p - 10$ and $q^D(p) = 6 - 2p$.
- c) Find the maximum and minimum value of the function $f(x) = x^4 - 8x^3 + 16x^2 - 7$ in the interval $[1, 4]$.
- d) Prove that, at the breakeven point for an efficient small firm the derivative of average cost is 0.
- e) Suppose $S = \{(q,p) \mid 2p + 3q = 2\}$ and $D = \{(q,p) \mid 3p - 2q = 1\}$.
Write the expressions for p^S , q^S , p^D and q^D .
- f) Write a note on 'competition versus monopoly' for a market.

Q3) Attempt any four of the following :

[20]

- a) Suppose that the supply set and demand set for a market are $S = \{(q,p) \mid 2p - 3q = 12\}$ and $D = \{(q, p) \mid 2p + q = 20\}$. If an excise tax of Rs. 2 per unit is imposed, find new equilibrium market price and quantity.
- b) Prove that, at optimal production level marginal cost equals marginal revenue.
- c) Let $A = \begin{pmatrix} 0.2 & 0.2 \\ 0.1 & 0.3 \end{pmatrix}$ represents coefficient matrix for an input-output model with two industries. Write the equation to determine production schedule \bar{X} in terms of external demand \bar{d} .
- d) Find all values of K such that following system of equations is consistent.

$$x + y + z = 2$$

$$2x + y + 2z = 5$$

$$4x + 3y + 4z = k$$

- e) Suppose you have offered a gift of Rs. 6000 now or Rs. 10000 in seven years time. Find the best gift if given the fixed interest rate of 8%.
- f) The supply function for a commodity is given by
- $$q^s(p) = ap^2 + bp + c \text{ for some constants } a, b, c.$$

When $p = 1$, the quantity supplied is 5; when $p = 2$, the quantity supplied is 12; when $p = 3$, the quantity supplied is 23. Find the constants a, b, c .

Q4) Attempt any two of the following : **[20]**

- a) If the supply set $S = \{(q,p) \mid q + 2p = 3\}$ and demand set $D = \{(q,p) \mid 2q - 3p = 4\}$ then determine
- i) The equilibrium set.
 - ii) The supply and demand functions.
 - iii) The inverse supply and demand functions.
 - iv) Sketch S and D .
- b) Suppose that, an investor invests her money in three different assets and that three possible states can occur. Show that if the returns matrix is

$$R = \begin{pmatrix} 0.95 & 0.90 & 1.0 \\ 1.1 & 1.1 & 1.1 \\ 1.2 & 1.15 & 1.25 \end{pmatrix}$$

Then there is no vector of state prices.

Show that, $Y = (1000 \quad -5000 \quad 4000)$ and $Z = (0 \quad -5000 \quad 5000)$ are arbitrage portfolios.

- c) Suppose that Quality Widgets Limited is an efficient small firm with cost function $C(q) = q^3 - 10q^2 + 100q + 196$ and maximum level of weekly production is 10 units. Determine
- i) Their fixed cost
 - ii) Their profit function
 - iii) Their startup point
- d) A factory makes two goods grommets and widgets. To make \$ 1 worth of grommets requires \$0.1 worth of widgets and to make \$1 worth of widgets requires \$0.15 worth of grommets and \$0.05 worth of widgets. There is an external demand for \$500 worth of grommets and \$1000 worth of widgets. Determine the total production of each commodity.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4431

[Total No. of Pages : 4

[5808]-981

T.Y.B.A.

STATISTICAL PRE-REQUISITES (General)

**SEC 1D ST-33576 : Design of Experiments, Non-Parametric Tests
and Statistical Quality Control**

(2019 CBCS Parttern) (Semester - VI) (36353)

Time : 2 ½Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Use of statistical table and calculator is allowed.*
- 4) *Symbols and obbreviations have their usual meaning.*
- 5) *Graph papers will be provided on request.*

Q1) Attempt each of the following:

- a) In each of the following cases, choose the correct alternative: **[1each]**
 - i) Total degrees of freedom (d.f.) in RBD with 4 treatments and 5 blocks is
 - a) 4
 - b) 5
 - b) 20
 - c) 19
 - ii) The completely randomised design (CRD)is
 - a) one-way design
 - b) two-way design
 - c) three-way design
 - d) four-way design
 - iii) In the analysis of variance, F-ratio value is always greater than
 - a) 0
 - b) $-\infty$
 - c) ∞
 - d) 1
 - iv) Which of the following is a dimension of quality?
 - a) Hazard rate
 - b) Process capability
 - c) Control limits
 - d) Performance.
 - v) The average value of the quality characteristic corresponding to in-control state is represented by_____ in the control charts.
 - a) CL
 - b) UCL
 - c) LCL
 - d) Sample number

P.T.O.

- b) State whether each of the given statement is true or false: **[1each]**
- i) The analysis of variance is a statistical technique to test whether variances of two or more populations are equal.
 - ii) Sign test is used to test the equality of two population variances.
 - iii) The c-chart is used for the fraction defectives.
 - iv) In a 4×4 L.S.D., the total number of experimental units in the layout is 8.
 - v) Control charts can be used very effectively in the process of hypothesis testing.

Q2) Attempt any four of the following: **[5 each]**

- a) Explain in brief the meaning and purpose of statistical quality control.
- b) Describe the mathematical model and hypotheses to be tested in ANOVA of C.R.D. with assumptions. Also, state estimates of parameters.
- c) Describe the procedure to construct the c-chart.
- d) State the hypotheses to be tested in L.S.D. and any two real-life examples of L.S.D.
- e) The following is the observed sequence of 8 cold days (C) and 12 warm days (W), during 20 consecutive days of a winter season at a particular place. Use $\alpha=0.05$ to test the hypothesis that the sequence of days is random by using run test.

WCWWWCCWCWCCCWWCWCC

- f) Complete the following analysis of the variance table.

Source of variation	Degree of freedom	Sum of squares	Mean sum of squares	F-ratio
Treatment	8	125	15.625	?
Block	?	250	31.25	?
Error	24	?	?	
Total	40	600		

Q3) Attempt any four of the following: **[5 each]**

- a) State and explain a least three real-life situations where quality control charts are used .
- b) Explain chance causes and assignable causes of variations.
- c) Obtain the partition of the total sum of squares and the total degree of freedom in LSD.
- d) Obtain the least square estimates of parameters in LSD.
- e) State the hypotheses to be tested in R.B.D. Obtain the expected value of error mean sum of squares in it.
- f) Explain the following terms with an illustration:
 - i) Experimental unit.
 - ii) Treatment
 - iii) Block.

Q4) Attempt any two of the following:

- a) Four machines A,B, C, and D are used to produce a certain kind of cotton fabric. Sample of size 4 with each unit as 100 square meters are selected from the outputs of the machines at random. Then a number of flaws in each 100 squares meters is counted with the following results:

A	B	C	D
8	6	14	21
9	9	12	22
11	10	18	25
12	4	9	23

Perform one-way analysis and interpret your results using 5% level of significance. **[10]**

- b) The following data indicates the percentage of defectives in a sample of size 50 taken at equal intervals of a production process:

Sample No.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
% of defective	0.09	0.11	0.13	0.05	0.14	0.6	0.2	0.12	0.7	0.4

Sample No.	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
% of defective	0.13	0.06	0.18	0.14	0.17	0.14	0.15	0.8	0.10	0.16

Draw the p-chart to check whether the production process is under control. Suggest the control limits for future use. **[10]**

- c) The following table shows the average and ranges of the spindle diameters in millimetres for 10 subgroups of 5 items each.

Subgroup No.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Average (\bar{X})	45.02	44.95	45.48	45.32	45.28	45.82	45.58	45.4	45.66	45.68
Range (R)	0.375	0.45	0.45	0.15	0.2	0.25	0.275	0.475	0.475	0.275

Set up \bar{X} and R-charts, examine the state of control of the given process. Comment on your results. [10]

- d) A health club advertised a weight-reducing program and claimed that on average a participant in the program loses his/her weight in 6 months. To verify the claim 10 participants in the program were randomly selected. Their weights before and after the program were recorded.

Participant No	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Weight (in lb) before joining the Program	123	129	123	116	127	121	129	130	125	123
Weight (in lb) after 6 months from joining the program	115	111	109	112	117	110	108	119	112	115

Do the data above support the claim of the health club? (Use 5% level of Significance) [10]

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4432

[5808] - 982

[Total No. of Pages : 3

T.Y.B.A.

STATISTICS SPECIAL-III

DSE-1D ST-33886 : Distribution of Theory - II

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36381)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions:-

- 1) All questions are compulsory
- 2) Figures to the right indicates full marks.
- 3) Use of Scientific Statistical tables and calculator is allowed.
- 4) Symbols and abbreviations have their usual meanings.

Q1) Attempt each of the following.

[1each]

A) Choose the correct alternative of the following:

i) If $X \rightarrow C(2,4)$ then semi interquartile range of X is

a) 6	b) -2
c) 4	d) 8

ii) Third quartile of L (μ, λ) distribution is

a) $\mu - \frac{1}{\lambda} \log_e 2$
b) $\mu - \lambda \log_e 2$
c) $\mu - \frac{1}{\lambda} \log_e \lambda$
d) $\mu - \lambda \log_e \lambda$

iii) If $X \rightarrow LN(0, \mu, \sigma^2)$ then the distribution of $\log_e X$ follows:

a) $N(\mu, \sigma^2)$	b) $N(\mu, 1)$
c) $N(0, \sigma^2)$	d) $N(1, \sigma^2)$

P.T.O.

Q3) Attempt any four of the following.

[4×5=20]

- a) If $X \rightarrow W(\alpha, \beta)$, then find the distribution of $Y = \left(\frac{X}{\alpha}\right)^\beta$
- b) Derive the relation of log normal distribution with $N(\mu, \sigma^2)$.
- c) If $X \rightarrow L(0,1)$, find mean deviation about mean.
- d) State additive property for two independent Cauchy's variates. Hence compute $P[X+Y>1]$.
- e) If X_i 's are independent lognormal random variables then obtain the distribution of $\prod X_i$
- f) If $X \rightarrow U\left(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right)$ then obtain the distribution fo $Y = \tan(X)$, identify the distribution of Y .

Q4) Attempt any two of the following:

[2×10=20]

- a) Let $(X, Y) \rightarrow BN(0, 0, 1, 1, \rho)$. Derive the distribution of $U = \frac{X}{Y}$ and identify the distribution.
- b) Let $X \rightarrow L(\mu, \lambda)$. Obtain m.g.f. of X , hence or otherwise obtain mean and variance of X .
- c) Let $X \rightarrow LN(a, \mu, \sigma^2)$, obtain r^{th} moment about $X = a$, hence find its mean.
- d) If $X \rightarrow C(\mu, \lambda)$, derive distribution function of X , hence find its quartile deviation.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4433

[Total No. of Pages : 3

[5808]-984

T.Y.B.A.

MATHEMATICAL STATISTICS - GENERAL - IV

CC-2FST - 33276 : Testing of Hypothesis

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36383) (CBCS)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicates full marks.
- 3) Use of scientific calculator and statistical table is allowed.
- 4) Symbols and abbreviations have their usual meanings.

Q1) Attempt each of the following:

A) Choose the correct alternative of the following: [1 each]

- a) Let X be random variable with pdf $f(x, \theta)$. If $H_0 : \theta = \theta_0$ and $H_1 : \theta \neq \theta_0$ then
 - i) H_0 & H_1 are both simple hypothesis
 - ii) H_0 & H_1 are both composite hypothesis
 - iii) H_0 is simple hypothesis and H_1 is composite hypothesis
 - iv) H_0 is composite hypothesis and H_1 is simple hypothesis
- b) Under some regularity conditions on $f(x, \theta)$ the asymptotic distribution of the r.v. $-2\log \Lambda(x)$ is (where $\Lambda(x)$ is the likelihood ratio):
 - i) Normal
 - ii) t
 - iii) Chi-Square
 - iv) Poisson
- c) Power of a test is the probability of
 - i) Rejecting H_0 when it is false
 - ii) Accepting H_0 when H_1 is true
 - iii) Rejecting H_0 when H_1 is true
 - iv) Accepting H_0 when H_0 is true
- d) To decide about acceptance of H_0 , SPRT involves.
 - i) One region only
 - ii) Two region only
 - iii) Three regions
 - iv) Four regions
- e) In case of $N(\mu, \delta^2)$, δ^2 is known the UMP critical region for testing $H_0 : \mu = \mu_0$ v/s $H_1 : \mu < \mu_0$ is of the form.
 - i) $\bar{X} < k$
 - ii) $\bar{X} > k$
 - iii) $\sum X^2 < k$
 - iv) $\sum X^2 > k$

P.T.O.

- B) State whether the following statement is True or False: **[1 each]**
- Non-parametric methods are based on no distributional assumptions.
 - SPRT always requires more sample observations to come to a conclusion than the test based on fixed sample size.
 - LRT can be used to test a simple null hypothesis against a simple alternative hypothesis.
 - The stopping bounds of SPRT of strength (α, β) are given by $A = (1-\beta)/\alpha$ and $B = \beta/(1-\alpha)$.
 - The probability of rejecting H_0 when it is true is known as level of significance.

Q2) Attempt any four of the following: [4×5=20]

- Explain the procedure of Run Test for one sample.
- To determine if a new hybrid seeding produces a bushier flowering plant, following data was collected.

Examine the data indicates the new hybrid produces larger shrubs than the current variety?

Shrubs (girth in inches)

Hybrid	X	31.8	32.8	39.2	36.0	30.0	34.5	37.4
Current Variety	Y	35.5	27.6	21.3	24.8	36.7	30.0	-

Test whether the two population has identical distribution by Two-Sample Run Test Use 5% L.O.S.

- Define.
 - Critical region.
 - Level of significance.
 - Size of a test.
- Explain the advantages of Non-Parametric tests.
- Prove that : if $T(x)$ is a sufficient statistic for θ and $\lambda^*(t)$ and $\lambda(x)$ are the LRT statistics based on T and X respectively, then $\lambda^*(T(x)) = \lambda(x)$ for every x in the sample space.
- Explain type I and type II error along with their probabilities (i.e. α and β).

Q3) Attempt any four of the following: [4×5=20]

- Define the following:
 - Null Hypothesis.
 - Parameter space.
 - Power of a test.

- b) Blood pressure reading of ten patients before and after medication for reducing the blood pressure are as follows. Use Wilcoxon Signed rank test, to test null hypothesis that medicine is not effective. Use 5% L.O.S.

Patient	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Before Treatment (X)	86	84	78	90	92	77	89	90	90	86
After Treatment (Y)	80	80	92	79	92	82	88	89	92	83

- c) Construct LRT for variance of Normal distribution when μ known.
d) X is a discrete random variable following.

X	1	2	3	4	5	6	7
$f(x H_0)$	0.01	0.02	0.03	0.04	0.05	0.07	0.78
$f(x H_1)$	0.03	0.09	0.10	0.10	0.20	0.18	0.30

Based on single observation x for testing H_0 against H_1 , write all possible CR's of size $\alpha = 0.10$ and find the most powerful CR among them to obtain a MP test.

- e) Let $X \rightarrow \text{Exp}(\theta)$. Construct SPRT of strength (α, β) to test $H_0: \theta = \theta_0$ against $H_1: \theta = \theta_1$.
f) Explain SPRT (Sequential Probability Ratio Test).

Q4) Attempt any TWO of the following: **[2×10=20]**

- a) Construct SPRT (Sequential Probability Ratio Test) for Poisson distribution.
b) Let $X \rightarrow N(\mu, \sigma^2)$, μ known. Construct SPRT of strength (α, β) to test $H_0: \sigma^2 = \sigma_0^2$ against $H_1: \sigma^2 = \sigma_1^2$.
c) Suppose that an engineer wishes to compare the number of complaints per week files by union stewards for two different shifts at a manufacturing plant. 100 independent observations on the number of complaints gave means $\bar{x} = 20$ for shift 1 and $\bar{y} = 22$ for shift 2. Assume that the number of complaints per week on the ith shift has a Poisson distribution with mean θ_i for $i = 1, 2$. Use the likelihood ratio method to test $H_0: \theta_1 = \theta_2$ v/s $H_1: \theta_1 \neq \theta_2$ with significance level $\alpha = 0.01$.
d) Distinguish between parametric and Non-parametric tests.

- b) State whether each of the given statement is true or false: **[1each]**
- i) The analysis of variance is a statistical technique to test whether variances of two or more populations are equal.
 - ii) Sign test is used to test the equality of two population variances.
 - iii) The p-chart is used for the fraction defectives.
 - iv) In a 4×4 L.S.D., the total number of experimental units in the layout is 8.
 - v) Control charts can be used very effectively in the process of hypothesis testing.

Q2) Attempt any four of the following: **[5 each]**

- a) Explain in brief the meaning and purpose of statistical quality control.
- b) Describe the mathematical model and hypotheses to be tested in ANOVA of C.R.D. with assumptions. Also state estimates of parameters.
- c) Describe the procedure of construction of the c-chart.
- d) Explain the following terms with an illustration:
 - i) Experimental unit
 - ii) Treatment
 - iii) Block
- e) The following is the observed sequence of 8 cold days (C) and 12 warm days (W), during 20 consecutive days of a winter season at a particular place. Use $\alpha=0.05$ to test the hypothesis that the sequence of days is random by using run test.

WCWWWCCWCWCCCWWCWCC

- f) Complete the following analysis of the variance table.

Source of Variation	Degree of freedom	Sum of squares	Mean sum of squares	F-ratio
Treatment	4	125	31.25	?
Block	?	250	62.5	?
Error	16	?	?	
Total	24	600		

Q3) Attempt any four of the following:

[5 each]

- State and explain at least three real-life situations where quality control charts are used.
- Explain chance causes and assignable causes of variations.
- Describe the Sign test with its uses.
- Obtain the partition of the total sum of squares and the total degree of freedom in LSD.
- Obtain the least square estimates of parameters in LSD.
- State the hypotheses to be tested in R.B.D. Obtain the expected value of error mean sum of squares in it.

Q4) Attempt any two of the following:

- Four machines A, B, C and D are used to produce a certain kind of cotton fabric. Sample of size 4 with each unit as 100 square meters are selected from the outputs of the machines at random. Then a number of flaws in each 100 squares meters is counted with the following results:

A	B	C	D
8	6	14	21
9	9	12	22
11	10	18	25
12	4	9	23

Perform one-way analysis and interpret your results using 5% level of significance. **[10]**

- The following data indicates the percentage of defectives in a sample of size 50 taken at equal intervals of a production process:

Sample No.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
% of defective	0.09	0.11	0.13	0.05	0.14	0.6	0.2	0.12	0.7	0.4

Sample No.	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
% of defective	0.13	0.06	0.18	0.14	0.17	0.14	0.15	0.8	0.10	0.16

Draw the p-chart to check whether the production process is under control. Suggest the control limits for future use. **[10]**

- c) The following table shows the average and ranges of the spindle diameters in millimetres for 10 subgroups of 5 items each.

Subgroup No.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Average (\bar{X})	45.02	44.95	45.48	45.32	45.28	45.82	45.58	45.4	45.66	45.68
Range (R)	0.375	0.45	0.45	0.15	0.2	0.25	0.275	0.475	0.475	0.275

Set up \bar{X} and R-charts, examine the state of control of the given process. Comment on your results. **[10]**

- d) i) A health club advertised a weight-reducing program and claimed that on average a participant in the program loses his/her weight in 6 months. To verify the claim 10 participants in the program were randomly selected. Their weights before and after the program were recorded.

Participant No.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Weight (in lb) before joining the program	123	129	123	116	127	121	129	130	125	123
Weight (in lb) after 6 months from joining the program	115	111	109	112	117	110	108	119	112	115

Do the data above support the claim of the health club? (Use 5% level of significance) **[7]**

- ii) State the advantages of non-parametric tests over parametric tests. **[3]**

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P4435

[Total No. of Pages : 2

[5808]-987

T.Y. B.A.

ENGLISH

DSE - 1D : Appreciating Novel

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36331)

TEXTS : 1) *A Farewell to Arms - Ernest Hemingway.*

2) *The Painter of signs - R.K. Narayan.*

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt ANY Three of the following questions : **[15]**

- a) Comment on the role of Rinaldi in the novel 'A Farewell to Arms'.
- b) How did lieutenant frederic Henry injure in the war in 'A Farewell to Arms'?
- c) Comment on the significance of the title 'A Farewell to Arms'.
- d) Write a note on the opening of the novel 'A Farewell to Arms'.
- e) Explain the tragic elements in the novel 'A Farewell to Arms'.

Q2) Attempt ANY Three of the following questions : **[15]**

- a) Explore the major themes of 'A Farewell to Arms'.
- b) What are the prominent symbols used in 'A Farewell to Arms'? Explain in detail.
- c) Explain the significance of the role of Catherine in the novel 'A Farewell to Arms'.
- d) Write a note on the setting of the novel 'A Farewell to Arms'.
- e) What is the role of conflict in the novel 'A Farewell to Arms'?

P.T.O.

Q3) Attempt ANY Three of the following questions : [15]

- a) Write a note on Raman as an artist.
- b) What instructions did the lawyer give to Raman to paint his signboard? What was the reason behind his particular demands?
- c) Attempt a character sketch of Raman's Aunt, Lakshmi.
- d) Comment on the narrative technique employed in the novel 'The Painter of signs'.
- e) How does R.K. Narayan reflect the issues of contemporary India in his novel 'The Painter of signs'.

Q4) Attempt Any Three of the following questions : [15]

- a) Write a note on the setting of the novel 'The Painter of signs'.
- b) Discuss the theme of tradition and modernity in the novel 'The Painter of signs'.
- c) How does Raman express his guilt after making advances towards Daisy in the novel 'The Painter of signs'.
- d) Discuss Daisy as a rebellious woman of a modern India.
- e) Discuss the novel 'The Painter of signs' as a romantic tragedy.

Q5) Attempt any ONE of the following : [10]

- a) Write a note on the art of characterisation in 'A Farewell to Arms' and 'The Painter of signs'.
- b) Make a comparative analysis of the treatment of love as expressed in the novels 'A Farewell to Arms' and 'The Painter of signs'.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P4436

[Total No. of Pages : 3

[5808]-988

T.Y. B.A.

ENGLISH

**DSE-2D : Introduction to Literary Criticism
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - VI) (Special Paper - IV)
(Old) (36332)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in about 50-60 words each (Any Two) : **[10]**

- a) Discuss in brief T.S. Eliot's theory of impersonality in poetry.
- b) In what sense T.S. Eliot views poet as a catalyst and explain the analogy?
- c) What are seven types of Ambiguity as categorized by William Empson?
- d) Explain Empson's any one type of Ambiguity.

Q2) Answer the following questions in about 50-60 words each (Any Two) : **[10]**

- a) What is George Lukacs' idea of realism?
- b) Examine the tenets of Marxist Criticism in Lukacs' idea of realism.
- c) Why does Sigmund Freud call 'id' as Kernel of our being?
- d) Write a note on Freud's concept of super ego.

Q3) Answer the following questions in about 150 words each (Any Two) : **[20]**

- a) Explain Allen Tate's concept of Tension.
- b) What according to Cleanth Brooks is the paradox of poetry?
- c) Explain Wimsatt and Beardsley's concept of 'Intentional Fallacy'.
- d) Discuss the salient features of New Criticism.

P.T.O.

Q4) Explain the following literary and critical terms (Any Five) :

[20]

- a) Allegory
- b) Catharsis
- c) Diction
- d) Irony
- e) Motif and Theme
- f) Point of view
- g) Subjective and objective

Q5) Read the following poem/passage and answer the questions that follow (Any One)

[10]

- a) Gather ye rosebuds while ye may,
Old Time is still a-flying;
And this same flower that smiles today
Tomorrow will be dying.
The glorious lamp of heaven, the sun,
The higher he's a-getting,
The sooner will his race be run,
And nearer he's to setting
That age is best which is the first,
When youth and blood are warmer,
But being spent, the worse, and worst
Times still succeed the former.
Then be not coy, but use your time,
And while ye may, go marry;
For having lost but once your prime,
You may forever tarry.

Questions :

- i) What is the form of the poem?
- ii) Comment on the metaphor and personification used in the poem.
- iii) What is the central idea of the poem?
- iv) What does poet mean by 'the glorious lamp of heaven'?
- v) State the rhyme scheme of the poem and suggest a suitable title to the poem.

OR

b) In this world of human affairs there is no worse nuisance than a boy at the age of fourteen. He is neither ornamental, nor useful. It is impossible to shower affection on him as on a little boy; and he is always getting in the way. If he talks with a childish lisp, he is called a baby, and if he answers in a grown-up way he is called impertinent. In fact any talk at all from him is resented. Then he is at the unattractive growing age. He grows out of his clothes with indecent haste; his voice grows hoarse and breaks and quavers; his face grows suddenly angular and unsightly. It is easy to excuse the shortcomings of early childhood, but it is hard to tolerate even unavoidable lapses in a boy of fourteen. The lad himself becomes painfully self-conscious. When he talks with elderly people he is either unduly forward, or else so unduly shy that he appears ashamed of his very existence.

- i) Comment on the way first sentence sets the tone of the passage.
- ii) What does the passage describe?
- iii) Do you agree with the writer's description of a fourteen year old boy?
- iv) Explain the phrase 'Painfully self-conscious'.
- v) Suggest a suitable title to the passage.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P4437

[Total No. of Pages : 4

[5808]-989

S.Y. B.A. (Semester - VI)

(Skill Enhancement Course)

SEC-1D : Enhancing Employability Skills

(2019 Pattern) (Credit-3) (36333)

**Prescribed Text : Aspirations : English for Careers (Board
of Editors Orient Black Swan)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Choose the correct alternatives (Any Ten) :

[10]

- a) I had a horse. It _____ me to the market everyday.
 - i) Follows
 - ii) Followed
 - iii) Following
- b) The medical students usually _____ experiments in the laboratory every week during the academic years.
 - i) conduct
 - ii) are conducting
 - iii) have conducted
- c) The students usually sit _____ the desk in the laboratory.
 - i) Besides
 - ii) Beside
- d) I know her _____ ten years now.
 - i) since
 - ii) for

P.T.O.

- e) We visited him _____ (on, in) the Winter, _____ (by, on) the end of January 2019.
- f) I live _____ (in, at) Banjara Hills _____ (in at) Hyderabad.
- g) Mother Teresa passed away _____ (on, in) 5 September _____ (on, in) the year 1997.
- h) Sanjiv _____ his breakfast when the pilot asked him to fly the plain.
- was having
 - had
 - has
- i) Maria _____ her homework before going to the picnic.
- Finished
 - Had finished
 - Finishes
- j) They sat _____ the trees of the forest.
- between
 - among
- k) _____ norms were followed to control the covid-19 pandemic in our town.
- Stringent
 - Traditional
 - Medical
 - Scientific
- l) _____ refer to two or more words which usually occur or used together.
- Collocations
 - Antonyms
 - Synonyms
 - Phrases
- m) Happiness can mean _____.
- Sorrowfulness
 - Disappointment
 - Joy
 - Readiness
- n) Rahul was _____ cricket.
- Play
 - Playing
 - Played

- Q2)** Attempt any One of the following in about 150 words : **[10]**
- a) Describe the important parts of a research proposal.
 - b) Describe the important parts of a research paper.
- Q3)** Attempt any Three of the following in about 50 words each : **[15]**
- a) Explain the concept of content writing.
 - b) Explain the types of blogs.
 - c) Describe the essential features of the language used website content.
 - d) Describe the essential features of the language used for social media posts.
- Q4)** Attempt any Three of the following in about 50 words each : **[15]**
- a) Differentiate between the classified and commercial ads.
 - b) Explain the similarities between the Radio and T.V. ads.
 - c) Explain the commercial significance of newspaper ads.
 - d) Describe the various features of internet ads.
- Q5)** Attempt any Five of the following : **[20]**
- a) Convert any two statements into attractive taglines.
 - i) Our car will offer you the best ride.
 - ii) We offer the best discount on air travel.
 - iii) You can travel comfortable around the world with our tourists services.
 - iv) Make your future secure in these difficult times without health insurances.
 - b) Write a blog post in about 100 words on cricket.
 - c) Describe your daily routine.
 - d) Prepare a humorous advertisement on Facebook regarding the use of mask.

- e) Write a newspaper ads on following events.
 - i) Discount on the purchase of sony T.V.
 - ii) IPL T-20 match
 - iii) ICE - cream
 - iv) Cold drinks
- f) Design T.V. ads for the following.
 - i) An immunity booster drink for players.
 - ii) The tea powder of your company.
- g) Design Radio ads for the following service providers.
 - i) An online/telephonic counselling service for various types of degree educations after H.S.C.
 - ii) An interior designing firm specialising in various kinds of office interiors.
- h) Design google ads for the following :
 - i) A home - delivery service for groceries.
 - ii) An event management catering to all kinds of public and private functions.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P4438

[Total No. of Pages : 1

[5808]-990

T.Y. B.A.

ENGLISH

SEC - 2D : Mastering Life Skills & Life Values

(2019 Pattern) (Semester - VI) (36334)

Time : 1 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any One of the following in about 150 words : **[10]**

- a) What are the core life values?
- b) Explain any five significant moral values.

Q2) Attempt any One of the following in about 150 words : **[10]**

- a) Write a short note on 'professional values' at workplace.
- b) Enumerate 'self-management skills'.

Q3) Attempt any One in about 50 words : **[5]**

- a) Explain sources of values.
- b) Differentiate between 'values and beliefs.'

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P4439

[Total No. of Pages : 2

[5808]-991

T.Y. B.A. (Vocational Stream)

FUNCTIONAL ENGLISH - V

Introduction to Print Media and Writing for Mass Media
and Key Competency Modules

(2019 Pattern) (Semester-VI) (36852)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Write short notes on any three of the following: [12]

- a) Book Review.
- b) Background information in Book Review.
- c) Deep reading and Book Review.
- d) Format of Book Review.
- e) Types of Books.

Q2) Write a book review on the book you have recently read. [8]

Q3) A) Write short notes on any three of the following: [12]

- a) Types of translations by Roman Jakobson?
- b) Column writing in Print Media.
- c) Define Translation.
- d) Qualities of a good translator.
- e) Scope for translation in Media sector.

P.T.O.

B) Translate the given news item in English. [8]

मान्सूनपूर्वी उष्णतेच्या लाटेसह अवकाळीचा तडाखाही बसणार : -

लोकमत न्यूज नेटवर्क

मुंबई : अंदाजानुसार समुद्राने सोमवारी दाखल झालेल्या मान्सूनची आगेकूच सुरु असतानाच दुसरीकडे राज्यात मात्र पाण्याची उसकी कायम आहे. आता 21 मे पर्यंत दक्षिण मध्य महाराष्ट्र, दक्षिण कोकण आणि मराठवाड्यात पावसाची तर उत्तर मध्य महाराष्ट्र व विदर्भात उष्णतेची लाट येईल, अशी शक्यता हवामान शास्त्र विभागाकडून वर्तविण्यात आली आहे.

Q4) A) Give Marathi/Hindi words for the following words (any five). [5]

a) Notice	b) Criticism
c) Comprehension	d) Broadcast
e) Director	f) Computerized
g) Translation	h) Television
i) Communication	j) Letter

B) Translate the following passage in Marathi/Hindi. [5]

A gas tanker overturned on Mumbai-Ahmedabad national highway in palghar district on thursday. While no injuries have been reported so far, efforts are on to stop the spread of the gas. Kasa police said the nature of the gas has not been ascertained. The tanker filled with the gas was heading on the Mumbai road when the driver is believed to have lost control of the vehicle and swerved to the Gujrat side of the road. "The tanker overturned leading to massive gas leakage," Said eye witness.

Q5) A) Write short notes on any Three of the following. [12]

- Types of films
- Elements of film
- Cinematography.
- Film and Literary text.
- Documentary film.

B) Write a film review of any adventure movie you have seen. [8]

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4440

[Total No. of Pages : 4

[5808]-995

T.Y. B.A. (Semester - VI)

PUBLIC ADMINISTRATION

DSE-1D : Financial Administration

(2019 Pattern) (CBCS) (36441)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any eight questions (20 words) :

[16]

- i) Who was the first to make audit provisions in India.
- ii) Who appoints the comptroller and Auditor General of India?
- iii) For how many years is the finance commission appointed.
- iv) State the purpose of the Finance Commission.
- v) What are the provisions regarding members of Public Enterprise Committee?
- vi) How does the Public Accounts Committee control financial transactions.
- vii) What is globalization?
- viii) What is the new economic Policy?
- ix) What are the main reasons for increasing privation?
- x) What is the main objective of the Estimates committee?

P.T.O.

Q2) Attempt any four questions (50 words) : **[16]**

- i) Which of these offices falls under the purview of comptroller and Auditor general of India.
- ii) Explain the work procedures of the Finance Commission.
- iii) Explain the composition of the Estimates Committee.
- iv) Explain the functions of Public Enterprises Committee.
- v) Explain the merits of globalization.
- vi) Explain the importance of Finance Commissions.

Q3) Attempt any three questions (100 words) : **[18]**

- i) What is the function of Indian comptroller and Auditor General.
- ii) Explain the status of the finance commission and its procedures.
- iii) Explain the function of the Estimates committee.
- iv) Discuss the merit and demerit of privatization.

Q4) Attempt any two questions (200 words) : **[20]**

- i) Explain the constitutional position of the comptroller and Auditor general of India and their rights.
- ii) Explain the structure of Finance commission and its importance.
- iii) Explain the meaning of liberalization. Discuss its consequences.

Total No. of Questions : 4]

P4440

[5808]-995

T.Y. B.A. (Semester - VI)

PUBLIC ADMINISTRATION

DSE-1D : Financial Administration

(2019 Pattern) (CBCS) (36441)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना: 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) कोणत्याही आठ प्रश्नांची उत्तरे लिहा (20 शब्द) :

[16]

- i) भारतात सर्वप्रथम कोणी लेखापरीक्षण विषयक तरतुद केली.
- ii) भारतात नियंत्रक व महालेखा परीक्षक यांची नेमणूक कोण करते.
- iii) भारतात किती वर्षासाठी वित्त आयोग नेमला जातो.
- iv) वित्त आयोगाचा उद्देश सांगा.
- v) सार्वजनिक उपक्रम समिती सदस्या बाबत तरतुदी सांगा.
- vi) सार्वजनिक लेखा समिती वित्तीय व्यवहारावर कशाप्रकारे नियंत्रण ठेवते?
- vii) जागतिकीकरण म्हणजे काय?
- viii) नविन आर्थिक धोरण म्हणजे काय?
- ix) वाढत्या खाजगीकरणांचे मुख्य कारणे कोणती?
- x) अंदाज समितीचा मुख्य उद्देश कोणता?

प्रश्न 2) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 50 शब्दांत) : [16]

- i) भारताच्या नियंत्रक व महालेखा परीक्षक कार्यकक्षाच्या कक्षेत कोणकोणती कार्यालये येतात?
- ii) वित्त आयोगाची कार्यपद्धती स्पष्ट करा.
- iii) अंदाज समितीची रचना स्पष्ट करा.
- iv) सार्वजनिक उपक्रम समितीचे कार्ये स्पष्ट करा.
- v) जागतिकीकरणाचे गुण सांगा.
- vi) भारताच्या वित्त आयोगाचे महत्त्व विशद करा.

प्रश्न 3) कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 100 शब्द) : [18]

- i) भारताचा नियंत्रक व महालेखा परीक्षक यांच्या कार्याची माहिती द्या.
- ii) भारताच्या वित्त आयोगाचा दर्जा स्पष्ट करून त्याची कार्यपद्धती सांगा.
- iii) अंदाज समितीचे कार्ये स्पष्ट करा.
- iv) खाजगीकरणाच्या गुण-दोषांची चर्चा करा.

प्रश्न 4) कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 200 शब्द) : [20]

- i) भारताच्या नियंत्रक व महालेखा परीक्षक यांचे घटनात्मक स्थान सांगून त्यांचे अधिकार स्पष्ट करा.
- ii) भारताच्या वित्त आयोगाची रचना सांगून महत्त्व विशद करा.
- iii) उदारीकरणाचा अर्थ सांगा. त्याचे होणारे परिणामांची चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4441

[5808]-996

[Total No. of Pages : 4

T.Y. B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

DSE - 2D : Administrative Thinkers

(CBCS 2019 Pattern) (Semester - VI) (36443)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 20 words. (any eight)

[16]

- a) According to Nehru, what is socialism?
- b) State the two books of Karl Marx's?
- c) Who is the founder of Panchayat Raj?
- d) Where was Peter Drucker born?
- e) When did the community development program start?
- f) Who proposed the Hierarchy of need theory?
- g) Marx's ideas have influenced the administration at which country?
- h) According to Maslow what is the most important in organization work?
- i) State two objectives of Peter Drucker's management.
- j) Maslow in which of his paper introduced the theory at motivation.

Q2) Answer the following questions in 50 words (any four)

[16]

- a) State Nehru view on Bureaucracy.
- b) State Karl Marx views on characteristics on Bureaucracy.
- c) Discuss on theory of Human Motivation.
- d) Write views on Peter Druckers on knowledge society and knowlege workers.
- e) Explain importance of need Hierarchy.
- f) Explain Karl Marx's nature of bureaucracy

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 100 words each (any three) **[18]**

- a) Write Nehru views on decentralization.
- b) Write Drucker's views on management of objectives.
- c) Explain Karl Marx's views on class approach Bureaucracy.
- d) Explain Maslow's view on need Hierarchy.

Q4) Answer the following questions in 200 words (any two) **[20]**

- a) Explain Nehru views on socialism.
- b) Explain P. Drucker views on New Public Management.
- c) State Karl Marx view on state.

Total No. of Questions : 4]

P4441

[5808]-996

T.Y. B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

DSE - 2D : Administrative Thinkers

(CBCS 2019 Pattern) (Semester - VI) (36443)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास/

[एकूण गुण : 70]

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही आठ प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (20 शब्दात)

[16]

- अ) नेहरूंचा समाजवाद म्हणजे काय?
- ब) कार्लमार्क्सच्या दोन ग्रंथांची नावे सांगा.
- क) पंचायतराजचे प्रणेते कोण.
- ड) पीटर ड्रुकरचा जन्म कोठे झाला.
- इ) समुह विकास कार्यक्रम कधी सुरू केला.
- फ) पदानुक्रम गरज सिद्धांत कोणी मांडला.
- य) मार्क्सच्या विचारांचा कोणत्या देशातील प्रशासनावर परीणाम झाला.
- र) मास्लोच्या मते संघटनेचे महत्त्वाचे कार्य कोणते.
- ल) पीटर ड्रुकरच्या व्यवस्थापनाची उद्दीष्टे सांगा.
- व) मास्लोने प्रेरणा सिद्धांत कोणत्या पेपरमध्ये प्रकाशित केला.

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही चार टिपा लिहा. (50 शब्दात)

[16]

- अ) नेहरूंचे नोकरशाहीविषयक विचार
- ब) कार्लमार्क्सचे नोकरशाही विषयक वैशिष्ट्ये
- क) मास्लोच्या मानवी प्रेरणा सिद्धांत.
- ड) पीटर ड्रुकरचा ज्ञान समाज आणि ज्ञान कार्य.
- इ) गरज पदानुक्रम सिद्धांत.
- फ) कार्लमार्क्सचे नोकरशाहीचे स्वरूप.

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (100 शब्दात) [18]

- अ) नेहरूंचे विकेंद्रीकरण विषयक विचार स्पष्ट करा.
- ब) पीटर ड्रुकर ने सांगितलेले व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- क) कार्लमार्क्सचा नोकरशाहीचा वर्ग सिद्धांत स्पष्ट करा.
- ड) मास्लो यांचा पदानुक्रम गरज सिद्धांत स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (200 शब्दात) [20]

- अ) नेहरूंचे समाजवाद विषयक विचार स्पष्ट करा.
- ब) पीटरड्रुकर ने सांगितलेला नवलोक व्यवस्थापन स्पष्ट करा.
- क) कार्लमार्क्सची राज्यसंबंधी विचार स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 4

P6856

[5808]-997

T.Y. B.A.

**CC - 1F : PUBLIC ADMINISTRATION
(CBCS 2019 Pattern) (Semester - VI) (36445)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any eight questions (20 words).

[16]

- a) What is personnel Administration?
- b) In POSDCORB the letter 'B' stands for?
- c) Write importance of promotion.
- d) In which house of parliament budget use to introduce?
- e) Spoil system is associated with which country?
- f) State two benefits of training.
- g) State two demerits of personnel Administration.
- h) State types of training.
- i) State two principles of recruitment.
- j) Write meaning of Budget.

Q2) Attempt any four questions (50 words).

[16]

- a) Explain concept of Parliamentary Budget.
- b) Explain recruitment methods.
- c) Explain importance of promotion.
- d) Write importance of Administrative Accountability.
- e) Write types of Budget.
- f) Write importance of personnel Administration.

P.T.O.

Q3) Attempt any three questions (100 words).

[18]

- a) Comment on Bureaucracy.
- b) Explain Legislative control.
- c) Comment on Gender Budgeting.
- d) Write importance of Budget.

Q4) Attempt any two questions (200 words).

[20]

- a) Explain Budgetary process in detail.
- b) Write functions of Personnel Administration.
- c) Explain principles of promotion.

Total No. of Questions : 4]

P6856

[5808]-997

T.Y. B.A.

**CC - 1F : PUBLIC ADMINISTRATION
(CBCS 2019 Pattern) (Semester - VI) (36445)**

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (20 शब्दांत) (कोणतेही आठ)

[16]

- अ) सेवक प्रशासन काय आहे?
- ब) POSDCORB मधील 'B' म्हणजे काय?
- क) बदलीचे महत्त्व लिहा.
- ड) संसदेच्या कोणत्या सभागृहात अंदाजपत्रक मांडले आहे?
- इ) लूट पद्धती कोणत्या देशाशी संबंधित आहे?
- फ) प्रशिक्षणाचे दोन फायदे सांगा.
- य) सेवक प्रशासनाचे दोन दोष सांगा.
- र) प्रशिक्षणाचे प्रकार सांगा.
- ल) भरतीची दोन तत्वे सांगा.
- व) अंदाजपत्रकाचा अर्थ लिहा.

प्र.2) 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

[16]

- अ) 'संसदीय अंदाजपत्रक' संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) भरती पद्धती स्पष्ट करा.
- क) बदलीचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ड) प्रशासकीय उत्तरदायित्वचे महत्त्व लिहा.
- इ) अंदाजपत्रकाचे प्रकार लिहा.
- फ) सेवक प्रशासनाचे महत्त्व लिहा.

प्र.3) 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन)

[18]

- अ) 'नोकरशाही' वर भाष्य करा.
- ब) कायदेमंडळाचे नियंत्रण स्पष्ट करा.
- क) लिंग अंदाजपत्रक यावर भाष्य करा.
- ड) अंदाजपत्रकाचे महत्व लिहा.

प्र.4) 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[20]

- अ) अंदाजपत्रक प्रक्रिया सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) सेवक प्रशासनाची कार्ये लिहा.
- क) बढतीची तत्वे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

P4442

[Total No. of Pages : 4

[5808]-998

T.Y. B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

CC - 1F: Local Self Government in India

(2019 Pattern) (Credit System) (Semester - VI) (36446)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to right indicate full marks.

Q1) Attempt any Eight questions (in 20 words each) :

[16]

- a) What is Gramsabha?
- b) What are the benefits a women get from 73rd Amendment?
- c) What are the compulsory work of Gram Panchayat?
- d) Explain the composition of panchayat samittee?
- e) Zilla parishad elections are held after how many years?
- f) What is the duration of Gram panchayat?
- g) Who appoints Chief Executive officer of Zilla Parishad?
- h) Give any two functions of Block Development officer.
- i) Explain any two functions of village Development officer.
- j) Explain any two provisions of 74th Constitutional Amendment.

Q2) Attempt any Four short notes (In 50 words each)

[16]

- a) Members of Grampanchayat.
- b) Vice President of Zilla parishad.
- c) Rural Development.
- d) Panchayat samittee.
- e) Administration of Zilla parishad.
- f) Sarpanch.

P.T.O.

Q3) Attempt any Three questions (in 100 words) : **[18]**

- a) Explain the functions of Panchayat Samittee.
- b) Explain the functions of Zilla parishad members.
- c) Explain the role of Panchayat Raj in weaker sections.
- d) Explain the role and functions of Chairperson of Zilla Parishad.

Q4) Attempt any Two (In 200 words each) : **[20]**

- a) Explain the provision of 73rd Constitutional Amendment.
- b) Explain the control of District collector in Panchayat Raj.
- c) Explain the role and functions of Chief Executive Officer.

Total No. of Questions : 4]

P4442

[5808]-998
T.Y. B.A.
PUBLIC ADMINISTRATION
CC - 1F: Local Self Government in India
(2019 Pattern) (Credit System) (Semester - VI) (36446)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही आठ प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा. [16]

- अ) ग्रामसभा म्हणजे काय?
- ब) 73 व्या घटनादुरुस्तीमुळे महिलांना कोणते फायदे मिळाले.
- क) ग्रामपंचायतीची ऐच्छिक कार्ये कोणती आहेत.
- ड) पंचायत समितीची रचना स्पष्ट करा.
- इ) जिल्हा परिषदेच्या निवडनूका किती वर्षांनंतर होतात.
- फ) ग्रामपंचायतीचा कार्यकाल किती वर्षांचा असतो.
- य) मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याची निवड कोण करते.
- र) गट विकास अधिकाऱ्याची दोन कार्ये सांगा.
- ल) ग्रामसचिवाची दोन मुख्य कार्ये सांगा.
- व) 74 व्या घटनादुरुस्तीतील दोन तरतूदी सांगा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चार टिपा लिहा (50 शब्दांत) [16]

- अ) ग्रामपंचायत सदस्य
- ब) जिल्हा परिषद उपाध्यक्ष
- क) ग्रामीण विकास.

- ड) पंचायत समिती.
- इ) जिल्हा परिषद प्रशासन.
- फ) सरपंच.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (100 शब्दांत) [18]

- अ) पंचायत समितीची कार्ये स्पष्ट करा.
- ब) जिल्हा परिषद सदस्यांची कार्ये स्पष्ट करा.
- क) दुर्बल घटकांसाठी पंचायत राजची भूमिका स्पष्ट करा.
- ड) जिल्हा परिषद अध्यक्षांची भूमिका व कार्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा (200 शब्दांत) [20]

- अ) 73 व्या घटनादुरुस्तीमधील तरतूदी स्पष्ट करा.
- ब) जिल्हाधिकाऱ्याचे पंचायत राजवरिल नियंत्रण स्पष्ट करा.
- क) मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याची (CEO) कार्ये व भूमिका स्पष्ट करा.

